

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ZİHİN ENGELLİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OTİZMLİ ÇOCUKLARIN NESNELİ EYLEMLERİ TAKLİT
ETME DÜZEYLERİ ÜZERİNDE BABA ARACILI VIDEO İLE
MODEL OLMA ÖĞRETİMİNİN ETKİLİLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
HACER DİNER EVREN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALPASLAN KARABULUT

BOLU, OCAK - 2021

KABUL VE ONAY SAYFASI

Hacer DİNER EVREN tarafından hazırlanan “**OTİZMLİ ÇOCUKLARIN NESNELİ EYLEMLERİ TAKLİT ETME DÜZEYLERİ ÜZERİNDE BABA ARACILI VIDEO İLE MODEL OLMA ÖĞRETİMİNİN ETKİLİLİĞİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından **Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği / oy çokluğuyla kabul edilmiştir. 14.01.2021

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

[Redacted]
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye

[Redacted]
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye

[Redacted]
Ankara Hacettepe Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

[Redacted]
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.....
Hacer DİNER EVREN

ÖZET

**OTİZMLİ ÇOCUKLARIN NESNELİ EYLEMLERİ TAKLİT ETME
DÜZEYLERİ ÜZERİNDE BABA ARACILI VIDEO İLE MODEL OLMA
ÖĞRETİMİNİN ETKİLİLİĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
HACER DİNER EVREN
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ZİHİN ENGELLİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ALPASLAN KARABULUT)
BOLU, OCAK - 2021**

xii + 121 Sayfa

Bu araştırmada, otizmlı çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiği incelenmiştir. Bunun yanı sıra otizmlı çocukların öğretim tamamlandıktan sonra kalıcılık düzeylerinin incelenmesi ve babalar üzerindeki sosyal geçerlik düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın deseni tek denekli deneysel desenlerden “Denekler arası çoklu yoklama deseni”dir. Araştırmanın bağımlı değişkeni deneklerin taklit etme düzeyleri, bağımsız değişkeni ise baba aracılı video ile model olma öğretimidir. Araştırmanın çalışma grubu 40-43 ay aralığında ikisi kız biri erkek otizmlı üç çocuktan oluşmuştur. Çocuklardan ikisi kız biri erkektir. Videoyla model olma öğretiminin taklit becerileri üzerindeki etkililiğini belirlemek için başlama düzeyi, yoklama ve izleme evreleri verileri elde edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, otizmlı çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin otizmlı iki çocukta etkili olduğunu göstermiştir. Diğer çocuğun ise taklit etme düzeyinin başlama düzeyine oranla yüksek olduğu belirlenmiştir.

Baba aracılı video ile model olma öğretimi ile edinilen taklit becerinin öğretim bittikten sonraki birinci, ikinci ve dördüncü haftalarda gerçekleştirilen izleme evrelerinde, çocukların öğretim sonu taklit etme düzeylerini korudukları belirlenmiştir. Babalardan görüşme yoluyla elde edilen sosyal geçerlilik verilerine bakıldığında araştırmanın babalar üzerindeki sosyal geçerlilik düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür.

ANAHTAR KELİMELEER: Otizm Spektrum Bozukluğu, Video Modelle Öğretim, Taklit Becerileri

ABSTRACT

THE EFFECTIVENESS OF FATHER MEDIATED VIDEO MODELING INSTRUCTION ON CHILDREN WITH AUTISM ON IMITATING OBJECTIVE ACTIONS

MASTER'S THESIS

HACER DİNER EVREN

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

DEPARTMENT OF SPECIAL EDUCATION

EDUCATION OF INTELLECTUAL DISABILITY

(SUPERVISOR: ASİST. PROF. ALPASLAN KARABULUT)

BOLU, JANUARY - 2021

xii + 121 Pages

In this study, the effectiveness of father-mediated video modeling instruction on children with autism to imitate object actions was examined. In addition, it was aimed to examine the permanence levels of children with autism after their education was completed and to determine their social validity levels on fathers.

The research design is one-subject experimental design, “Multiple probe pattern between subjects”. The dependent variable of the research is the imitation levels of the subjects and the independent variable is the teaching of being a model with father-mediated video. The study group of the study consisted of three children with autism, two girls and one boy, between 40-43 months. In order to determine the effect of video modeling teaching on imitation skills, the data of baseline level, teaching order, probe and monitoring phases were obtained.

Findings obtained from the study showed that the father-mediated video modeling education was effective in two children with autism on the level of imitating object-oriented acts of autistic children. It was determined that the other child’s imitation level was found to be higher than the beginning level.

It was determined that the imitation skill acquired through father-mediated video modeling teaching preserved the level of imitation at the end of the instruction, in the monitoring phases carried out in the first, second and fourth weeks after the teaching. When looking at the social validity data obtained from fathers through interviews, it was seen that the social validity level of the study on fathers was high.

KEYWORDS: Autism Spectrum Disorder, Teaching With Video Model, Imitation Skills

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
TABLO LİSTESİ	x
KISALTMA LİSTESİ	xi
TEŞEKKÜR	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Tanımlar	7
2. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1 Otizm Spektrum Bozukluğu.....	8
2.2 Taklit	9
2.3 Taklit Becerileri	11
2.3.1 Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Taklit Gelişimi.....	13
2.3.2 OSB Gösteren Çocuklarda Taklit Gelişimi	16
2.4 Taklit Becerileri Öğretim Stratejileri	22
2.4.1 Video Modelle Öğretim.....	22
2.5 İlgili Literatür	28
2.5.1 OSB Gösteren Çocuklara Taklit Becerilerinin Kazandırılmasında Video Modelle Öğretimle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	28
3. YÖNTEM.....	38
3.1 Araştırmanın Modeli	38
3.1.1. Bağımlı ve Bağımsız Değişken	39
3.2 Katılımcılar	40
3.2.1 Yetişkin Model	40
3.2.2 Denekler ve Seçimi.....	40
3.2.2.1 Denekler İçin Belirlenen Önkoşullar	41
3.2.2.2 Öğretmen Görüşmesi	41
3.2.2.3 Ebeveyn Görüşmesi	42
3.2.2.4 Deneklerin Özellikleri.....	43
3.3 Bilgi Toplama Araçları ve İzin Formları	44
3.3.1 Demografik Bilgi Formu	44
3.3.2 Öğretmen Görüşme Formu	44
3.3.3 Ebeveyn Görüşme Formu	44

3.3.4 Veli İzin Formu	44
3.3.5 Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Hazırlama Formu	45
3.3.6 Taklit Performansı Gözlem Formu	45
3.4 Ortam	45
3.5 Araç-Gereçler	46
3.5.1 Video	46
3.6 Hedef Nesneli Eylem Taklit Becerileri	47
3.7 Uygulama Süreci	48
3.7.1 Başlama Düzeyi Oturumu	48
3.7.2 Öğretim Oturumları	51
3.7.3 Öğretim Sonu Değerlendirme	53
3.7.4 İzleme Oturumları	53
3.8 Verilerin Toplanması	54
3.8.1 Etkililik Verileri	54
3.8.2 Güvenirlik Verileri	54
3.8.2.1 Gözlemciler Arası Güvenirlik	54
3.8.2.2 Uygulama Güvenirliği	55
3.8.3 Sosyal Geçerlilik Verileri	57
3.9 Verilerin Analizi	58
3.9.1 Etkililik Verileri Analizi	58
3.9.2 Güvenirlik Verilerinin Analizi	58
3.9.2.1 Gözlemciler Arası Güvenirlik Verilerinin Analizi	58
3.9.2.2 Uygulama Güvenirliği Verilerinin Analizi	59
3.9.3 Sosyal geçerlilik verilenin analizi	59
4. BULGULAR	60
4.1 Otizmlı Çocukların Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyleri Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretimine İlişkin Etkililik Bulguları	60
4.1.1 Zehra'nın Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyi Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin Bulgular	61
4.1.2 Nurcan'ın Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyi Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin Bulgular	62
4.1.3 Koray'ın Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyi Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin Bulgular	62
4.2. Otizmlı Çocuklara Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyleri Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin İzleme Bulguları	63
4.3. Otizmlı Çocuklara Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyleri Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin Sosyal Gecerlilik Bulguları	63
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	68
5.1 Tartışma	68
5.2 Sonuç ve Öneriler	74
5.2.1 Sonuç	74
5.2.2 Öneriler	74
5.2.2.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler	74

5.2.2.2 İleriki Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	75
6. KAYNAKLAR	77
7. EKLER.....	86
EK 1 Demografik Bilgi Formu	86
EK 2 Ebeveyn Görüşme Formu	88
EK 3 Öğretmen Görüşme Formu	89
EK 4 Veli Bilgilendirme Formu.....	90
EK 5 Veli İzin Formu.....	92
EK 6 Veli Onam Formu	93
EK 7 Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Formu	94
EK 8 Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumları Taklit Performansı Gözlem Formu	96
EK 9 Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Gözlem Formu	97
EK 10 Taklit Becerilerine İlişkin Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Gözlem Formu.....	98
EK 11 Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Öğretim, Yoklama ve İzleme Oturumları Gözlemciler Arası Güvenirlik Formu	99
EK 12 Sosyal Geçerlik Görüşme Soruları Formu.....	100
EK 13 Sosyal Geçerlik Görüşme Soruları Anketi.....	101
EK 14 Taklit Becerisi Öğretiminde Kullanılan Materyaller	103
EK 15 MEB İzin Formu	105
EK 16 Etik Kurul Onayı.....	106
8. ÖZGEÇMİŞ.....	107
9. ORJİNALLİK RAPORU.....	108

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Taklit Becerileri Türleri	13
Şekil 2.2. Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Dönemlere Göre Taklit Gelişimi	16
Şekil 2.3. Video Modelle Öğretim Sürecinde İzlenen Basamaklar	27
Şekil 4.1. Zehra, Nurcan ve Koray'ın Nesneli Taklit Becerileri Öğrenme Düzeylerine İlişkin Başlama Düzeyi, Uygulama ve İzleme Oturları Doğru Tepki Yüzdeleri	61

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Çocukların Özellikleri	43
Tablo 3.2. Uygulama Oturumlarının Gerçekleştirildiği Ortama İlişkin Özellikler	46
Tablo 3.3. Videolarda ve Uygulama Sürecinde Kullanılan Materyaller	47
Tablo 3.4. Araştırmada Kullanılan Nesneli Eylem Taklit Becerileri	48
Tablo 3.5. Öğretim Oturumları Basamakları ve Uygulamacı Davranışları	53
Tablo 3.6. Çocukların Taklit Becerilerine İlişkin Gözlemciler Arası Güvenirlik Verileri	55
Tablo 3.7. Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumlarına İlişkin Uygulama Güvenirliği Verileri	57
Tablo 3.8. Öğretim Oturumlarına İlişkin Uygulama Güvenirliği Verileri	57

KISALTMA LİSTESİ

APA	: American Psychiatric Association
DSM	: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluğu

TEŞEKKÜR

Araştırmama başladığım ilk günden bu yana her zaman olumlu görüşleri, desteği, verdiği pozitif enerjisi, katkıları ve daimi yol göstericiliği ile araştırmamın planlama ve zorlu uygulama sürecinde kendimi asla yalnız hissettirmeyen, deneyimleri ve bilgisiyle bana ışık tutan tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Alpaslan KARABULUT'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans sürecim boyunca bana kattıkları değerli bilgiler, tecrübeler için ve bir yıl boyunca her hafta heyecanla yaptığım on üç saatlik otobüs yolculuğunu sevmemin sebebi oldukları için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü'nde yer alan tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

Fikirlerini, pozitif enerjisini ve değerli katkılarını esirgemeyen Dr. Öğretim Üyesi Gökhan TÖRET'e, Doç. Dr. Serpil ALPTEKİN'e, Öğr. Gör. Murat VURAL'a, Arş. Gör. Alper GÜLAY'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez çalışmamda yardımını ve desteğini esirgemeyen biricik kuzenim Selin GÜNER'e ve beni sabırla dinleyip destekleyen okul müdürüm, öğretmen arkadaşlarım ve diğer tüm dostlarıma çok teşekkür ederim.

Kendisine ayırmam gereken zamanı tez sürecine verdiğim, bazen rolleri değiştiğimiz ev hallerimizin kahramanı sevgili eşim Savaş Mehmet EVREN'e, biricik anneme ve aileme sabır ve desteklerinden dolayı sonsuz teşekkür ederim.

1. GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Taklit, çocukların çeşitli öğretim ortamlarında öğretim fırsatlarına ulaşmalarını kolaylaştıran, ebeveyn çocuk etkileşiminde önemli yeri olan becerilerden biri olarak görülmektedir (Quill, 2002). Taklit, bir davranış ya da becerinin kişi tarafından sergilenmesi ve onu izleyen başka bir birey tarafından kopyalanması olarak tanımlanmaktadır (Zentall, 2006). Erken çocukluk döneminde kazanılan taklit, otizm spektrum bozukluğu (OSB) gösteren çocuğun çevresi hakkında bilgi edinmesi, ortak sosyal tecrübeler yaşaması, başkalarıyla iletişime geçmesi, karşısındakiyle bağlanma duygusu edinmesi ve becerilerin pratiğini yapması için bir araçtır (Toth, Munson, Meltzoff ve Dawson, 2006).

Taklidin tanımlanan iki işlevi vardır. Bunlardan biri çocukların yeni beceriler ve bilgiler edindikleri öğrenme işlevi, diğeri de onların diğeri bireylerle sosyal ve duygusal etkileşime girdikleri sosyal işlevidir (Nadel, 2006, Ingersoll, 2007). OSB'li çocuklar üzerinde bu iki işlevin kullanım etkisine bakıldığında çoğunlukla öğrenme işlevinin sosyal işleve göre daha başarılı olduğu görülmüştür (Ingersoll, 2007). Erken çocuklukta taklidin sosyal kullanımı, karmaşık olan sosyal iletişim becerilerinin gelişimi için çok önemlidir. Taklidin sosyal kullanımı ilk olarak anne-baba ve bebek arasındaki yüz yüze etkileşimle oluşmaya başlamakta ve bunu çevresinde karşılaştığı farklı kişiler ve farklı taklit becerilerinde kullanabilen çocuklar sosyal iletişim becerilerini kolaylıkla edinmektedirler (Ingersoll, 2008a). Güçlü bir öğrenme aracı olarak görülen taklidin öğrenme işlevi yeni beceri ve bilgilerin öğrenilmesinde aktif rol oynamaktadır (Bandura 1977). Taklit yoluyla öğrenmenin etkisinin, problem çözme, deneme-yanılma yoluyla öğrenmeden daha fazla olduğu savunulmaktadır (Barr, Dowden ve Hayne, 1996).

OSB gösteren çocuklar erken dönemden itibaren sosyal etkileşim becerilerini kazanmada, taklit becerilerini sergilemede ve alıcı-ifade edici dil becerilerinde normal gelişim gösteren çocuklara kıyasla yetersizlik ve gecikmeler göstermektedirler (Ingersoll, 2008a). OSB gösteren çocuklarda yaşanan sınırlılıklar genellikle dil, oyun, ortak ilgi, sosyal iletişim ile ilişkilidir (Quill, 2002). OSB gösteren çocukların bu gelişim alanları ile taklit becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bakıldığında OSB gösteren çocukların taklit

becerilerinin, dil gelişimi (Stone, Ousley ve Littleford, 1997) ve ortak dikkat (Rogers, Hepburn, Stackhouse ve Wehner, 2003) ile ilgili olduğunu gösterir. Ayrıca incelenen araştırmalar taklit becerilerinin oyun gelişimi ile ilgili olduğunu (Ingersoll ve Schreibman 2006; Stone ark., 1997) da göstermektedir. Bazı araştırmalar (Ingersoll ve Meyer, 2011b) erken çocukluk döneminde OSB gösteren çocukların jest ve nesneli eylem taklidi, oyun, sembolik oyun, dil ve iletişim becerileri, ortak dikkat ve diğer birçok sosyal iletişim becerileri arasında ilişki olduğunu belirtmektedir.

Yanlısız öğretim yöntemlerinden biri olarak görülen artan ipucu ile öğretim, çocuk üzerinde en az kontrol gerektirenden en fazla kontrol gerektiren ipucuna doğru giden bir sistemin kullanılmasıdır (İftar, 1999). Bu araştırmada nesneli taklit becerisi öğretiminde kullanılacak olan bu sistemde; uygulamacı en az düzeyde ipucu sunarak öğretime başlar, çocuğun doğru tepkisi beklenir ve doğru tekide bulunursa pekiştirilir, doğru tepkide bulunmaz ya da tepkisiz kalırsa devamındaki ipucu düzeyiyle yardım sunulur. Çocuğun doğru tepkide bulunması beklenir ve bulunursa pekiştirilir. Çocuğa doğru tepkide bulunmazsa bir sonraki ipucu sistemi sunulur. Bu öğretim sisteminin amacı çocukta beklenen doğru beceri ya da eylemin kontrol ipucu verilmeden gerçekleşmesini beklemektir (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2013).

OSB’li çocukların doğumdan itibaren gelişen süreç içinde seyreden sosyal becerileri ve oyun davranışlarını öğrenebilmeleri için taklit becerilerini kazanmaları yaşamlarında onlara büyük kolaylık sağlayacaktır (Pişkin, 1993). Alanyazında, OSB’li çocuklara taklit becerisi öğretiminde yaklaşık 50 yıldan bu yana geliştirilmekte olan yöntemler vardır ve alanyazında sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinin kazandırılmasını planlayan öğretim yaklaşımlarını temel alan taklit becerilerinin öğretimine de yer verildiği görülmektedir (Töret, 2016). Bu öğretim yaklaşımları erken dönem yoğun davranışsal müdahale yaklaşımı (early intensive behavior intervention approaches) ve doğal davranışsal müdahale yaklaşımları (natural behavioral approaches) olarak adlandırılmaktadır (Koegel, Freeden ve Gengoux, 2008; akt. Töret, 2016) Yine alanyazına bakıldığında ilgili araştırmalarda OSB’li çocukların taklit becerileri kazanımlarını geliştirmek amacıyla kullanılan bilimsel dayanaklı ve bilimsel dayanaklı olma yolunda ilerleyen birçok yöntemler ve öğretim stratejileri vardır. Bu öğretim

stratejilerinden biri de görsel uyarıların kullanıldığı, teknoloji destekli bir öğretim olan video modelle öğretimdir (Cardon, 2012).

Video modelle öğretim, kişinin akademik becerileri geliştirebilmesini, taklit etmesini, beceriyi farklı durumlara genellemesini ve beceriyi daha kolay hafızasında tutabilmesini artırmak amacıyla hedef davranışın veya öğretilmek istenen becerinin kayıt cihazıyla kaydedilerek, kişiye veya öğrenciye sunulmasıdır (Hitchcock, Dowrick ve Prater, 2003; Bellini ve Akulian, 2007). Video modelle öğretim, bilimsel dayanaklı uygulamalardan biri olma özelliği taşıyan ve sosyal öğrenme kuramının ilkelerine göre bireylerin sergiledikleri davranışları çocukların veya diğer bireylerin gözlemleyerek öğrendiklerini öne süren bir varsayımdan doğmuştur (Akmanoğlu, 2008; Nikopoulos ve Keenan, 2006). Video modelle öğretim OSB'li çocuklar için okul öncesi ve okul çağı dönemlerinde sosyal beceriler, günlük yaşam becerileri, oyun becerileri gibi birçok beceri alanlarının kazanımında etkili bir müdahale öğretim tekniğidir (Bellini ve Akullian, 2007; Nikopoulos ve Keenan, 2003; Rayner, 2011).

Yapılan araştırmalarda araştırmacılar, görsele dayalı yapılan öğretim tekniklerinin OSB gösteren çocuklar için etkili olduğunu bu yüzden de video modelle öğretimin işlevsel bir öğretim yöntemi olduğunu öne sürmüşlerdir (Bellini ve Akullian, 2007; Cardon, 2012). Charlop-Christy, Le ve Freeman (2000) yaptıkları çalışmalarında, öğrenciler canlı modelle olan öğretime kıyasla video modelle öğretime daha istekli katılmışlardır ve OSB gösteren çocuklarda görsel uyarıların dikkat çektiğini ve birçok uyarana göre daha etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında video modelle öğretimin eğitimde harcadığı süre ve kullanılacak araca ulaşılabilme bakımından daha kolay ve düşük maliyetli olduğunu belirtmişlerdir (Nikopoulos ve Keenan, 2006). Sani-Bozkurt (2017)'a göre taklit becerilerinin kazanılması için OSB gösteren çocuklara verilen eğitimde teknolojik yardımın görsel uyarılarla desteklenmesinin onların istenilen becerileri kazanmalarında yararlı olacağı tavsiye edilmektedir.

Video modelle öğretimde akıllı telefonlar, dizüstü bilgisayarlar, tablet bilgisayarlar vb. gibi teknolojik araçlar kullanılmaktadır. Elektronik ortamlarda sunulan görsel stratejilerden tablet bilgisayarın diğer materyallere kıyasla daha fazla kazanç sunduğu düşünülmektedir (Murdock, Ganz ve Crittendon, 2013). Öncelikle kolay taşınabilir bir özelliği vardır, görsellerin kolay bir şekilde depolanması ve öğrenciye aktarılmasını sağlamaktadır. Bu yüzden de tablet

bilgisayarlar eğitim ortamlarında ve birçok farklı teknolojik destek gerektiren ortamlarda kullanılmakta ve önerilmektedir (Murdock, Ganz ve Crittendon, 2013). Video modellerle öğretim canlı bir kişinin öğretiminden farklı olarak istenildiği zaman aynı şekilde, bozulmadan videonun tekrar izlenebilmesine ve başka bir kişi veya öğrenci tarafından kullanılabilmesine imkân sağlamaktadır (Ayres ve Langone, 2005).

Türkiye’de OSB olan çocuklarla ilgili erken çocuklukta taklit becerilerinin kazanımında kullanılan müdahale yöntemli araştırmalar sınırlı sayıdadır (örn., Töret, 2016). Alanyazında otizmlili çocukların nesneli eylem, motor ve günlük yaşam becerileri taklit etme düzeyleri üzerinde video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelendiği araştırmalar (Kleeberger ve Mirenda, 2010; Tereshko, MacDonald ve Ahearn, 2010; Cardon ve Wilcox, 2011; Rayner, 2011; Cardon, 2012; Plavnick, 2012; Cardon, 2013; McDowell, 2015; MacDonald, Dickson, Martineau, Ahearn, 2015) bulunmaktadır. Türkiye’de otizmlili çocukların nesneli eylem, motor ve günlük yaşam becerileri taklit etme düzeyleri üzerinde video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Belirtilen alanyazın araştırmaları doğrultusunda video model olma yönteminin OSB gösteren çocuklar üzerinde etkili olduğu görüldüğü için bu araştırmanın OSB gösteren çocuklar için etkili bulgular sağlayacağı ve ilgili araştırmalara yol gösterebileceği düşünülmektedir.

Alanyazına bakıldığında OSB’li çocuklarda baba-çocuk etkileşiminin incelendiği araştırmalara (Seung ve ark., 2006; Potter, 2016; Elder ve ark., 2005) rastlanmaktadır. Türkiye’de OSB’li çocuklarda baba-çocuk etkileşiminin incelendiği araştırmalar (Arslan, 2016; Aydın ve Cavkaytar, 2020) bulunmaktadır. İlgili araştırmalardan edinilen bulgular doğrultusunda bu çalışmada yer alacak babaların etkili bir model olabileceği düşünülmektedir. Ancak literatürde ebeveyn aracılı video model uygulamaları etki düzeyi araştırmaları olmakla birlikte, baba aracılı video model ile sunulan öğretimin çocukların etki düzeyleri üzerindeki bulgular oldukça sınırlı düzeydedir. Dolayısıyla bu araştırma ile baba aracılı video modelin OSB’li çocukların taklit etme düzeyleri üzerindeki etki düzeyi hakkında bulgu sağlaması beklenmektedir. Bu çalışmada çocukların babalarının aktif olarak çalışmaya katılmasının, onların ilgilerini çekeceği ve babalarıyla etkileşimlerine katkı sunacağı, onların sosyal etkileşim ve günlük yaşam ilişkilerine olumlu yansımalar sağlayacağı öngörülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, otizmlı çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelenmesidir. Bu amaçlar doğrultusunda belirlenen alt amaçları şu şekildedir:

- 1) Otizmlı çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretimi etkili midir?
- 2) Otizmlı çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretimi, edindikleri becerileri 1, 2 ve 4 hafta sonra korunumlarında etkili midir?
- 3) Otizmlı çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretime ilişkin babaların görüşleri (sosyal geçerlilik) nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Taklit öğrenmeye hazırlık becerilerinden biri olarak öğrenmenin bir ön koşuludur. Taklit erken dönemden itibaren yeni davranış ve becerilerin edinimi açısından kritik bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla OSB gösteren çocukların taklit becerilerini edinmeleri onların ilerleyen süreçlerde karşılaştıkları becerilerde bağımsızlık kazanmaları için gereklidir. Bu bağlamda bu araştırmanın önem sağlayan faktörlerinden ilki taklit becerileri öğretiminin erken çocukluk dönemindeki OSB gösteren çocuklarda ele alınmış olmasıdır. Türkiye’de alanyazına bakıldığında OSB gösteren çocuklarla çalışılan taklit becerisinin etkisi, değerlendirilmesi, gelişiminin izlenmesi ve desteklenmesi ile ilgili çok az sayıda araştırma bulunmaktadır (Bahap-Kudret, 2020). Bu araştırma bu bağlamda başta Türkiye’deki OSB’li çocukların taklit becerileri edinimlerine ve alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İkinci olarak, OSB gösteren çocuklarda görülen taklit becerilerindeki eksiklikler, çocuğun sosyal ilişki kurması, sürdürmesi, kuracağı sosyal ilişkilerle çevresini keşfedebilmesi ve öğrenmeyi geliştirme sürecinde kazanılmasında önemli bir beceri ihtiyacı olduğunun düşünülmesi taklit becerileri öğretimi gerekli kılmaktadır (Dawson ve Galpert, 1986; Quill, 2002). Taklit becerileri, iletişim becerilerini geliştireceği için bu doğrultuda çocukların topluma adapte olma ve çevreyle sosyal ilişkiler kurmalarında katkı sağlayacağından OSB gösteren çocuklar için önemli olarak görülmektedir. Bu bağlamda araştırmada kullanılan taklit becerileri, çocukların günlük yaşam içindeki aşına oldukları

eylemlerden olduğu için onlara faydalı olacağı ve araştırma sonrasında sürekli karşılaşacakları ve kullanacakları eylemleri kolaylıkla taklit edebilmelerinde fikir sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın üçüncü önemi ise kuramsal yapı açısından video model yöntemiyle uygulanan öğretimin kullanılmasıdır. Bu araştırmada OSB’li çocuklarda video modelle öğretimle elde edilecek bulguların, daha önceden yapılmış ilgili araştırma bulgularıyla desteklenmesi sonucunda alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca teknolojinin olumlu yönünden faydalanmayı içeren bir yöntem olan video modelle öğretim yönteminin bu araştırmada etkili olduğunun görülmesi durumunda, yapılan planlama ve uygulama sürecinin OSB gösteren çocuklarla çalışan uzman ve öğretmenlere, ailelere taklit becerileri öğretiminde bilgi sağlayıcı ve yol gösterici bir rehber olacağı ve alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada ayrıca taklit becerisi öğretiminde baba aracılı video model yönteminin beceri edinimindeki etkililiğinin çocuk ve baba üzerindeki sağladığı öneme bakılmıştır. Çocuk, bu araştırma ile taklit kazanımları elde ettikçe, videolardaki baba modeline alıştıkça ve bu modelin ev içinde de yer aldığını daha çok fark ettikçe aile ile daha fazla etkileşime geçecektir. Bu etkileşimin çocuğun aile içinde sosyalleşmesine önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir. OSB’li çocuklara taklit becerileri öğretiminde baba aracılı video ile model olma öğretimi ile ilgili Türkiye’de yapılan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın bu bağlamda OSB gösteren çocuklardaki erken çocukluk uygulamalarında anne-baba katılımına yönelik kuramsal yapıya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- a) OSB tanısı almış 40-43 ay takvim yaşı bulunan çocuklar ile,
- b) Samsun ilinde bulunan bir özel eğitim uygulama merkezinde eğitim alan üç OSB’li çocuk ve onların babaları ile,
- c) Üç OSB gösteren öğrenci için taklit becerileri öğretimi seti ile,
- d) Taklit becerileri öğretiminde kullanılan video modelle öğretim ile,
- e) Babalarla çekilen videolardaki ev ve okul ortamı farkı ile,
- f) Sosyal geçerlik verileri ise OSB tanılı öğrencilerin babalarından alınan veriler ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Otizm Spektrum Bozukluğu: Çocuğun sürekli tekrarlayıcı davranışlar sergilediği, sınırlı ilgi alanının olduğu, dil ve iletişim alanında bozukluklar gösterdiği, sosyal becerilerde ve sözel olmayan iletişim becerilerinde eksiklik yaşadığı nöro gelişimsel bir bozukluktur (American Psychiatric Association [APA], 2013).

Taklit: Bir birey (örn., akran, ebeveyn, öğretmen) tarafından planlanarak sergilenen herhangi bir davranışın bir başka birey tarafından aynı şekilde kopyalanmasıdır (Zentall, 2006).

Video modelle öğretim: Öncelikli olarak OSB gösteren çocukların, sosyal, iletişimsel ve davranışsal rollerini geliştirmeyi dikkate alan bir model tarafından gerçekleştirilen becerinin video kaydının önce öğrenciye izletilmesi ve ardından beceriyi gerçekleştirmesi için öğrenciye fırsat verilmesi olarak tanımlanmaktadır (Bellini ve Akullian, 2007).

2. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizm, Amerikalı çocuk psikiyatristi olan Leo Kanner tarafından 1943 yılında tanımlanmıştır. Kanner'ın tanımlamasına göre otizm; tekrarlanan davranış örüntüleri, sosyal ilişkilerde sınırlılık, sözlü iletişim ile sözlü olmayan iletişimde güçlükler gibi semptomları olan bir bozukluk diye adlandırılmıştır (Bodur ve Soysal, 2004). Kanner'a göre otistik çocukların bu tanımlamadaki belirgin özellikleri şunlardır: a) Çocuk kendisine yöneltilen ifadeleri tekrar eder. b) OSB gösteren çocukların dikkatini cansız olan nesneler, resimleri çeker ve canlılarına göre onları kullanmayı yeğlerler. c) Belli bazı hareketlere aşırı derecede bağımlılıkları vardır. d) Çocuğun çevresel düzen gibi alanlarda aynılığı koruma isteği bulunur. e) Çevresindekilerle sosyal ilişkiler kurmakta güçlük çekmektedirler (Darıca, Abidoğlu ve Gümüştü 2011).

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), bebeğin doğumundan itibaren erken dönemde ortaya çıkmakta, çevresiyle kuracağı sosyal etkileşimde ve bunu geliştirmede güçlükler yaşamasına, akran ilişkileri geliştirememesine, duygusal ilişkilerde bulunmada sınırlılık yaşamasına, var olanın aynısını yineleyen şekilde tekrarlayıcı davranışlar sergilemesine, ilgilendiği çevre ve alanlarda sınırlılık yaşamasına neden olmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013; Matson ve Kozlowski, 2011). 2013 yılında yayımlanan DSM-5, OSB'yi belirleme kriterlerinde düzenleme yaparak iki başlık altında toplamıştır. Bunlardan ilki çocukta sosyal iletişimde ve etkileşimde bozukluk, diğeri de sınırlı ve tekrarlayan davranışlardır. Bu alandaki belirtilerin erken çocuklukta ortaya çıkması DSM-5'te yer alırken; Asperger Sendromu, PDD-NOS ve yaygın gelişimsel bozukluk diye adlandırılan özel gereksinim çeşitleri bu rehberden çıkarılmıştır (Rakap, 2017). OSB tanılması yapılırken, çocukta zihinsel yetersizlik, dil konuşma bozukluğu ve genetik yatkınlıkların görülüp görülmediğinin belirlenmesi gerekli kılınmıştır (Volkmar ve McPartland, 2014 ve Rodi, 2014).

Özetle, OSB'ye neden olan bozukluklar bebekte ilk 30-36 ay sonrasında kendisini göstermektedir (Bodur ve Soysal, 2004; Darıca, Abidoğlu, Gümüştü, 2011). Bu belirtiler, seslere ve kişilere tepki vermede sınırlılık, göz kontağı kurmada güçlük, jest mimik hareketlerinde olağan dışılık, sosyal etkileşim başlatma, sürdürme, iletişim, ortak dikkat geliştirme gibi alanlarda sınırlılıklar

şeklinde kendini göstermektedir. Sonrasında, aynılık konusunda direnme, davranışlarında kalıplaşmış ve yineleyici davranışlar sergileme, duyuşal girdilere karşı acıyı hissetmeme, aşırı koklama gibi çok az veya şiddetli tepkiler şeklinde devam edebilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017; Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013; DSM-5, 2013; Matson ve Kozlowski, 2011). Bu belirtilerle birlikte OSB gösteren çocuklar heterojen bir topluluktur. Her çocuk sergilediği davranışlar ve yetersizlik derecesine göre birbirinden farklılık göstermektedir (MEB, 2017).

OSB gösteren çocukların davranış, sosyal beceriler ve iletişim sorunları onların günlük yaşam ve akademik becerilerinde sınırlılık göstermesine neden olmaktadır (Rao, Beidel ve Murray 2008; Schreiber, 2010). OSB olan çocuklar, tipik gelişim gösteren çocukların kendiliğinden edindiği pek çok davranış veya beceri öğretimi için özel olarak yapılandırılmış öğretim ve programlara ihtiyaç duyarlar. Bu sebeple OSB'li çocukların erken yaşlarda tanılanmaları ve çocukların için eğitsel ihtiyaçların belirlenerek sistematik ve yoğun bir şekilde özellikle sosyal beceriler üzerine alacakları eğitimlerine başlatılmaları gerekmektedir (Radley, Hanglein ve Arak, 2016). OSB'li çocuklar sosyal, günlük yaşam, akademik gibi farklı beceri alanlarında edinimler elde ederken çeşitli önkoşul becerilerde eksiklik gösterdikleri için sahip olması gereken öğrenmeye hazırlık becerileri vardır (Birkan, 1999). Bu bağlamda erken çocukluk döneminde OSB gösteren çocukların alacakları eğitimler ve kazanacakları edinimler için öncelikle sahip olunması gereken öğrenmeye hazırlık becerileri; bekleme, adına tepki, göz kontağı, sıra alma, ortak dikkat, eşleme, yönerge, pekiştireç kabulü ve taklit etme gibi kritik becerilerdir.

2.2 Taklit

Taklit, yenidoğan bebeklerin başkalarında gördükleri ağız açıklığı, dil çıktısı gibi basit yüz eylemlerini gözlemlemelerinin hemen sonrasında aynısını sergilemeleridir (Meltzoff ve Moore, 1989). Taklidin yaklaşık olarak 40 yıl öncesinde erken çocukluk döneminde ilk defa kazanılacak eylem ve davranışların ediniminde büyük önem taşıdığı araştırmacıların fikir birliğiyle net olarak ortaya çıkmıştır (örn., Berry, 1974; akt. Töret, 2016). Miller ve Dollard (1941)'e göre taklit, ilgili her alanı kapsayan öğrenme biçiminin küçük ama mühim bir çeşidini ifade etmekte ve kişinin vereceği ilk tepkinin doğru olmasını daha erkene çekerek edinimin daha çabuk gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Taklit öğretimi edimsel koşullanmayla benzerlikler göstermektedir. Bu doğrultuda taklit öğretimi edimsel koşullanmanın yalın bir halidir. Taklit edilen eylemler olumlu bir tepkiyle karşılandıklarında ve tekrardan sergilenebilmeleri için teşvik edildiklerinde bebeğin taklit etme becerilerinde artış ve isteklilik gözlenmektedir (Miller ve Dolard 1941; akt. Berry, 1974).

Bebeklerin taklit edinimleri ile ilgili birçok araştırmacı farklı görüş öne sürmüştür. Piaget (1951)'e göre taklit, bebeğin yaşamının ilk iki yılında duyuları ve motor becerileri arasında bağlantı oluştuğunda meydana gelmektedir. Başka bir görüşe göre ise yenidoğan bebekler dil çıktısı, ağız açıp kapatma gibi basit yüz hareketlerini, 9 aylıkken ise hem anlık hem de ertelenen taklit becerilerindeki eylemleri taklit edebilirler (Toth, Munson, Meltzoff ve Dawson, 2006). Bebekler doğdukları andan itibaren kendi yüzlerini göremeseler de dudak ve dil hareketlerini kendi propriyosepsiyonlarıyla izleyebilmektedirler (Meltzoff ve Moore, 1977). Meltzof (1977)'un taklitle ilgili araştırma bulgularına bakıldığında 2-3 haftalık bebekler dil, ağız, dudak çıktılarını ve çok basit parmak hareketlerini taklit edebilirler. Bebekler 8-12 aylıkken başkalarının yüz hareketlerinden olan dudak ile dil hareketlerini taklit edebilirler. Çocukların gelişim sürecinde öncelikli ve önemli olan duyu-motor dönemi aşaması için araştırmacılar bu dönemin çocuğun yaşamının ilk yılının ikinci yarısında oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu dönem çocukların kendi bakış açılarının yoğun şekilde aktif olduğu bir dönemdir (Bremner, 1989). Meltzof (1999)'un araştırma bulguları ilgili araştırmacılar tarafından kabul görmüş ve anlık taklidin bebekte doğumunun birinci yılına kadar hatta bebeğin ilk haftalarından itibaren görülmeye başladığını belirtmişlerdir. Bebeklik döneminde ve sonrasında taklidin gelişim süreci ve çocuklar üzerinde etki ettiği işlevleri ile ilgili farklı görüşü olan birçok kuramsal bakış açısının olmasına karşın çocukların gelişim sürecinde taklidin önemli olduğu bütün kuramlar tarafından onaylanmıştır (Töret, 2016).

Taklidin bireydeki gelişim rolünü inceleyen bir kuram olan sosyal öğrenme kuramı, gözleyerek öğrenmeyi temel alan kişinin diğerinin davranışlarını izlemesi sonrasında, kendinde meydana gelen bilişsel ve davranışsal değişimler olarak açıklanmaktadır. Banduraya göre gözlemlenen her eylem kişiyi bilinçlendirir ve model olunan eylemler zihinde gerekli dikkat sağlandıktan ve motivasyon olduktan sonra ortaya çıkarılarak taklit edilebilir (Bandura, 1977; akt. Töret 2016).

2.3 Taklit Becerileri

Taklit becerileri bebeklerin ilk kez karşılaştıkları davranışları öğrenmeleri için büyük önem taşır. Bebekler ilk kez karşılaştıkları bu eylemleri ya anında harekete geçirip taklit ederler veya daha sonra benzer bir durumda kullanmak için hafızalarında tutarlar (Jones ve Herbert, 2006). Taklit bilişsel ve sosyal gelişim için çok önemlidir (Dawson ve Galpert, 1986). Bebeklik döneminde taklit, sosyal kullanımıyla iletişim becerilerinin gelişimine katkı sağlayabilirse çocukların sosyal becerileri gelişecektir (Ingersol, 2008a). Taklit becerileri bebeklerin ebeveynleri veya bakıcıları ile ilk karşılıklı sosyal tecrübeler yaşamalarında ve sonrasında çevresiyle kuracakları etkileşim ve iletişimde derin bir yer edinmektedir. Çevreyle olan sosyal iletişimi başlatmak ve sürdürmek için önemli bir yeri olan taklit becerilerini çocuklar genellikle insan davranışlarını gözleyerek öğrenmektedirler (Carpenter, Tomasello ve Striano, 2005). Sosyal ve öğrenme rolü olan taklit alıcı ifade edici dil, jest, iletişim ve oyun becerilerinin kazanımında ve sürdürülebilirliğinde büyük önem taşımaktadır (Akoğlu, 2020).

Taklit becerileri çocuk üzerinde sergilediği vücut bölümleri açısından nesne, motor ve ses taklidi olarak adlandırılmaktadır (Rogers, Young, Cook, Giolzatti ve Ozonoff, 2008; Turan ve Ökçün Akçamuş, 2013). Bir nesne üzerinden gözlemlendiği şekilde anlamlı veya anlamsız biçimde yapılan eylemin taklidini içeriyorsa nesne taklidi; büyük küçük kas becerilerini ve çocuğun jestlerini içeriyorsa motor taklididir. Ses taklidi ise anlamlı veya anlamsız ses, hece veya sözcüklerin taklit edilmesidir (Rogers ve ark., 2003).

Taklit edilen becerinin gerçekleştiği zamana göre taklit becerilerini inceleyecek olursak bunlar, ertelenmiş taklit, anında taklit ve genelleştirilen taklit olarak adlandırılmaktadır (Zaghlawan, 2011). *Anında taklit*; bebeklerin gözlemledikleri davranışları hemen ardından sergileyebilmeleridir (Jones ve Herbert, 2006). Anında taklit çocukta büyük oranda sosyal iletişimi kurmak önceliğiyle ortaya çıkan ilk taklit türüdür ve anında taklit çocuğun kişiyi gözlemlemesinin hemen ardından onun taklit ettiği beceri veya eylemi taklit edebilmesidir (Nadel ve Peze, 1993; akt. Zaghlawan, 2011).

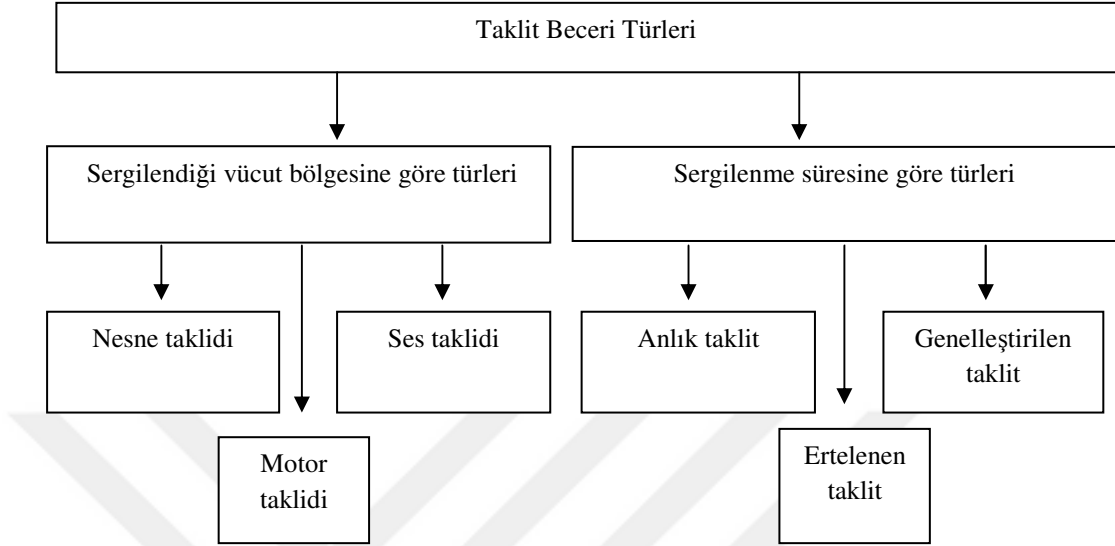
Ertelenmiş taklit; çocuğun kişiyi gözlemledikten belli bir süre sonra bu eylemi ya da beceriyi tekrar etmesi veya daha önce başkası tarafından gösterilen bir davranış çocuğun kendisi ihtiyaç duyduğu bir anda taklit etmesidir (Rogers ve ark., 2008). Başka bir ifadeyle, Jones ve Herbert (2006)'ya göre ertelenmiş taklit

önceden eyleme dökülmemiş davranış ya da becerilerin aradan bir miktar zaman geçtikten sonra uygun ortam ya da yakın içerikli bir olayla karşılaşıldığında sergilenmesidir. Ertelenmiş taklit araştırmacıları ilk zamanlar bebeklerin belleklerinin ve hafızalarının karışık hatıralar oluşturduğunu düşünmüşler; sonraları ise bebeklerin hafızalarının kesinlikle güçlü ve ayrıntılı bir hatırlama sistemine sahip olduğunu söylemişlerdir (Jones ve Herbert, 2006). 18.ayla birlikte bebekler gözlemledikleri davranışları zihninde tutarlar, uygun zamana karar verdiklerinde bir zihin teorisiyle anlamlandırmaya çalışarak bunları ertelenmiş taklit olarak sergilerler (Meltzoff, 1999; Carpenter, 2006). Ertelenmiş taklit becerileri, çocuğun ya kendiliğinden ya da model alınan birey ortamdaysa “benim yaptığım gibi yap” yönergesi verildikten sonra bireyi gözlemlemesi ve belli bir süre sonra eylemi sergilemesidir (Nadel, 2014). Ertelenmiş taklitte çocuk gördükleriyle ilgili beyinde resim oluşturur ve bilmedikleri bir eylem ya da eksik bir beceriyle karşı karşıya geldiğinde bu resmi kullanma yeteneği sergiler. Bunu destekler nitelikte Piaget, çocukların 18-24 aylık döneminde konuşma ve sembolik oyunu genelleştirilmiş hatırlama ve düşünme kapasitesiyle ortaya çıkardıklarını söylemektedir (Rogers ve ark., 2008). Bebekler başkalarının davranışlarını görme, bir süre belleklerinde saklama ve kendi davranışlarıyla doğru orantılı olarak zamanı gelince sergileme bilincindedirler.

Taklit becerilerinin gelişiminde “benim gibi” adlı bir çalışma üzerinde duran Meltzoff bebeklerin meşgul olduklarında dahi çevrelerindeki eylem ve davranışların hatta kişilerin psikolojik durumlarının farkında olduklarını, kendi davranışlarıyla benzer ya da ilişkili davranan kişilerin eylemlerini gözlemleyip onlara karşı olumlu tepkiler geliştirdiklerini söylemiştir. Bebek bu sayede karşısındaki kişinin nasıl biri olduğuna ve diğerlerinin de “benim gibi” olduğuyla ilgili kanıya varmıştır. Bu bebekler için sosyal bilincin keşfedilmesidir (Meltzoff, 2007).

Genelleştirilen taklit ise; farklı bir taklit davranışının ya da becerisinin pekiştirilmesi ile kendini gösteren pekiştirilmeyen taklitsel tepkidir (Poulson, Kyparissos, Andreatos, Kymissis, 2002; akt. Töret, 2016). Patricia ve ark. (1994)’e göre genelleştirilen taklit, başka bir kişi tarafından sergilenen davranışa görsel olarak benzeyen davranışların topluluğunu ifade etmektedir. Genelleştirilen taklit sosyal beceriler ve dil gelişimindeki önemi nedeniyle taklit literatüründe önem taşımaktadır.

Töret (2016)'e göre alanyazında bahsedilen taklit becerilerinin sergilendiği vücut bölgesine göre türleri ve sergilenme süresine göre taklit türleri sınıflamaları Şekil 2.1'de gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Taklit becerileri türleri (Töret, 2016).

2.3.1 Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Taklit Gelişimi

Taklit becerileri tipik gelişim gösteren bebeğin doğumundan itibaren başlamaktadır. Yani bebekler doğuştan taklit becerileri sergilemeye yönelik hazırbulunuşluluk içerisindedir (Nadel, 2006). Bebekler bir davranışı sergilerken etrafındaki diğer eylemlerin de farkındadır. Aynı zamanda çevrelerindeki bireylerin hareketlerini, eylemlerini, jest ve mimiklerini veya çıkardıkları sesleri gözlemleyerek birçok davranış kazanırlar. Bireylerin nesne kullanımına ve sosyal becerilerine hitap eden davranışlar taklit yoluyla kazanılır ve kişiler tarafından birbirlerine aktarılır (Meltzoff, 2005; akt. Turan ve Ökçün-Akçamuş, 2015).

Yeni doğan bebeklerin gözlemledikleri ve sergiledikleri davranışlar arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yeni doğan bebekler taklit edebilme potansiyellerini yakınlarındaki insanları tanımak için de kullanmışlardır. Yeni doğan bebekler karşılarındaki kişilerin ağız açma kapatma gibi hareketlerini gözlemleyip taklit etme eğilimi göstermişlerdir (Meltzoff ve Moore, 1992). Bebekler konuşma eylemini gerçekleştirmeden önce karşılarındaki ebeveyn ya da bireylerle iletişim kurmak için jest ve mimiklerini kullanırlar ve öğrendikleri

davranış ya da sözcükleri eyleme dökerek taklit ederler (Rogers ve Williams, 2006).

Normal gelişim gösteren bebekler ilk aylarında jest mimik ve basit eylemleri taklit edebilirken sonrasında daha karmaşık ve yeni eylemleri taklit etmeye başlamışlardır. Normal gelişim gösteren çocuklarda taklit etme yeteneği yaşla birlikte artmaktadır (Gisela, Speidel Keith ve Nelson, 1989). Bir annenin yaptıklarını taklit etmek bebeğin rahatlıkla yapabileceği bir eylem iken onun sözcüklerini taklit etmek bebeğin ilk aylarında henüz anlamlandırılmamış ve işlenmemiştir. Bu sebeple ebeveynler yetişkin dilinde konuşmak yerine sözcükleri basitleştirmişler ve çocuklar, taklidi gerçekleştirirken sözcüklerin öncelikle basit formda olanlarını taklit etmişlerdir. Birçok araştırmacı dil gelişiminde taklidin bireysel farklılıklardan da etkilendiğini belirtmiştir (Stine ve Bohannon, 1983).

Normal gelişim gösteren çocuklarda taklit becerileri doğumdan itibaren gelişmeye başlar ve aylara göre gelişim aşamaları içerir (Töret, 2016). Bu gelişimde bebekler 0-3 ay arasında başkalarının yardımına gereksinim duyarlar, taklitte en yakınları tarafından yapılan basit jest ve vücut hareketlerine katılırlar (Vanvuchelen, Roeyers ve De Weerd, 2011). 6-9 aylık dönemde ise bebekler jest ve mimiklerin kullanılmasıyla birlikte iletişimsel davranışlar sergilemeye başlarlar (Owens, 2012; akt. Ökçün Akçamuş, Turan 2015). Piaget (1951), bebeklerin 8 ila 12 aylık olduklarında yüz eylemlerinin taklitlerini yapabildiklerini söyler. Fakat Meltzoff ve Moore yüz taklidinin geç ortaya çıkması fikriyle aynı şekilde düşünmemektedir. Meltzoff ve Moore (1992), bebeğin anne babasının sesine gülümsemesi, onların dil çıktıları, dudak çıktıları, ağız hareketlerini taklit etmesinin 0-6 ay dönemine denk geldiğini belirtir. Ayrıca el hareketlerinin 6 aydan önce ortaya çıktığı ve bebeğin kendi elini ve karşısındaki kişinin elini görebildiği için doğrudan görsel rehberliğin mümkün ve etkili olduğunu söyler. Bebekler, 12-14 ay arasında basit taklit eylemlerini rahatlıkla sergilerler (Meltzoff, 1988). Bebekler 12-18 ay arasında insanları gözlemleyerek öğrenmenin yanında onların davranışlarını anlamlandırmaya çalışmışlar; sadece yetişkinlerin gerçekte gerçekleştirdiği bedensel hareketleri değil kendilerinin yapmaya eğilim gösterdikleri, daha sık gözlemledikleri ve sıklıkla başarılı olarak yapabildikleri eylemleri sergilemeyi tercih etmişlerdir (Bellagamba ve Tomasello, 1999; Johnson, Booth ve O'Hearn, 2001). Carpenter, Tomasello ve Striano (2005)'e göre çocuklar kullanmak istedikleri ve kendileri için daha önemli gördükleri

becerileri yakınındaki insanları izleyerek öğrenmeye başlamışlardır. Bebekler 14-18 ay arasında bilmedikleri kelimelerin taklitlerini ve bilmedikleri jestlerin taklitlerini yaparlar. Yaptıkları taklit becerilerinin anlamlarının farkındadırlar (Vanvuchelen, Roeyers ve De Weerd, 2011). 15-36 ay arasında anlamlı taklit becerilerinin sergilenmesinde önemli bir artış vardır (Meltzoff, 1988). 42-46 ay arasında kendiliğinden oluşan taklit becerilerinin sergilendiği görülür. Bebekler bu evrede kendiliğinden gelişen taklit becerilerini sık kullanır, kendi isteği ve ihtiyacı olan taklit becerilerini sergilemeye başlarlar. 42-46 aylar içinde yanında ebeveyn olmayan iki çocuk yan yana geldiklerinde birbirlerinin eylemlerini taklit edebilirler. Böylece sosyal bir etkileşimde de bulunmuş olurlar (Nadel, 2006).

Turan ve Ökçün-Akçamuş (2013) ilgili araştırmaların taklidin alt boyutlarının alıcı ve ifade edici dil, oyun ve ortak ilgiyle bağlantılı olduğunu belirttiklerini söylemiştir. Psikolojinin birçok alt alanları tarafından da ele alınan taklit üzerine birçok kavramsal açıklamalar doğmuştur. Piaget'nin bilişsel gelişimi ile de açıklanan taklit, araştırmacılar tarafından ulaşılması gereken önemli bir kavram olarak görülmüştür.

Erken çocukluk döneminde kazanılması önemli görülen taklidin bebek üzerinde rol aldığı iki işlevi vardır. Bu işlevleri, sosyal işlev ve öğrenme işlevidir ((Ingersoll, 2008a). Taklidin sosyal işlevi bebeğin çevresindeki başkalarıyla sosyal ve duygusal alışverişte bulunmasını, öğrenme işlevi ise yeni edindikleri bilgi ve becerileri ifade etmektedir. Bulut (2015)'e göre öğrenme, bebeklik döneminde ilk olarak taklit etmeyle oluşmaya başlar. Çocuk çevresindeki en yakınından başlayarak onları model almaya çalışır. Fakat öncelikle çocuklar taklit ederek gördüklerini kopyalamaktan ziyade ilk olarak anne-baba arasında iletişim kurmaya çalışır sonrasında onları taklit etmeye başlarlar. Çocuklar kazandıkları taklit becerileri gelişimi sayesinde bir süre sonra anne-babaya bağımlı bebeklik sürecinden sıyrılmaya başlarlar. Anne-babayı taklit etmek çocuklarının onları model aldığı ve iletişim kurmaya çalıştığı birincil göstergesidir. Anne-babanın davranışlarını taklit eden ve bu sayede beceri öğrenen çocuklar başarı hissiyle olumlu benlik algısı geliştirmeye başlarlar (Bulut, 2015).

Töret (2016) ilgili araştırmalardan da edinilen veriler doğrultusunda bebeğin taklit becerilerinin onun doğumuyla oluşmaya başladığını ve sonrasında taklit sıklığında artış görüldüğünü, erken çocukluk dönemiyle birlikte taklidin öğrenme ve sosyal işlev kazandığını ifade etmiştir. Yine bebeğin gelişimiyle

birlikte taklidin, sergilendiği bölge ile sergilenme süresine göre çeşitlilik göstererek karmaşık taklit becerilerine doğru bir gelişme sergilediğini belirtmiştir.

İlgili alanyazın doğrultusunda bebeklerin doğumdan itibaren ortaya çıkan, aylara göre ilerleyen ve gelişen taklit davranışları Şekil 2.2’de yer almaktadır.

Gelişim dönemleri	Taklit davranışları
0-6 Ay	Bebek anne babasının sesine gülümser, onların dudak, ağız ve dil çıktılarını taklit eder (Meltzoff ve Moore, 1992).
6-9 Ay	Jest ve mimikler kullanmaya başlarlar ve iletişimsel davranışlar sergiledikleri görülür (Owens, 2012; akt; Ökçün Akçamuş, Turan 2015).
12-14 Ay	Bu aylarda basit taklit eylemlerini rahatlıkla sergilerler (Meltzoff, 1988).
15-36 Ay	Bilmediği kelimelerin ve bilmediği jestlerin taklidini yaparlar. Fakat yaptıkları taklit becerilerinin anlamlarının bilincindedirler (Vanvuchelen, Roeyers ve De Weerd, 2011).
36-46 Ay	Kendiliğinden gelişen taklit becerilerini kullanırlar, kendi istediği ve ihtiyaç duyduğu taklit becerilerini sergilediği görülür (Nadel, 2006).

Şekil 2.2. Tipik gelişim gösteren çocuklarda dönemlere göre taklit gelişimi

2.3.2 OSB Gösteren Çocuklarda Taklit Gelişimi

Otizm, erken çocukluk üzerine yapılmış bir başka tanım olarak çocuk psikiyatristi Leo Kanner tarafından “Erken Çocukluk Otizmi” kavramı altında ifade edilmiştir (Darıca, Abidoğlu ve Gümüşcü 2011). OSB gösteren çocuklarda erken çocukluk döneminde taklit becerileri güçlük ve sınırlılık gösterir (Ökçün-Akçamuş 2020). Tipik gelişim gösteren çocuklar taklit becerilerini doğumdan itibaren sergilerken, OSB gösteren çocuklar nesne, motor ve jest taklit becerilerinde fark edilir sınırlılıklar göstermektedirler (Charman, 1997 ; Dawson, Meltzoff, Osterling ve Rinaldi., 1998). OSB gösteren çocuklarda, tipik gelişim gösteren çocuklara ve gelişim yetersizliği olan çocuklara göre taklit becerilerinde sosyal etkileşimde daha fazla sınırlılıklar görülebilmektedir (Charman ve ark., 1997; Dawson ve ark., 1998, Ingersoll ve Meyer, 2011b; Turan ve Ökçün-Akçamuş, 2015). Charman ve arkadaşları (1997) OSB gösteren çocuklardaki ortak dikkat ve taklit becerilerindeki sınırlılıklarının, bebeklerin sosyal yönlerini çok fazla kullanamadıkları için 20. ay gibi bir dönemde ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Vanvuchelen, Roeyers ve De Weerd (2011) taklit sorunlarının otizme özgü olup olmadığını araştırmışlardır. Onlara göre taklit kendine özgüdür ve spesifiktir. Otizm kriterleri göz önünde bulundurulduğunda ise taklit becerileri OSB görülen çocukta uzun süreli ve kalıcı olabilmektedir. OSB’li çocukta görülen zihinsel bozukluk, motor, büyük ve küçük kas beceri alanlarındaki eksiklikler

onların taklit beceri performanslarını etkilemektedir. Sally ve arkadaşları (2003) yaptıkları araştırmada erken çocukluk döneminde OSB gösteren çocuklar ve gelişimsel bozukluğu olanlarda taklit becerilerinin bulunma düzeyi ve yaygınlığını incelemişlerdir. Çalışmaya ortalama 34 aylık çocuklar dahil edilmiştir. OSB gösteren 24 çocuk, frajil x sendromu gösteren 18 çocuk, diğer gelişim bozukluklarına sahip 20 çocuk ve hafif düzeyde gelişim geriliği gösteren 15 çocukla çalışmışlardır. Çalışmada çocukların ses taklitlerine, jest ve mimikleri içeren motor taklitlerine, nesne taklitlerine bakılmıştır. Çalışmanın sonunda en fazla, ses taklidi, jest ve mimikleri içeren motor taklidi, nesne taklidi sergileyen frajil x sendromu gösteren, hafif düzeyde gelişim geriliği gösteren ve diğer gelişim bozukluklarına sahip olan çocuklar olmuştur. Frajil x sendromu ve OSB sendromlarından her ikisini de gösteren çocuklar OSB gösteren çocuklara göre daha az ses; jest ve mimik; nesne ve motor taklit becerileri sergilemişlerdir.

Wendy, Opal ve Cynthia (1997) 24 aylık 18 OSB gösteren çocukla ortalama 24 aylık 18 tipik gelişim gösteren çocuğun motor taklit becerilerini karşılaştırmışlardır. Çocuklara birbirinden farklı motor taklit beceriler gösterilmiş ve çocukların bu becerileri taklit etmeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda OSB gösteren çocukların grup motor taklit beceri performanslarında ilk verilere göre artış olmuş fakat aynı yaştaki normal gelişim gösteren gruba göre daha az motor taklit becerisi sergilemişlerdir. Bunun yanında her iki grupta da eylemleri nesnelerle taklit etmek vücut hareketlerini taklit etmekten daha kolay olmuştur. Ayrıca anlamlı olan eylemleri taklit etmek anlamsız olan eylemleri taklit etmekten daha kolay olmuştur. İkinci başlıkta ise araştırmacılar ortalama 24 aylık OSB gösteren 26 çocukla taklit, iletişim ve oyun becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Sonuç olarak beden hareketleri ile yapılan taklidin, iletişimi ve ifade edici dil becerilerini geliştirdiği görülmüştür. Ayrıca eylemlerin nesnelerle taklit edilmesinin oyun becerilerinin gelişimini olumlu yönde etkilediğini gözlemlemişlerdir.

Erken çocukluk döneminde taklit becerileri, anne-baba ile çocuk arasındaki iletişim ve etkileşim örüntülerinde sosyal gelişimin temeli olan alandır. Bu yüzden bebeğin sosyal gelişiminde taklit becerileri bebekle iletişim açısından büyük önem taşımaktadır (Quill, 2002 ve Ingersoll, 2008a). Erken çocuklukta OSB gösteren çocuklarda taklidin; dil, sosyal etkileşim, iletişim gibi beceriler ve alanlara hizmet ettiğinin kabulü OSB gösteren çocuklar üzerinde oynadığı rolünün

önemli olduğunun görülmesi açısından önem taşımaktadır (Töret ve Özmen, 2014). Ingersoll ve Gergans (2007) yaptıkları bir araştırmaya göre, OSB'li çocuklar özellikle sosyal ortamlarda iletişime geçmeye çalıştıklarında taklit becerileriyle ilgili normal gelişim gösteren çocuklara göre ciddi sorunlarla yüz yüze gelmekte ve bu süreçte taklit becerileri sergilemede yapılandırılmış taklit becerilerine kıyasla spontane kullanımlarında daha fazla sorunlar yaşamaktadırlar.

Taklit becerileri sınırlılığının hem OSB'li hem de gelişim geriliği olan çocuklarda görülebilmesiyle birlikte sadece OSB gösteren çocuklardaki taklit becerileri sınırlılığının otizme özgü olan yetersizlikle ilişkisi olduğu düşünülmektedir (Rogers ve ark., 2003). Dawson ve ark. (1998) anında taklit, ertelenmiş taklit üzerine bir çalışma yapmışlardır. OSB gösteren çocukların bu alanlarda olağan gelişim gösteren çocuklardan ve down sendromlu çocuklardan daha dar bir gelişim alanına sahip olduklarını görmüşlerdir.

OSB'li olan, tipik gelişim gösteren ve gelişim yetersizliğine sahip çocukların sergiledikleri taklit becerileriyle ilgili yapılan bazı karşılaştırma araştırmalarında (Rogers ve ark., 2003; Bennetto, 1999; Charman ve ark., 1997) OSB'li çocukların normal gelişim sergileyen çocuklara ve gelişim yetersizliği bulunan çocuklara göre jest taklit becerilerinde çok daha yetersiz olduğu saptanmıştır. Bu çalışmalardan edinilen bulgular, jest taklit becerilerindeki yetersizliklerin otizmin kendisine has bir durum olduğunu destekler niteliktedir (Töret ve Özmen, 2014). Turan ve Ökçün Akçamuş (2013) yaşları aynı olan OSB'li, gelişimsel gerilik sergileyen ve tipik gelişim gösteren çocukların taklit becerilerini incelediklerinde, OSB'li çocukların diğer çocuklardan daha düşük taklit becerisi performansı gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmaya göre OSB'li çocukların dil gelişimleri ile aldıkları taklit puanları arasında paralel bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu bağlamda OSB'li bebekler için yapılacak erken müdahalelerde taklit becerileri kazanımı öncelik verilecek beceriler arasında yer almalıdır (Töret ve Özmen 2019).

OSB görülen çocuklar akranlarıyla genellikle sosyal ilişki ve iletişim kuramazlar. Akranlarıyla oyun oynamak yerine çoğunlukla yalnız olmak isterler, sadece kendilerinin sergileyebilecekleri hareket veya eylemlerde bulunurlar. Cansız varlık ve nesnelerle aralarındaki bağ canlı varlıklarla kurdukları ilişkiden çok daha ileridir (Bodur ve Soysal, 2004). Charman ve arkadaşları (1997)'nin yaptığı bir araştırmada yine OSB gösteren çocuklar ile gelişim geriliği olan ve

tipik gelişim gösteren çocukların çeşitli taklit beceri başarı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Çalışmaya 20 aylık bebekler dahil edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre OSB gösteren çocuklar ve gelişim geriliği gösteren çocukların oyun beceri performanslarında çok azı kendiliğinden rol oynayabilmiştir. Çalışmada OSB gösteren çocukların diğer iki gruba göre taklit becerilerinde daha düşük performans sergiledikleri sonucuna varılmıştır.

Ingersoll ve Meyer (2011b) yaptığı çalışmada, nesne ve jest taklit becerilerinin OSB ile ilişkisini incelemiştir. Çalışmaya OSB gösteren, ortalama 38 aylık 24 erkek ve 3 kız çocuğu katılmıştır. Çocuklardaki taklit becerilerini değerlendirmek için çalışmada lisanslı bir psikolog rol almıştır. Çocuklarla nesneli taklit becerilerini çalışmak için bu becerileri oyun becerileri ile eşleştirmişler ve dört oyuncak seti kullanmışlardır. Jest taklit becerilerinin etkileyici bir dil ile ilgisi olabileceğini düşündükleri için bununla ilgili anlamlı ve anlamsız 8 jest taklit becerisi kullanmışlardır. Sonuç olarak OSB gösteren çocukların nesneler üzerindeki taklit performansları jest taklitlerindeki performanslarından daha yüksek çıkmıştır. OSB gösteren çocukların beceri öğretimi için nesne ve jest taklit becerilerinin kullanımının önemli olduğu belirtilmiştir.

OSB'li çocuklarda taklit, ortak dikkat ve oyun becerilerinde sınırlılıklar olduğu bilinmektedir. Bu sınırlılıklar her OSB'li çocukta aynı düzeyde dağılım göstermemektedir (Ingersoll ve Meyer, 2011b). OSB gösteren çocuklarda taklit becerilerindeki sınırlılıkların temelinde rol alan sebepler vardır. Bunlar çocuğun motor koordinasyonu sınırlılıkları, beynin ön lobunda yer alan ayna nöronları ve çocuktaki görsel dikkat eksikliğidir (Töret, 2016). Charman ve ark., (1997) inceledikleri araştırmalarına göre, 20 aylık tipik, gelişim geriliği olan ve OSB'li bebeklerin ortak dikkat, empati ve taklit becerilerini karşılaştırmışlardır. OSB'li çocukların diğer iki gruptaki; tipik gelişim gösteren ve gelişim geriliği olan bebeklerden çok daha düşük ortak dikkat, empati ve taklit performansı gösterdiklerini belirtmişlerdir.

OSB gösteren çocuklarda sınırlılık yaşanan alanlardan bir kısmı sendroma özgü olan, taklit, zihin teorisi, sembolik oluşturulan oyunlar ve iletişim pragmatikliğidir. Taklit, oyun gibi gelişimsel beceriler otizmde özellikle eksik alanlardır. OSB'deki eksiklikleri içeren bu gelişimsel beceriler sosyal iletişime yön vermeye yardımcı olan önemli unsurlardır (Rogers ve Pennington, 1991).

Rogers, Cook ve Meryl (2005) OSB'li çocukların taklidin sosyal işlevinde yetersiz oldukları, öğrenme işlevinde daha fazla başarı gösterdiklerini belirtmişlerdir. OSB olan çocukların sosyal işlevde daha fazla yetersizlik göstermelerine; başkalarının davranışlarını gözlemlemede dikkatlerini verememelerinin, yapılandırılmış ortamların ve geleneksel davranışçı yöntemlerin doğal ortaya çıkan sosyal etkileşimi içermemesinin, ipucu ya da geri bildirimlerin kullanılmasının çocuğun becerileri kendilerinin bağımsız olarak kullanmalarına sınırlılık getirdiği için neden olabileceği düşünülmektedir (Kudret, 2020). OSB'li çocuklarda sosyal ilişki kurma, sosyal ipuçlarını anlama, sosyal ilişkileri sürdürme, sosyal ilişkilerle birlikte etrafı keşfedebilme, dili kullanabilme ve öğrenmeyi geliştirme sürecinde sorunlar yaşadıklarını ve bunların taklit becerileriyle de ilgili olabileceğini söylemişlerdir (Dawson ve Galbert 1986; Ingersoll 2008a). Warreyn ve arkadaşları (2005) 42-79 ay arası 20 çocukla yaptıkları çalışmada çocukların anneleriyle ortak ilgilerini de içeren bazı sembolik oyun taklit becerilerini incelemişler ve bu araştırmalar doğrultusunda elde ettikleri sonuçlarda OSB'li çocuklar ile yetersizlik gösteren ve tipik gelişen akranları arasında bir farklılık bulamamışlardır. Bu durumun sebebinin ise yaptıkları çalışmanın yapılandırılmış ortamda olmasının neden olmuş olabileceğini ve anneleriyle birlikte olmaları sebebiyle doğal bir ortamın doğuracağı sonuçlarla aynı olamayacağını söylemişlerdir.

Taklit becerilerinin OSB gösteren çocuklardaki diğer gelişim alanlarıyla ilişkisine bakıldığında incelenen araştırmalarda taklit becerilerinin, sosyal beceriler, ortak dikkat (Rogers ve ark., 2003), oyun (Ingersoll ve Schreibman 2006; Stone ve ark., 1997) ve dil gelişimi (Stone ve ark., 1997) ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu araştırmalara göre otizmli çocukların taklit becerilerinde sınırlılıklar yaşadıkları, bu sınırlılıkların, nesneli ve nesnesiz taklit becerileri, jest taklit, ses taklitleri, nesne taklitleri olduğu görülmektedir. İlgili araştırmalar ise taklit becerilerinin jest, oyun, alıcı ve ifade edici dil, ortak dikkatle ilişkili olduğunu göstermektedir. Yani OSB gösteren çocukların taklit gelişimindeki sınırlılıklar daha karmaşık gelişimsel alanlarla ilgilidir (Ingersoll 2008a; Ökçün Akçamuş, Turan 2013). Çocukların nesneli eylem taklit becerilerinin sosyal ve oyun becerileri ile jest taklit becerilerinin de dil becerileri ile ilgisi olduğu görülmüştür (Ingersoll ve Meyer 2011a).

İlgili alanyazın araştırmalarına bakıldığında OSB'li çocuklardaki taklit becerileri gelişimi ve performanslarının normal gelişim gösteren çocuklarla karşılaştırıldığında daha düşük olduğu görülmüştür (Dawson ve ark., 1998). Bununla ilgili Ingersoll (2008b) yaptığı araştırmada, OSB gösteren çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların taklit becerisi düzeylerini ve yapılandırılmış ortam ile kendiliğinden taklit becerisi kullanım performanslarını karşılaştırmıştır. Araştırma 7 normal gelişim gösteren ve 7 OSB gösteren çocukla yapılmıştır. Buna göre OSB gösteren çocukların doğal ortamda ya da yapılandırılmış ortamlarda sunulan taklit becerilerinde normal gelişmekte olan çocuklardan daha az başarı sergiledikleri ve ortak dikkat sağladıkları görülmüştür. Ayrıca OSB gösteren çocukların taklit ettikleri eylemin zorluğuna göre taklit performanslarında değişiklik gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Normal gelişim gösteren çocuklar OSB gösteren çocuklara göre daha koordineli bir ortak dikkat performansı göstermişlerdir (Ingersoll, 2008b).

Töret (2016)'e göre ilgili araştırmalar doğrultusunda OSB gösteren çocukların taklit becerilerinde sınırlılıklar görülmektedir. Edinilen önemli sonuçlardan biri de yaşamın ikinci yılının bebek için taklit açısından çok kritik olduğudur (Akoğlu, 2020). Otizmlili çocuklarda görülen taklit becerilerindeki sorunların sosyal ilişki kurma, sosyal ipuçlarını anlama, sosyal ilişkileri sürdürme, sosyal ilişkilerle birlikte çevresini keşfedebilme, dili kullanabilme ve öğrenmeyi geliştirme sürecinde önemli bir sorun olduğu düşünülmektedir (Dawson ve Galbert 1986; Ingersoll 2008a). OSB'li çocukların iletişim kurma, dil ve konuşma ile sosyal becerilerinin gelişebilmelerinde taklit becerilerinin katkısı büyüktür. Bu ve benzeri sebeplerden ötürü OSB gösteren çocuklara taklit becerileri öğretiminde kullanılması için çeşitli yaklaşımlar, yöntem ve teknikler geliştirilmiştir (Töret, 2016 ve Töret ve Özmen 2019).

Taklit becerisi öğretiminde kullanılan öğretim yaklaşımlarına değinecek olursak bunlar erken dönem yoğun davranışsal yaklaşım ve doğal davranışsal müdahale yaklaşımıdır (Koegel, Koegel, Freeden ve Gengoux, 2008; akt. Töret, 2016). Doğal ve davranışsal taklit eğitimi yöntemlerinden birisi olan Karşılıklı Taklit Eğitimi (KTE), Türkiye literatüründe henüz yeni yer alan yöntem olarak kendini göstermektedir (örn., Töret, 2016; Töret ve Özmen 2019). Ayrıca OSB gösteren çocukların taklit becerisi öğretimleri ve sosyal beceri öğretimleri için Yap-İzle-Dinle-Söyle etkili bir öğretim programıdır. OSB gösteren çocuklara

taklit becerisi öğretiminde kullanılan video ile model olma ise görsel uyaranları içeren etkili ve dikkat çekici bir müdahale stratejisidir (Töret, 2016).

2.4 Taklit Becerileri Öğretim Stratejileri

OSB gösteren çocuklara taklit becerisi öğretiminde birçok strateji geliştirilmiştir. Literatürde yaygın olarak bilinen birçok strateji vardır. Bunlardan biri de en çok tercih edilenlerden olan video modelle öğretim stratejisidir (Töret, 2016).

2.4.1 Video Modelle Öğretim

Öğrenmeyi çocuk üzerinde etkili kılan yollar vardır. Bunlar gözlem yoluyla, yaparak yaşayarak, model olarak öğrenme gibi çeşitlilikler gösterir. Bu öğrenme, öğrencinin öğreneceği eylem veya becerileri sergileyen diğer kişiyi gözlemlemesi ve taklit etmesi biçiminde olur (Charlop-Christy, Le ve Freeman, 2000; Deniz, 2019). OSB gösteren ve bazı gelişimsel yetersizliklere sahip bireylerde dikkat, bilgiyi işleme ile hafızada tutma alanlarında sınırlılıklar olduğu bilindiği için öğretim ortamlarında beceri ve eylemleri görsel olarak resim ve videolarla sunmanın etkili olduğunu görülmüştür (Terzioğlu, 2017). OSB'li ve gelişim yetersizliği gösteren çocuklar için hazırlanan öğretimlerle ilgili uygulanan yöntem ve tekniklere bağlı olarak teknoloji alanında kullanılan videolar fazlaca önem taşımaktadır (Mechling, 2005). Eğitimciler ve araştırmacılar sosyal, iletişim ve toplumsal becerileri artırmak için görseelliğin kuvvetli taraflarını öğretimlere dahil etmek istemişler ve video modelle öğretimi, kullandıkları öncelikli yöntemler arasına koymuşlardır (Ayres ve Langone, 2005).

Video modelle öğretim, istenilen beceri veya eylemin bir ekran ya da yetişkin bir model tarafından sergilemesinin videoya kaydedilmesi, bu videoları bireyin veya çocuğun izlemesi ve izlediği beceriyi eyleme dökmesi için bireye imkan verilmesini sağlayan bir öğretim tekniğidir (Bellini ve Akulian, 2007; Mechling, 2005; Nikopoulos ve Keenan, 2006; Corbett, 2003). Başka bir ifade ile video modelle öğretim, OSB'li çocuğun gözlemleyebileceği canlı model veya senaryo yerine hedeflenen eylemin bir videokaset üzerinden izlettirilip sonrasında eylemi sergilemesi ve taklit etmesini hedefleyen davranışsal bir yöntemdir (Hitchcock, Dowrick ve Prater, 2003). Video modelle öğretimin ilk kullanıldığı araştırmalarda videolar oluşturulur ve sunulurken masaüstü bilgisayar, kamera kaydedici, videokaset gibi cihazlar kullanılmış, sonrasında yerlerini taşınabilir cihazlara bırakmışlardır (Mechling, 2005).

Video modelle öğretim yöntemi, dikkat çekici görsel müdahalesi ile OSB gösteren çocuklara başarısız oldukları beceri ve eylemleri bağımsız olarak sergilemede büyük fayda sağlamaktadır (Hine ve Wolery, 2006). OSB'li çocukların en güçlü yönlerinden birisinin görsel uyaranlara karşı verdikleri olumlu tepkiler olması video modelle öğretiminin onlar için faydalı bir teknik olabileceğini gösterir (Bellini ve Akullian, 2007; Olçay-Gül ve Vuran, 2010). Video modelle öğretim OSB gösteren çocuğa eksik yaptığı ya da gerçekleştiremediği bir beceri ya da eylemin videosunun izlettirilmesi ve sergilemesini bekleme biçiminde sağlanmaktadır. OSB'li çocuğun yararlandığı videolarda model olarak çocuğun akranı, ebeveyni, kardeşi, kendisi veya başka bireyler yer alabilmektedir (Nikopoulos ve Keenan, 2003; McCoy ve Hermansen, 2007).

Videolarda model olma modelin özelliklerine göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Bunlar, yetişkin model, akran model, odaklanan bakışla video model, kendine model olma ve karma model olarak sıralanmaktadır (Bellini ve Akullian, 2007; Akmanoğlu ve Kurnaz 2014). Yetişkin model (*adult model*), videolarda rol alan modellerin çocuktan yaşça büyük olduğu, tanıdığı ya da tanımadığı kişileri içerdiği modellerdir (McCoy ve Hermansen, 2007). Akran model (*peer model*), çocuğun kendi yaşına yakın olan, kardeşi sınıf arkadaşı gibi bireyleri içeren modeldir (Ergenekon, 2012; Genç-Tosun ve Kurt, 2014). Odaklanan bakışla model (*point-of-view model*), video kayıtlarında rol alan modelin, eylemin sergileniş biçiminin daha net görüntülenebilmesi amacıyla, sadece beceriyi sergilediği vücudunun bölümünün videoya alınmasını kapsayan modeldir (McCoy ve Hermansen, 2007; Hine ve Wolery, 2006). Kendi kendine modelleme (*video self-modeling*), bireyin videoda kendi başarısını görmesi ve beceriyi buna göre tekrar sergileyebilmesi amacıyla kişinin kendini izleyerek modellemeyi yapmasını içerir (Dowrick, 1999; Bellini ve Akullian, 2007). Videolarda kullanılan kendini modelleme; motor beceriler, iş-mesleki beceriler, serbest zaman aktiviteleri, öz bakım beceriler, sosyal beceriler, iletişim becerileri gibi birçok disiplinlerde kullanılmıştır (Charlop-Christy ark., 2000; Hitchcock, Dowrick ve Prater, 2003). Karma model (*mixed model*), genellikle model türlerinin etkililiklerini karşılaştırmak için yukarıdaki tüm modellerin ya da birkaçının aynı öğretimlerde kullanıldığı model çeşididir (McCoy ve Hermansen, 2007).

Video modelle öğretimin dört farklı çeşidi vardır, bunlar şöyledir; videoyla model olma, videoyla geri bildirim, bilgisayar destekli video öğretimi ve video ile ipucudur (Mechling, 2004; Halisküçük, 2007). *Videoyla model olma*, öğrencinin istenilen becerinin video ile öğretimi için akranı, bir başkası ya da kendisi tarafından kayıt altına alınan videoyu izlemesini, bu beceriyi tekrar etmesini ve ilerleyen zamanlarda beceriyi genellemesini içerir (Banda, Matuszny ve Turkan, 2007). *Videoyla geri bildirimde* ise, kişinin videotıyp üzerinde herhangi bir düzeltme ve değişiklik yapılmamış kendi performansını izlemesini, doğru yaptıkları ve yanlış yaptıklarının farkına varmasını, uygulamacısıyla birlikte performansı için düzeltmeler yapmasını ve gelecek uygulamalarda daha doğru performans sağlamasını içermektedir (Maione ve Mirenda, 2006). Video ile geri bildirim, öğrenenin yakın zamanda veya geçmişteki performansını izlemesi üzerinde değişiklikler yapmasını içeren bir tekrarlama biçimidir (Mechling, 2005). *Bilgisayar destekli video öğretime* değinecek olursak, müziğin, sesin, animasyonların, canlı çekimlerin tek bir sistem üzerinde toplandığı, bireyde videonun bilgisayar üzerinden izlenmesinin sağlandığı bir öğretimdir (Wissick, 1996; Mechling, 2005). Bilgisayar destekli video öğretim genellikle sadece bir beceriyi tek başına öğretmek için kullanılan ve zihinsel engeli olan kişinin eylemlerini doğru bir şekilde yerine getirmesini destekleyen bir öğretimdir (Mechling, 2005; Halisküçük, 2007). *Video ile ipucu* ise öğrencinin öğretimde aktif olarak rol alması ve beceri basamağında ne yapacağını bilmesi için, videonun belli bir bölümünü izleyip devamını kendisinin tamamlayacağı anında fırsat sağlayan bir öğretimdir (Halisküçük, 2007; Mechling, 2004). Mechling (2005) yaptığı araştırmasında eğitmenler, uygulamacılar gibi alanında uzman kişiler tarafından organize edilerek hazırlanan videoların, yukarıda belirtilen programların başarısını artırmak için önemli araçlar olduğunu belirtmiştir.

Video modelle öğretim süreci, istenilen becerinin öğretiminde gereken sistemli basamakları içerir. Literatürde video modelle öğretim sürecinin aşamalarını anlatan birçok kaynaklar vardır (Mechling, 2005; Bellini ve Akullian, 2007; Karasu, 2011; Murray ve Noland, 2013; Genç-Tosun ve Kurt, 2014; NPDC, 2014). Genellikle bu aşamalar video görüntülerini hazırlama ve video modelle öğretimi uygulama başlıkları ve bunların alt başlıklarından oluşur. Video görüntülerini hazırlama başlığı altında, (a) Gerekli araç gereçlerin hazırlanması, (b) Senaryo yazma ve beceri analizi, (c) Öğretim videosu hazırlama alt başlıkları

ve aşamaları bulunur. Video modelle öğretim uygulaması başlığı altında ise, (a) Başlama düzeyi verisi toplama, (b) Kişiye göre öğretim ortamının düzenlenmesi, (c) Öğretim sunma alt başlıkları vardır (Genç-Tosun ve Kurt, 2014). Bunların içeriklerine aşağıda yer verilmiştir.

Hedef davranış belirleme: Çocuğu doğrudan gözlemleme, çocuğun ailesiyle, bakıcısıyla, öğretmeniyle görüşme, ya da ölçek kullanımı sonrasında, gözlenebilir ve ölçülebilir olarak tanımlanan davranışlardır (Vuran ve Olçay-Gül, 2013).

Araç-gereçlerin Hazırlanması: Bu aşamada kullanılması gereken iki önemli araç vardır. Bunlar, video kaydının yapılacağı ve video kaydının çocuğa izlettirileceği araçlardır. Çekim yapılırken görüntünün net çıkması için kamera ayağı olmalı, dijital kamera kullanılacaksa şarjı dolu olmalı, bataryalı kamera kullanılacaksa yedek bataryası ve uzatma kablosu hazır bulundurulmalıdır (Genç-Tosun ve Kurt, 2014).

Beceri analizi ve senaryo yazma: Öğretim videosu için ayrıntılı bir senaryo ve beceri analizinin hazırlanması gerekir. Senaryoda yer alacak bireylerin kimler olacağı, videolarda ne söyleyecekleri, senaryoda kullanılacak araç gereçler ve ortam belirlenmelidir (Genç-Tosun ve Kurt, 2014).

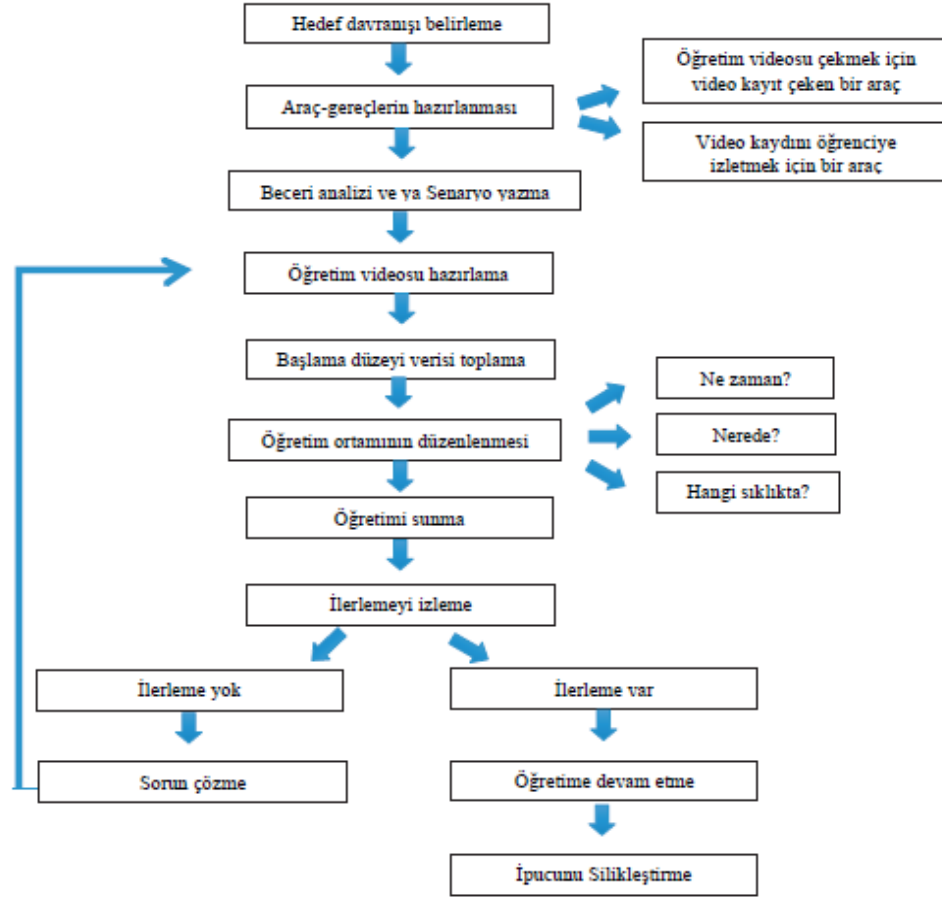
Öğretim videosu hazırlama: Video çekimi, modele beceri ya da eylemi nasıl sergileyeceği anlatıldıktan ve gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra modelin kendini rahat hissettiği ve hazır olduğu zaman içerisinde yapılır. Videoda modelin tüm vücudu ya da bir bölümün kayda alınmasıyla video hazırlanır (Nikopoulous ve Keenan, 2006).

Başlama Düzeyi Verisi Toplama: Çocuğun kullanacağı beceri basamaklarındaki yardım gerektirmeden sergilediği performansının belirlendiği basamaktır. Buna göre öğretimlerde videoların tamamı ya da sergileyemediği basamakları içeren bölümleri kullanılabilir (Murray ve Noland, 2013).

Öğretim Ortamının Düzenlenmesi: Video modelle öğretim, öğretim oturumlarının hangi sıklıkta ve ne zaman düzenleneceği belirlendikten sonra öğretim davranışın kendiliğinden ortaya çıkabileceği zaman, sıklık ya da ortamda yapılabilir. Oturumlarının düzenleneceği ortam, sade, çocuğun dikkat çekeceği nesne ve araç gereçlerin olmadığı, gürültüsüz bir yer olmalıdır. Videolarda kullanılan araç gereçlerin öğretim ortamında kullanılacak araç gereçlerle aynı ya da benzer olmasına dikkat edilmelidir (Murray ve Noland, 2013).

Öğretimi Sunma: Öğretim yapılmadan önce öğretimde nelerin basamaklar halinde çocuğa sunulacağı yazılı ya da sözlü olarak belirlenmelidir. Çocuk öğretim yapılacak ortama alındıktan sonra öğretime hazır olup olmadığı sorulmalıdır. Hazır olduğuna dair sözel ya da uygun jest-mimik ifadesi alındığında çocuğa video bir kez izletilmeli ve ilgili nesne çocuğun önüne konularak “sende yap” beceri yönergesi verilmelidir. Çocuk videoyu izlerken dikkatli izlediğine dair pekiştireç sunulabilir. Çocuk beceri ya da eylemi videodaki gibi yerine getirdiğinde etkili bir şekilde pekiştirilmelidir (Nikopoulous ve Keenan, 2007; Vuran ve Olçay-Gül, 2010). Çocuğun öğretimlerdeki performansını ve ilerlemeyi izlemek amacıyla her öğretim sonu ya da birkaç öğretimde bir başlama düzeyi verisi toplama gibi aynı şekilde veri toplanır. Çocukta ilerleme kaydedilememişse sorunun nereden kaynaklı olabileceğine video kayıtları ve öğretimler incelenerek bakılmalıdır (Genç-Tosun ve Kurt, 2014). Çocuğu hedef davranışta bağımsızlığa ulaştırılmak için verilen ipucu silikleştirilmelidir. Bu silikleştirme; *videoyu geciktirme ya da durdurma*, sadece hata yapılan basamağın videosu izletilerek *hata düzeltilmesi*, çocuğun kendiliğinden gerçekleştirdiği basamakların videodan çıkarılmasıyla *basamakları azaltma* şeklinde yapılır (Sigafos ve ark., 2007; akt. Genç-Tosun ve Kurt, 2014).

Genç-Tosun ve Kurt (2014)’e göre aşamalar daha ayrıntılı olarak incelendiğinde bunlar aşağıdaki Şekil 2.3’te belirtilmiştir.

Şekil 2.3. Video modelle öğretim sürecinde izlenen basamaklar (Genç-Tosun ve Kurt, 2014).

Video modelle öğretimin öğrencinin edineceği beceriyi öğrenimi açısından birçok yararları vardır. Uygulamacı istediği görüntü oluşana kadar video kayıtlarını yeniden çekebilecektir. Bu uygulamacının model olması sürecini kontrol etmesini sağlar. Videolar tüm doğal ortamlarda çekilebilme özelliğine sahiptir. Bunun yanında video model, öğrenilen becerinin genelleme ve kalıcılığı için çeşitli düzenleme ve örnekler sunabilir. Video kayıtları gerektiği zaman tekrar açılıp kullanılabilme özelliğine sahiptir (Corbett, 2003). Video modellemeyi meslektaşlar, akranlar, aile bireyleri, öğretmen, öğretici veya çocuğun kendisi gibi birçok kişi kullanabilmektedir (Dowrick, 1999). Video modelle öğretim hızlı bir geri bildirim sağlayarak ve kullanılan bilgisayar, tablet gibi araçların desteğiyle öğrenciler için kolay ulaşılabilir bir öğretim ortamı sunarak öğretimi cazip hale getirir (Ayres ve Langone, 2005). Video modelle öğretim tekniği, öğretim açısından tekrar tekrar kullanılabilmesi için daha düşük maliyet ve daha az zaman gerektirir (Charlop- Chisty, Le ve Freeman, 2000; Ayres ve Langone, 2005;

Nikopoulos ve Keenan, 2006). Video modelle öğretim uygulaması canlı modele kıyasla OSB'li çocuğun sosyal iletişimdeki yetersizlikleri, çocuk için dikkat çekici ve motive edici olması gibi nedenlerden dolayı becerileri ediniminde daha hızlılık sağlamaktadır (Charlop- Chisty, Le ve Freeman, 2000; Ayres ve Langone,2005). Ayrıca video modelle öğretimde videolar ekrandaki bireyin canlı bir model öğreticiymiş gibi gösterilmesi sonucu karşılıklı sosyal ve iletişimsel davranışları artırmak için de kullanılabilir (Quill, 2000).

Taklit becerilerini yerine getirmede sınırlılık OSB için belirleyici teşhislerden biri olarak görülmektedir ve taklit birçok beceriyi bağımsız olarak sergilemek için yardımcı önkoşul olma niteliği taşımaktadır (Cardon, 2012). Video modelle öğretim yöntemi, görsel müdahalesi ile OSB gösteren çocukların güçlü yönlerini ve yetersiz olduğu alanları ortaya çıkarmakta ve OSB gösteren çocuklara önemli edinimler sağlamaktadır (Hine ve Wolery, 2006). Alanyazına bakıldığında taklit becerileri öğretiminde video modelle öğretimin etkililiğinin araştırıldığı çalışmalar vardır. (Kleeberger ve Mirenda, 2010; Tereshko, MacDonald ve Ahearn, 2010; Cardon ve Wilcox, 2011; Rayner, 2011; Cardon, 2012; Plavnick, 2012; Cardon, 2013; McDowell, 2015; McDowell, Gutierrez, Bennett, 2015; MacDonald, Dickson, Martineau, Ahearn, 2015; Rayner, 2015). Araştırmaların birçoğunda video ile model olma yönteminin taklit becerilerindeki etkisinin araştırıldığı görülmektedir (Kleeberger ve Mirenda, 2010; Tereshko, MacDonald ve Ahearn, 2010; Cardon ve Wilcox, 2011; Rayner, 2011; Cardon, 2012; Plavnick, 2012; Cardon, 2013; McDowell, 2015; MacDonald, Dickson, Martineau, Ahearn, 2015). Türkiye alanyazına bakıldığında ise taklit becerisi öğretiminde video model öğretiminin kullanıldığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. İlgili araştırmalara ilgili literatür bölümünde yer verilmiştir.

2.5 İlgili Literatür

2.5.1 OSB Gösteren Çocuklara Taklit Becerilerinin Kazandırılmasında Video Modelle Öğretimle İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde OSB gösteren çocuklara sunulan taklit becerilerinin öğretiminde kullanılan video modelle öğretimin etkililiğinin incelendiği çalışmalardan bahsedilmiştir.

Kleeberger ve Mirenda (2010) çalışmalarında, OSB gösteren çocuklara nesnel eylemleri taklit etme ve genellemede video modelle öğretimin etkililiğini araştırmışlardır. Çalışma OSB gösteren 48 aylık bir erkek çocuk ile

gerçekleştirilmiştir. Çalışmada etkinlikler arası çoklu başlama deseni kullanılmıştır. Çalışma yapılmadan bir yıl önce çocuğa uygulamalı davranış analizine dayalı bir program (ABA) uygulanmıştır. Bu çalışmada öğretim oturumları günde 1 defa, yoklama oturumları ise haftada 1-3 defa gerçekleştirilmiştir. Araştırma için okul öncesi öğretmenlerinden destek alınarak okul öncesinde yaygın olarak kullanılan motor taklit becerileri içeren videolu çocuk şarkıları, parmak oyunları kullanılmıştır. Seçilen şarkılardaki olmaması gereken ya da ortamdan kaldırılan özellik, çocuğun taklit etmesi için özel talimatlar içeren eylemlerin olmamasıdır. Örneğin “eğer sende mutluysan alkışla, eğer sende mutluysan ayağını vur şarkısında yer alan ellerini çırp, ayağını vur gibi motor taklit becerisinin açık sözlü talimatı gibi”. Araştırma sonuçlarına bakıldığında video modellerle öğretim ve modeldeki önemli eylemlerin vurgulanması, canlı ipucu ve pekiştirme art arda verildiğinde davranışların edinilmesinde ve genellemede etkililik göstermiştir. Bir başka ifade ile videonun tek başına verilmediği; ek bileşenlerin, videolardaki ipuçlarının ve canlı ipucunun çocuğun taklit becerilerinde artışa neden olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma bazı öneriler doğurmuştur. Taklit edilecek eylemin ya da becerinin işlevselliğini artıran özellikler içeren videoların kullanıldığı video modellerle öğretim yönteminin, taklit becerilerinin genellenmesinde daha etkili olacağı kanısına varılmıştır. Bu ilave bileşenlerde arananlar; video kayıtlarının çocuğu daha iyi yönlendirmesi, sosyal yönden güçlendirmesi, videoların çocuğa yardımcı olacak önemli özelliklerinin daha belirgin olması gibi özelliklerdir.

Tereshko, MacDonald ve Ahearn (2010) araştırmalarında, OSB gösteren çocuklara kullandıkları video modellerle öğretim yönteminin zincirleme olarak sunulan taklit becerileri edinimlerindeki etkililiğine bakmışlardır. Araştırmada denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Çalışmaya OSB gösteren 4-6 yaş arası dört çocuk katılmıştır. Araştırmacılar çocukların önüne konulmuş, parçaları birbirinden ayrılmış dört farklı oyuncak inşa etmeleri için bir yetişkinin model olduğu videoları kullanmışlardır. Videolarda oyuncakların birleştirildiği her parçanın videosu ayrı ayrı çekilmiştir. Öğretim, çocuklara ilk oyuncak parçasını birleştirdikten sonra diğer videoyu izleterek oyuncakın ikinci parçasını birleştirme şeklinde yapılmıştır. Öğretim sonunda parçaları birleştirilen oyuncak, çocuk tarafından resim modeliyle eşleştirilmiştir. Oyuncak parçalarını birleştirmek için videoyu izleyen çocuklardan izlediklerini taklit ederek ve ileri

zincirleme yolunu takip ederek etkinliği tamamlaması beklenmiştir. Araştırmacılar öğretimlerinin bitiminden sonra çocuklarla sınıf ortamında öğretimin genellemesini yapmışlardır. Araştırmanın bulgularına bakıldığında öğretim öncesinde düşük performans sergileyen veya başarısız olan tüm çocukların öğretim yapıldıktan sonra kendilerinden oluşturmaları istenen üç farklı oyuncadı rahatlıkla birleştirdikleri görölmüştür. Çocuklarda 8 parçalı oyuncak birleştirme becerisine ait videoların ilkinin çocuğa izlettirilip sonrasında çocuğun tepkisine göre aynı beceriye ait ikinci basamağın videosunun çocuğa ayrıca izletilmesinin çocuk üzerinde daha kolay anlama ve anlamlandırma sağladığı gözlemlenmiştir. Verilere göre zincirleme becerileri taklit etmeyi öğrenmede video model yönteminin etkili olduğu ve çocukların sınıf ortamında da öğrendiklerini genelleyebildikleri sonucuna varılmıştır.

Cardon ve Wilcox (2011) yaptıkları çalışmalarında, OSB gösteren çocukların nesneli taklit becerilerini edinimlerinde video modelle öğretim ile KTE'nin etkililiğinin karşılaştırılmasını yapmışlardır. Araştırma katılımcılar ve durumlar arası çoklu başlama modeli ile çalışılmıştır. Çalışmada OSB gösteren 20-48 ay arası altı çocuk yer almaktadır. Çalışmada, video model öğretiminin ve KTE'nin karşılaştırılması için belirlenen altı çocuğun motor beceri, günlük yaşam, sosyal beceriler gibi çeşitli alanlardaki performanslarında homojen bir dağılım oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışma her çocuk için haftada 3 oturum şeklinde gerçekleşmiştir. Çalışma toplam 5 hafta sürmüştür. Çalışmada video model yönteminde ve karşılıklı taklit eğitimde kullanılmak üzere 10 farklı araç seti kullanılmıştır. Bu araç setleri müzikli oyuncaklar, oyuncak bebek, boncuklar, oyuncak hayvanlar, oyuncak taşıtlar, blok gibi araçlardan oluşmaktadır. Araştırma bulgularından elde edilen verilere bakıldığında video model öğrimi ve KTE'de çocukların nesneli taklit becerileri performanslarında artış olmuştur. Nesneli eylem taklit becerilerinde video modelle öğretim tekniği OSB gösteren çocuklar üzerinde daha hızlı bir artış sağlamıştır. Bu artış KTE ile karşılaştırıldığında video modelle öğretim taklit becerileri ediniminde daha hızlı kazanım sağlamıştır. Fakat araştırmanın 1 ve 3 hafta sonraki sürdürülebilirlik verilerine bakıldığında bu süreyi KTE ile kazanılan becerilerin video modelle öğretime göre daha uzun süre korunduğu görölmüştür. Araştırmanın sosyal geçerlilik verilerine bakıldığında her iki yöntemde de ailelerden taklit becerisi edinimine ilişkin olumlu görüşler alınmıştır ve geçerlilik düzeylerinin yüksek olduğu görölmüştür.

Rayner (2011) yaptığı bir araştırmada ise, sınırlı taklit becerilerine sahip olan OSB'li bir çocuğa kardeşi ve bir yetişkin tarafından model olunmuş videoların video modelle öğretiminin etkililiğini incelemiştir. Araştırmada etkinlikler arası çoklu başlama deseni kullanılmıştır. Çalışmada günlük yaşam becerilerinden para kullanımı öğretimi adı altında madeni para eşleştirmeyi hedefleyen videolar yer almıştır. Ayrıca video model öğretimi ile çocuğa aperiatif bir erişte hazırlamanın öğretimi de yapılmıştır. Çalışma OSB gösteren 15 yaşındaki bir çocukla yürütülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre çocuk kendisine sunulan, kardeşi ve bir yetişkin tarafından model olunmuş videolardaki izlediği beceri ve etkinliği nadiren taklit etmiştir. Edinilen bulgulara göre kısıtlı taklit becerilerine sahip çocukların video modelle öğretimle amaçlanan hedeflerde başarısız olabilecekleri ve gerekli önkoşul taklit becerilerine sahip çocukların video modelle öğretimle sunulan becerileri taklit edebilecekleri ve performans artışlarında olumlu sonuçlar gösterebilecekleri bulgusuna varılmıştır.

Cardon (2012) yaptıkları çalışmada, OSB gösteren çocuklara iPad ile anneleri tarafından sunulan video modelle öğretimin taklit becerileri üzerindeki etkisine bakılmıştır. Araştırmada videolara model olacak annelerin video model olma performanslarına ve çocuklarına video modelle öğretim tekniğini sunma başarılarına bakılmıştır. Ayrıca araştırmada dil gelişimi, günlük yaşam ve motor becerilere uygun olarak belirlenen etkinlik ya da aktivitelerin taklit becerileri kazanımlarına etkisi de incelenmiştir. Bunun için nesnel eylemler kullanılmıştır. Katılımcılar OSB gösteren 26-42 ay arası iki kız ve 26-50 ay arası iki erkek çocuktan oluşmaktadır. Video modelle öğretim tekniğinin etkililiğini belirlemek için denekler arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Oturumlarda kullanılan materyaller annelerin çocuklarıyla beraber kullandıkları, onların günlük aktivitelerini ve rutinlerini içeren araç gereçlerden ve yatak düzeltme, diş fırçalama, şapka takma, oyuncak araba sürme gibi etkinliklerden oluşmaktadır. Çalışmada çocukların video modelleri anneleri olmuştur. Annelere videolarda nasıl model olacaklarına ve öğretimleri nasıl yapacaklarına dair önceden bir eğitim verilmiştir. Bu videolar Ipad üzerinden kaydedilmiştir. Öğretimler haftada üç oturum olmak üzere toplam 12 oturum şeklinde yapılmıştır. Öğretim oturumları bittikten 1 ve 3 hafta sonra izleme oturumları yapılmıştır. İzleme oturumları bittikten sonra canlı modelle 1 oturum genelleme yapılmıştır. Araştırmadan edinilen bulgulara göre anne aracılı sunulan video modelle

öğretimin OSB gösteren çocukların taklit becerilerini kazanmalarında ve bu becerileri farklı zamanlarda ve farklı uygulamacılar ile sergilemelerinde etkili olduğu bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise OSB gösteren çocukların video modelle öğretim sonrasında alıcı ve ifade edici dil becerileri, günlük yaşam ve motor becerilerinde artış gözlemlenmesidir. Ayrıca araştırmacı, annelerin videolarda başarılı şekilde model olduklarını belirtmiştir. Araştırmacıya göre anneler çocuklarına taklit becerilerini kazandırmada kullandıkları video modelle öğretim tekniği ile farklı birçok günlük aktiviteleri kazandırabileceklerdir.

Plavnick (2012) yaptığı bir çalışmada, OSB olan bir çocuğa taklit becerisi öğretmek için kullanılan taşınabilir bir araç ile yapılan video modelle öğretimin etkililiğine bakmıştır. OSB gösteren çocuklara taklit becerilerinin öğretimi için teknolojinin faydalarından yararlanarak video modelle öğretimin tablet bilgisayarlar ve akıllı telefonlar üzerinden yapıldığında ne kadar etkili olacağına bakmıştır. Çalışma 4 yaşında bir çocukla yürütülmüştür. Ayrıca video modelle öğretimde kullanılan aracın ekran boyutunun da OSB gösteren çocukların dikkat süreleri ve ilgileri üzerindeki etkisinde azalmaya yol açıp açmadığı merak edilmiştir. Çalışmada video modelle öğretim, araştırmacı tarafından akıllı telefon üzerinden çocuğa günlük yaşamı içerisinde en çok tercih ettiği becerilerden ve aktivitelerden oluşan resim değiş tokuşunu öğretmek için kullanılmıştır. Araştırma sonunda açık talimatlar içeren videoların çocuğun ortak dikkat başlatma ve videoyu izleme süresinde artışa ve yeni becerilerin daha kolay öğretilmesine katkı sağlayacağı görülmüştür. Ayrıca ekran boyutunun araştırmada çocuğun dikkat süresi, tepkileri ve öğretimler üzerinde olumsuz bir etkiye yol açmadığını gözlemlemiştir.

Cardon (2013) yaptığı bir çalışmada, OSB gösteren çocukların jest taklit becerileri edinimlerinde video modelle öğretimin etkililiğini araştırmıştır. Araştırmada katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Katılımcılar 34-54 ay arası OSB gösteren üç çocuktan oluşmaktadır. Katılımcıların bakıcıları üç çocuğun taklit becerilerini araştırma öncesinde kendiliğinden seyrek olarak gerçekleştirdiklerini söylemişlerdir. Oturumlar haftada 3 kez toplam 12 oturum şeklinde yapılmıştır. Video modellerde çocuklar için 10 jest taklit eylemlerinden oluşan videolar kullanılmıştır. Videoda hareketler ve jestleri içeren küçük klipler, örneğin parmakla bir adım atma, masanın kenarından bir parmak adımıyla aşağı

atlama, yumruk yapıp hafifçe masaya vurma gibi eylemler kullanılmıştır. Araştırma sonunda üç çocuktan ikisinin jest taklit becerilerinde ani bir artış gözlemlenmiş ve istenilen hedefi karşılamışlardır. Üçüncü çocukta istenilen ölçüte ulaşamamakla birlikte jest taklit becerilerinde artış gözlemlenmiştir. Öğretim oturumları bittikten sonra çocuklarla izleme ve genelleme oturumları yapılmıştır. Bu oturumlarda taklit becerilerini sürdürdükleri ve genelledikleri gözlemlenmiştir. Bu araştırmaya bakıldığında video modelle öğretimin OSB gösteren çocuklar üzerinde jest taklit becerisi öğretiminde kısa sürede olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür. Ayrıca üç çocuğun alıcı ve ifade edici dil becerileri ile oyun becerilerinde artış görülmüştür.

MacDonald, Dickson, Martineau, Ahearn (2015) yaptıkları bir araştırmada, OSB gösteren çocuklara uygulanan video modelle öğretimin ertelenmiş taklit becerileri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu çalışmada OSB tanısı almış yirmi bir katılımcıyla çalışılmıştır. Katılımcıların yaşları 3 ile 12 arasında değişmektedir. Videolar için günlük yaşam becerileri ve motor becerileri içeren çeşitli oyuncak setleri ve basit küçük ev eşyaları seti oluşturulmuştur. Videolar bir yetişkin tarafından modellenmiştir. Öğretimlerde videoyu izledikten sonra çocukların taklit becerilerini anında sergilemelerine ve araç setleriyle daha sonra karşılaştıklarında ertelenmiş taklitte sergileme performanslarına bakılmıştır. Gecikmeli taklit becerilerinde araç gereçler masadan çocuğun videoyu izlemesinin ardından kısa bir süreliğine alınarak masanın altına konulmuş sonrasında çocuğun önüne tekrar konulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre OSB gösteren çocukların video modelle öğretimle uygulanan, anlık taklit, ertelenmiş taklit ve nesne eşleştirme performanslarında ortalama aynı seviyede artış gözlemlenmiştir. Ertelenmiş taklit becerilerinde çocuklar öğrendikleri eylemleri ve becerileri izleme oturumlarında korudukları görülmüştür. Ayrıca video modelle sunulan nesneli eylemlerin taklit edilmesinin çocuklarda daha hızlı öğrenme sağladığı gözlemlenmiştir. Bu bulgulara göre taklit becerileri üzerinde video modelle öğretimin etkili olduğu görülmüştür.

Video modelle öğretimin taklit becerileri üzerindeki etkisini inceleyen bir diğer araştırma McDowell (2015) tarafından yapılmıştır. Araştırmacı, taklit becerileri öğretiminde kullandıkları video modelle öğretim tekniğinin diğer birçok öğretim yöntem veya tekniklerinin uygulama zorluğu ve ekonomikliğine göre daha işlevsel olduğuna kanı getirerek seçmiştir. Bu çalışmada video modelle

öğretimin etkililiğini belirlemek üzere çoklu başlama düzeyi modeli kullanılmıştır. OSB gösteren çocuklarla yapılan bu çalışma iki alt başlık altında yapılmıştır. Birincisi katılımcılara yönelik daha önceki verilerin analizlerini içermiştir. Bu analizde çocukların taklit becerisi yeteneklerine ve bunu etkileyen etmenlere bakılmıştır. İkinci alt başlıkta ise taklit becerilerine yönelik video model öğretimi ve canlı modelle yapılan taklit becerileri öğretiminin etkililiklerine bakılmıştır. İkinci çalışmanın katılımcıları 24 ve 62 ay arasında olan ve OSB gösteren sekiz çocuktan oluşmaktadır. Oturumlar her bir çocuğa motor becerilerden olan rastgele bir beceri seçilmesi ile video modelle öğretim ve diğer becerilerde canlı model kullanımı şeklinde günde 3'er oturum olarak gerçekleşmiştir. Araştırmada yaklaşık 5sn süren sosyal beceriler ve motor taklit becerileri içeren video modellerde model olan ve aynı zamanda uygulamacı olan bir terapist yer almıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında ilk olarak çocukların sosyal becerilerdeki sınırlılıklarının onların OSB gösterme derecelerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Literatüre bakıldığında video modelle öğretimin diğer bazı uygulamalara göre daha kolay ve genellemesinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmanın ikinci sonucu ise, taklit becerileri ediniminde; altı çocuk video modelle öğretimle, iki çocuk da canlı modelle öğretimle daha başarılı olmuşlardır. Az sayıda taklit yeteneği olanlar video modelle öğretim yöntemi ile daha fazla taklit yeteneği olanlar ise canlı modelle taklit becerisi öğretimiyle daha başarılı olmuşlardır. Buna göre video modelle öğretim, sosyal beceriler ve taklit beceri yetenekleri arasındaki ilişkinin birbirini etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

Başka bir araştırmada ise McDowell, Gutierrez, Bennett (2015), OSB gösteren çocuklara nesnel ve motor taklit becerisi öğretiminde kullanılan video, canlı modelle yönlendirmeli ipuculu ve video model öğretiminin etkililiklerine bakmışlardır. Araştırmacı çalışmada denekler arası çoklu yoklama modelini kullanmıştır. Çalışmaya OSB gösteren 26-42 ay arası takvim yaşı bulunan dört erkek çocuk dahil edilmiştir. Çocuklardan biri yaz kampına katıldığı için çalışmayı tamamlayamamıştır. Öğretimlerde çocuklardan yönlendirme içermeyen videolarla video model öğretimi ve canlı modelle yönlendirmeli yapılan taklit becerileri öğretimi yapılmıştır. Videolar 5sn'lik kısa videolardan oluşmuştur. Öğretimde ve videolarda oyuncak davul, plastik tef, ahşap oyuncak inek, plastik çekiç, oyuncak kumbara ve plastik para gibi nesneler kullanılmıştır. Çocuklardan

istenilen taklit becerilerini sergilemeleri beklenmiş ve veriler toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında iki çocuk üzerinde video modelle öğretimin etkili olduğu, video model ve canlı modelle yapılan yönlendirmeli, ipucu verilerek yapılan öğretimin ise tüm çocuklarda etkili olduğu görülmüştür. Bu araştırmada taklit becerileri üzerinde yönlendirmeli canlı modelle yapılan öğretim ile daha hızlı ilerleme kaydedildiği, video modelle öğretimin ise uygulama öncesine göre çocuklar üzerinde olumlu bulgular gösterdiği görülmüştür. Araştırmacılar bu bulgulara ilişkin sonuçlardan yola çıkarak daha fazla çocuk ve takvim yaşı daha büyük olan çocuklarla çalışılabileceğini önermiş ve etkili bulgular elde edebilmek için başka araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir.

Rayner (2015) yürüttüğü bir çalışmada, OSB gösteren çocuklarda video modelle öğretimin etkililiğinde ön koşul taklit becerilerinin değerlendirilmesini araştırmıştır. Araştırmada görüşme ve gözlem temelli taklit değerlendirmeleri yapılmıştır. Çalışma OSB gösteren beş çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Gözlem temelli taklit değerlendirmelerinde animasyonlu taklitçi kullanılan video modelle öğretim ve insan modeli kullanılan video modelle öğretim yer almıştır. Video modelle öğretim yapılmadan önce çocuklarla taklit değerlendirmesi yapılmıştır. Gözlem temelli taklit değerlendirmelerinde çocuklara animasyonlu ve gerçek insan modeli kullanılan videolar izletilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre görüşme temelli taklit değerlendirmesi verilerine göre güçlü taklit becerisi performansına sahip çocuklarda video modelle öğretimin daha etkili olduğu görülmüştür. Çocuklarda taklit değerlendirmesi yapılırken, animasyonlu taklitçi videolarına ve gerçek insan modeli videolarına ortalama olarak yakın dönütler vermişlerdir. Araştırmacı kullanılan değerlendirme uygulamalarının yeniden gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi gerektiğini öneri olarak belirtmiştir.

OSB gösteren çocuklarda taklit becerisi öğretiminde video modelle öğretimin etkililiğini inceleyen yukarıdaki çalışmalarda; Kleeberger ve Mirenda (2010) araştırmasında, video modelle öğretimin önce video model, vurgulama sonra video model ve ek bileşenleri ve canlı ipucu verilerek sunulan nesneli taklit becerileri kazanımını ve bunların genellemeye etkililiğini araştırmışlardır. Araştırma verilerine bakıldığında, videoyla birlikte sunulan ek bileşenlerin ve canlı ipucunun çocuğun motor taklit becerilerinde ve genellenmesinde artışa neden olduğu gözlemlenmiştir. Tereshko, MacDonald ve Ahearn (2010)

araştırmalarında, zincirleme becerilerin taklit ediniminde video modelle öğretimin etkililiğine bakmışlardır. Araştırmada zincirleme becerilerin taklit edinimi video modelle öğretimle çocuklara kazandırılmaya çalışılmıştır. Araştırmada çocuklar oyuncak parçaları birleştirirken her parçasını ayrı ayrı videolardan izleyerek taklit etmeye çalışmışlardır. Araştırma sonunda çocuklar başarılı performans sergilemişlerdir. Araştırmacılar zincirleme becerileri taklit etmede video modelle öğretimin etkili olduğunu, ayrıca çocukların bunu genellegebildiklerini gözlemlemişlerdir. Cardon ve Wilcox (2011) ise OSB’li çocukların nesneli taklit becerileri kazanmalarında video modelle öğretim ile KTE’nin karşılaştırmasını yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre iki uygulama da nesneli taklit becerileri kazanımında etkili olmuştur. Araştırmada çocukların taklit becerileri kazanımında video modelle öğretim ile daha hızlı edinim gerçekteştiği ancak sürdürülebilirliklerine bakıldığında KTE’nin becerileri daha uzun süre koruduğu sonucuna varılmıştır. Ailelerden alınan geçerlilik verilerinde video model öğretim ve KTE’nin geçerlilik düzeylerinin yüksek olduğu görölmüştür. Rayner (2011) araştırmasında, sınırlı taklit becerilerine sahip OSB’li bir çocukta, kardeşi ve yetişkin tarafından modellenmiş videolar ile sunulan video modelle öğretiminin etkililiğine bakılmıştır. Araştırma sonucuna bakıldığında sınırlı taklit becerilerine sahip olan ve yeterli önkoşul becerisine sahip olmayan çocukların taklit becerileri ediniminde sınırlılık yaşadıkları görölmüştür. Cardon (2012) araştırmasından elde ettiği bulgulara göre, anneler aracılığı ile sunulan video modelle öğretimin OSB gösteren çocukların taklit becerilerini kazanmalarında, bu becerileri korunumlarında ve genellemelerinde etkili olduğu görölmüştür. Çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerinde artış gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmada anneler başarılı modeller olmuşlardır. Plavnick (2012) çalışmasında, taklit becerileri öğretiminde tablet bilgisayarlar ve akıllı telefonlar üzerinden yapılan video modelle öğretimin etkisini araştırmışlardır. Araştırma verilerine göre akıllı telefon ile sunulan açık talimatlar içeren videoların, çocuğun ortak dikkat başlatma ve becerilerin ediniminde etkili olduğu görölmüştür. Cardon (2013) araştırmasında, video modelle öğretimini yaptıkları jest taklit becerilerinde istenilen hedefin karşılandığını, izleme ve genelleme oturumlarında çocukların edindikleri taklit becerilerini korudukları ve sürdürdükleri görölmüştür. Ayrıca araştırmacı video modelle yapılan taklit becerileri öğretiminin çocukların alıcı dil ve oyun becerileri gelişimlerine katkı sağladığını belirtmiştir. MacDonald, Dickson, Martineau,

Ahearn (2015) alışmalarında, ertelenmiş taklit becerileri kazanımında video modelle öğretimin etkililiğine bakmışlardır. Araştırma sonucuna göre video modelle öğretimin ertelenmiş taklit becerileri ediniminde etkili olduğu ve çalışmanın bir sonraki çalışmalara yol gösterebileceği belirtilmiştir. McDowel (2015) yaptığı çalışmasında, taklit becerileri kazanımında video modelle ğretim ve canlı modelle öğretimin etkililiğinin karşılaştırmasına bakmışlardır. Araştırma bulgularında, taklit yeteneği az olanlar video modelle, daha fazla taklit yeteneği olanlar ise canlı modelle öğretimde daha iyi performans göstermişlerdir. McDowell, Gutierrez, Bennett (2015) araştırmalarında, nesneli ve motor taklit becerileri kazanımında canlı modelle yönlendirmeli, ipuculu ve video modelle ğretimi aynı çalışmada birlikte yürütmüşlerdir. Araştırma bulgularına göre OSB'li çocuklarda canlı modelle ipuculu öğretimin ve video modelle öğretimin taklit becerileri ediniminde etkili sonuç gösterdiği grlmştir. Bunun yanında yönlendirmeli canlı modelle yapılan öğretimle daha hızlı ilerleme kaydedildiği grlmştir. Rayner (2015) alışmasında, video modelle ğretim ile ön koşul taklit becerilerinin değerlendirilmesini araştırmıştır. Bu araştırmada görüşme ve gözlem temelli taklit değerlendirmelerinde video modelle öğretimin etkililiği incelenmiştir. Araştırma bulgularına bakıldığında güçlü taklit becerisine sahip olan çocuklarda video modelle öğretimin daha etkili olduğu grlmştir.

3. YÖNTEM

Otizimli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelendiği araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeli, bağımlı-bağımsız değişken, katılımcılar, uygulamacı, gözlemci, ortam, araç gereçler, uygulama süreci, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, otizimli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğini belirlemek için bağımsız değişken olanın bağımlı değişken olana etkisini en az üç denekte incelemeyi hedefleyen tek denekli araştırma modellerinden olan denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır.

Tek denekli araştırma modeli; deneysel araştırma grubundan olan ve bağımsız değişkenin kontrolünün araştırmacıda olduğu ve bağımlı değişkene etkisinin tek bir denekte incelendiği bir modeldir. Deneklerin daha fazla olduğu durumlarda ise bağımlı değişken olanın bağımsız değişken olan üzerindeki etkisine deneklerin birbirleriyle kıyaslamasına gidilmeden ayrı ayrı değerlendirilmesiyle varılır (Kırcaali İftar ve Tekin, 1997). Tek denekli araştırma modeli, araştırma denekleri yansız atama yoluyla belirlenemediğinden dolayı bazı kaynaklarda yarı deneysel araştırma modellerinin içinde yer almaktadır. Bu modelin denekleri problem davranışları olan veya yeni davranışları öğrenmeye ihtiyaç duyan olası benzer denekler arasından seçilmektedir.

Tek denekli araştırma yöntemlerinde araştırmacılar, yansız atama yapılamadığı için kendilerinin hedeflediği davranış değişikliğini kolayca kazandırabilecekleri denekleri çalışmaya dâhil ettikleri eleştirisiyle karşılaşabilmektedirler. Fakat mevcut durum bu şekilde değildir. Ne tür özellikteki katılımcılarla çalışılırsa çalışılsın her denek sergilediği performans üzerinden kendisi için ilk çalışılmaya başlandığı durumu dikkate alınarak bireysel olarak değerlendirilir (Tekin- İftar, 2008). Bu çalışmada seçilen deneklerin benzer özellikleri, belirlenmiş aynı ya da çok yakın önkoşul becerilere sahip olmalarıdır. Onları birbirlerinden ayıran bağımsız özellikleri ise deneklerle eşzamanlı olmadan yapılan sağaltım çalışmalarının denekle birebir olarak yapılmasıdır.

Denekler arası çoklu yoklama modeli, uygulanan yöntemin hedef davranışa olan etkisinin birden çok denekte incelendiği bir araştırma desendir (Gast, 2010). Çoklu yoklama modeli, hedef davranıştaki değişikliği birçok kez değerlendirmeyi hedefleyen çoklu başlama düzeyinin uyarlaması olarak karşımıza çıkar. Onu, çoklu başlama düzeyi modelinden ayıran öncelikli fark başlama düzeyi verisinin devamlı olarak çoklu yoklama modelinde alınmamasıdır (Tekin-İftar, 2008).

Çoklu yoklama modeline bakıldığında kendi içinde türlere ayrılmaktadır. Bu modeller (1) davranışlar arası çoklu yoklama modeli, (2) denekler arası çoklu yoklama modeli, (3) ortamlar arası çoklu yoklama modelidir. Bu modellerin üçünde de en az üç bağımlı değişkenin bağımsız değişken üzerindeki etkisine bakılmaktadır (Tekin- İftar, 2008). Bu çalışmada çoklu yoklama modeli türlerinden denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır.

Araştırmada denekler arası çoklu yoklama modelini çocuklara uygularken onların nesneli taklit beceri performanslarını değerlendirmek için aynı gün içerisinde üç çocuktan birer yoklama verisi alınmıştır. Birinci çocuktan üç oturum olmak üzere ard arda başlama düzeyi verisi alınmıştır. Çocuklara hem yoklama ölçümü için hemde başlama düzeyi verilerini oluşturmak için, nesneli taklit becerilerinden seçilmiş on taklit becerisini sergileyen babaların model olduğu videolar kullanılmıştır. Birinci çocukta başlama düzeyi verileri üç oturum üst üste uygulandığında ve kararlılık gösterdiğinde birinci çocukta uygulama yapılmaya başlanmıştır. Birinci çocuğun nesneli taklit becerisi öğretimine başlanırken ikinci çocukta başlama düzeyi ölçümü yapılmaya başlanmıştır. Üçüncü çocukta bir yoklama ölçümü yapılmıştır. Birinci çocuk öğretim sonu değerlendirmelerinde üç oturum üst üste kararlılık gösterdiğinde ikinci çocuk ile öğretilere başlanmış üçüncü çocukta başlama düzeyi verisi almaya başlanmıştır. İkinci çocukta öğretim sonu değerlendirmelerde kararlı veri elde edilince üçüncü çocukta öğretime başlanmıştır. Üçüncü çocukta bağımsız değişken uygulamasına devam edilirken uygulaması biten çocuklar için 1, 2 ve 4 hafta sonra izleme oturumları alınmaya başlanmıştır. Bu haftalarda her denekten birer kez izleme verileri toplanmıştır.

3.1.1. Bağımlı ve Bağımsız Değişken

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni erken çocukluk dönemindeki OSB'li çocukların taklit etme performanslarıdır. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise babaların model olarak kullanıldığı video modelle öğretim tekniğidir.

3.2 Katılımcılar

Araştırmada OSB gösteren üç çocuk, videolarda model olmaları için OSB’li çocukların babaları kullanılmıştır. Çalışmanın gerçekleştirilen bütün oturumları araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırmacı Abant İzzet Baysal Üniversitesi Özel Eğitim Bölümünde Zihin Engellilerin Eğitimi alanında yüksek lisans yapmaktadır. Sekiz yıldır resmi özel eğitim kurumlarında birçok gelişimsel yetersizliği olan çocuklarla çalışan araştırmacı şu anda resmi bir Özel Eğitim kurumunda OSB gösteren çocuklarla çalışmaktadır. Bu araştırmada uygulama güvenirliği ve gözlemciler arası güvenirlik için özel eğitim alanında yüksek lisans yapmış bir özel eğitim öğretmeni yer almıştır.

3.2.1 Yetişkin Model

Araştırmada öğrencilerin izleyecekleri görüntülerin videolarında model olan yetişkin model kullanılmıştır. Bu yetişkinler araştırmada yer alan OSB’li üç öğrencinin babaları olarak seçilmiştir. Babalar çocukların öz babalarıdır. Birinci baba 39, ikinci baba 41, üçüncü baba 39 yaşındadır. Babalardan ilki üniversite, ikincisi lise, üçüncüsü de ilkokul mezunu bireylerdir. Babaların mesleklerine bakacak olursak ilki fabrikada işçi, diğeri öğretmen, sonuncusu da eczanede kalfa olarak çalışmaktadır.

Ayrıca babalar ile ilgili bir görüşme düzenlenmiş ve onlara araştırma ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır. Babalara belirlenmiş on nesneli taklit becerisini kendilerinin sergileyeceği ve videoya çekilecekleri anlatılmıştır. Videoların hazırlanmasına ilerleyen süreçte yer verilmiştir. Bu videoların, her çocuğun kendi babasının videosunu izleyip taklit edebileceği şekilde araştırmaya dahil edileceği açıklanmıştır. Bununla ilgili babalarla aşağıda belirtildiği gibi “Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Hazırlama Formu” (EK 7) doldurulmuş ve onayları alınmıştır.

3.2.2 Denekler ve Seçimi

Araştırmaya Samsun ili MEB’e bağlı bir Özel Eğitim Uygulama Merkezi anasınıfında eğitim görmekte olan OSB’li üç çocuk katılmıştır. Çocuklar 40-43 ay aralığında olan erken çocukluk öğrencileridir. Çocuklar çalışmaya katılmadan önce anne ve babalarından veli izin formu kullanılarak yazılı izin alınmıştır. Çocuklar önceden belirlenmiş önkoşulları yerine getirebilen öğrenciler arasından seçilmiştir.

3.2.2.1 Denekler İçin Belirlenen Önkoşullar

Çocuğunun araştırmaya katılması için gönüllülük gösteren ve araştırma sürecinde çocuğunun görüntü kaydına alınmasına müsaade eden ebeveynlerin çocuklarının olacağı bu araştırmada çocukların:

- a) Bu alanla ilgili donanımlı üniversite ve devlet hastanelerinde konulmuş OSB tanılarının olmaları,
- b) 24-48 aylık takvim yaşında olmaları,
- c) Görme, işitme gibi çocuğun davranışlarını etkileyecek başka bir yetersizliğin olmaması (Zaghlawan, 2010),
- d) Taklit becerilerinin kullanımlarında olması gereken vücudun baş ve gövde kısımlarında motor becerilerini kısıtlayıcı bir yetersizliğin olmaması (Ingersoll, 2008b),
- e) Çocukların dikkatini başka yöne yönlendirmeden en az 5 dk süren bir video görüntüsünü izlemeleri önkoşul becerileri aranmış ve bu becerilere sahip olduğu yapılan aile görüşmesinde ve uygulayıcının yaptığı sınıf içi gözlem sonucunda belirlenmiştir. İlgili açıklama aşağıda mevcuttur.

Araştırmada çocuklara ulaşmak için öncelikle Samsun ili Bafra ilçesindeki Özel Eğitim Uygulama Okulu ile ve ilçedeki iki rehabilitasyon merkezi ile görüşülmüştür. Kurumlarda önkoşul becerileri sağlayan altı çocuk belirlenmiştir. Belirlenen çocukların tanı ve yaşları için resmi evrakları ve öğrenci dosyaları okul müdüründen izin alınarak incelenmiştir. Öncelikle öğretmen görüşmesi yapılmıştır. Ayrıca çocukların ebeveynleri ile görüşülmüştür. Çocukların gelişimleri, taklit edinim düzeyleri ile ilgili soruları içeren başka bir araştırmacının (Töret, 2016) kullandığı veli görüşme formu aracılığıyla doldurulmuştur. Çocukların yaşı, cinsiyeti tanı alma yaşları, aldıkları eğitimleri belirten demografik bilgi formu doldurulmuştur. Çocuklar video modelle öğretim tekniğiyle ilgili herhangi bir eğitim almamışlardır.

3.2.2.2 Öğretmen Görüşmesi

Öğretmen görüşmesi öğretmenlerle birebir yapılmıştır. Görüşmede çocuklar ve aldıkları eğitimler hakkında bilgi toplanmıştır. Çocukların tanısı, sahip olduğu büyük-küçük kas becerileri, performansı, sahip olduğu taklit becerileri gibi başlıklarda sunulan bilgileri toplanmıştır. Elde edilen bilgiler “Öğretmen Görüşme Formu”na (EK 3) yazılmıştır. Ayrıca çocuklar öğretmen

tarafından belli bir süre gözlemlenmiştir ve nesneli taklit becerilerini ne düzeyde sergilediklerine sınıf içinde gözlem yapılarak bakılmıştır. Sınıf içi gözlemlerde çocukların sevdikleri Maşa ve Koca Ayı çizgi filmini sandalyelerinde ya da minderde oturarak dikkatlerini başka yöne yöneltmeden ne kadar süre izlediklerine kronometre ile zaman tutularak bakılmıştır. Gözlem sonucunda çocukların çizgi filmi yerlerinden kalkmadan en az 5dk süreli izleyebildikleri görülmüştür. Öğretmenden toplanan bu bilgi yazılı olarak kaydedilmiştir.

3.2.2.3 Ebeveyn Görüşmesi

Ebeveyn görüşmesi birebir yapılmış ve uygulamanın amacı ebeveynlere açıklanmıştır. Onlara araştırma konusu hakkında kısa ve anlaşılır bir bilgi sunulmuştur. Çocukları için uygulanacak olan taklit becerileri çalışmasına nasıl baktıkları ve seçim sürecindeki değerlendirmeye katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Belirlenen altı çocuktan dördünün çalışmaya katılım için gönüllü olduğu saptanmıştır. Bir ebeveyn çocuğunun çok sık hastalandığını ve okula devam konusunda sorun yaşayabileceklerini söylemiştir. Diğer ebeveyn de eşinin işi dolayısıyla başka bir şehre taşınma ihtimalleri olduğunu bu yüzden çalışmaya katılım konusunda kesin söz veremeyeceklerini belirtmiştir. Edinilen bilgiler sonucunda dört çocuktan birinin de geçirdiği nöbetler sebebi ile çocuğun kendisine ve çalışmaya engel teşkil edebileceğinden dolayı araştırmaya dâhil edilememiştir. Kalan diğer üç çocuktan elde edilen bilgiler, “Demografik Bilgi Formu” (EK 1) ve “Ebeveyn Görüşme Formu”na (EK 2) denek seçim süreci ebeveyn görüşme formuna kaydedilmiştir. Bu formda çocukların nesneli taklit becerileri kullanım düzeyleri ve ebeveynlerin çalışmaya katılımları konusunda onaylarını belirleyen sorular vardır.

Çocukların dikkatini başka yöne yönlendirmeden en az 5dk süren bir video görüntüsünü izlemeleri önkoşul becerilerine bakmak için; velilere evde sevdikleri bir çizgi filmi ya da animasyonu dikkatlerini başka yöne yöneltmeden en az 5dk süre izleyip izleyemedikleri sorulmuştur evde kronometre yardımıyla gözlemlenmeleri istenmiştir. Birinci çocuğun babası bazen 5 bazen 6dk, ikinci çocuğun babası değişkenli olarak ortalama 4,5 ve 6dk, üçüncü çocuğun babası da 5dk izleyebildikleri yanıtını vermiştir.

3.2.2.4 Deneklerin Özellikleri

Çocukların araştırmada kod adları kullanılmış 40-43 ay aralığında takvim yaşı bulunan, üç OSB’li erken çocukluk öğrencisinden oluşmaktadır. Aşağıda çocuklara ilişkin ayrıntılı bilgilendirme yer almaktadır.

Tablo 3.1. Araştırmaya katılan çocukların özellikleri

Adı	Yaşı	Cinsiyeti	Tanısı
Zehra	42 ay	Kız	OSB
Nurcan	43 ay	Kız	OSB
Koray	40 ay	Erkek	OSB

Birinci çocuk Zehra

Zehra takvim yaşı 3 yaş 6 ay olan, üniversite hastanesinden OSB tanısı almış bir kız çocuğudur. Zehra Özel Eğitim Uygulama Merkezi’nde eğitim almaya henüz yeni başlamış bir erken çocukluk öğrencisidir. Zehra on taklit becerisinden ez fazla ikisinin kendiliğinden kullanımında yeterlidir. Zehra iki yıldır bir özel eğitim rehabilitasyon merkezinde bireysel eğitim almaktadır. Bu eğitimi haftada iki saat olarak yürütülmektedir.

Zehra’nın, el çırpma, el sallama, ellerini dizlerine vurma gibi motor taklit becerilerini kendiliğinden kullanım düzeyinde taklit ettiği rehabilitasyondaki öğretmeni tarafından belirtilmiştir. Zehra daha önce nesneli taklit becerisi ile ilgili herhangi bir eğitim almamıştır. Zehra’nın ebeveyni de onun nesneli eylem taklit becerilerini daha önce ev ortamı ve başka sosyal ortamlarda da hiç sergilemediğini belirtmiştir. Ayrıca ebeveyni Zehra’nın nesneli eylem taklit becerilerini kendiliğinden kullanamadığını da belirtmiştir.

İkinci çocuk Nurcan

Nurcan takvim yaşı 3 yaş 7 ay olan, üniversite hastanesinden OSB tanısı almış bir kız çocuğudur. Nurcan Özel Eğitim Uygulama Merkezi’nde eğitim almaya henüz yeni başlamış bir erken çocukluk öğrencisidir. Nurcan on taklit becerisinden ez fazla ikisinin kendiliğinden kullanımında yeterlidir. Nurcan iki yıldır bir özel eğitim rehabilitasyon merkezinde bireysel eğitim almaktadır. Bu eğitimi haftada iki saat olarak yürütülmektedir.

Nurcan daha önce nesneli taklit becerisi ile ilgili herhangi bir eğitim almamıştır. Nurcan’ın ebeveyni de onun nesneli eylem taklit becerilerini daha önce ev ortamı ve başka sosyal ortamlarda da hiç sergilemediğini belirtmişlerdir. Ayrıca ebeveyni Nurcan’ın nesneli eylem taklit becerilerini kendiliğinden de kullanmadığını belirtmiştir.

Üçüncü çocuk Koray

Koray takvim yaşı 3 yaş 4 ay olan, üniversite hastanesinden OSB tanısı almış bir erkek çocuğudur. Koray da Özel Eğitim Uygulama Merkezi'nde eğitim almaya henüz yeni başlamış bir erken çocukluk öğrencisidir. Koray on taklit becerisinden ez fazla üçünün kendiliğinden kullanımında yeterlidir. Koray Eğitim Uygulama Merkezi'nde eğitim almaya henüz yeni başlamış bir erken çocukluk öğrencisidir. Koray iki yıldır bir özel eğitim rehabilitasyon merkezinde bireysel eğitim almaktadır. Bu eğitimi haftada üç saat olarak yürütülmektedir.

Ailesi Koray'ın daha önce rehabilitasyon merkezinde jest taklit becerileri ile ilgili kısa süreli bir eğitim aldığını fakat öğretmen değişikliği sebebi ile bunun düzenli olarak sürdürülemediğini belirtmişlerdir. Koray daha önce nesneli taklit becerisi ile ilgili herhangi bir eğitim almamıştır. Koray'ın ebeveyni de onun nesneli eylem taklit becerilerini daha önce ev ortamı ve başka sosyal ortamlarda da hiç sergilemediğini belirtmiştir. Ayrıca ebeveyni Koray'ın nesneli eylem taklit becerilerini kendiliğinden kullanmadığını belirtmiştir.

3.3 Bilgi Toplama Araçları ve İzin Formları

3.3.1 Demografik Bilgi Formu

“Demografik Bilgi Formu” (EK 1) araştırmaya katılan çocukların takvim yaşları, cinsiyetleri, tanı alma yaşları, ne kadar zamandır eğitim aldıkları gibi bilgiler yer almaktadır. Ayrıca çocukların ailelerine ilişkin bilgiler de bu formda yer almaktadır. Bu form araştırmacı tarafından çocukların ebeveynleri ile beraber doldurulmuştur.

3.3.2 Öğretmen Görüşme Formu

“Öğretmen Görüşme Formu”nda (EK 3) çocuğun kimlik bilgileri, ön koşul bilgileri, gelişim bilgileri ile ilgili sorular yer almaktadır.

3.3.3 Ebeveyn Görüşme Formu

“Ebeveyn Görüşme Formu”nda (EK 2) çocuğun gelişimi, engeli ile ilgili sorular vardır. Ayrıca bu formda taklit becerileri kendiliğinden edinim düzeyleri ile ilgili sorular vardır. Bu form aile ile birebir görüşme sonucunda doldurulmuştur.

3.3.4 Veli İzin Formu

“Veli İzin Formu” (EK 5) çocuklarının bu çalışmaya katılmasını onaylayan ailelerden izin almak için hazırlanmıştır. Bu form aile tarafından ilgili kısımları doldurulup onaylanmış bir belgedir. Bu form çalışmaya gönüllü olan ebeveynler tarafından ivedilikle doldurulmuştur.

3.3.5 Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Hazırlama Formu

Bu form (EK 7) babaların taklit becerilerinin video modelle öğretiminde model olarak kendilerinin rol alacaklarının açıklamalı bir şekilde yazıldığı ve onaylarının alındığı bir formdur. Yine bu formu doldurma sürecinde gönüllülük esastır. Araştırma verilerinin sadece bilimsel çalışma için kullanılacağı, gerekirse istedikleri zaman çalışmadan ayrılacakları ve bu takdirde ilgili verilerin imha edileceği babalara açıklanmıştır.

3.3.6 Taklit Performansı Gözlem Formu

OSB gösteren çocuklara nesnel taklit becerilerinin baba aracılı video modelle öğretiminin etkililiğinin incelendiği bu çalışmadaki kullanılan bu formda çocuklarla çalışılacak 10 temel taklit becerisi yer almaktadır. Bu formda öğrencinin adı, uygulama tarihi, uygulanan oturumun sayısı ve tepkileri işaretlenecek bölümler yer almaktadır. Bu form başlama düzeyi, yoklama ve izleme oturumları yapıldıktan hemen sonra çekilen videolar izlenerek titizlikle doldurulmuştur. Bu forma çocuğun doğru gerçekleştirdiği beceri performansları için (+), yanlış gerçekleştirdiği ya da tepkisiz kaldığı beceri performansları için ise (-) işareti konularak doldurulmuştur. Bu form (EK 8) başlama düzeyi, öğretim sonu değerlendirme, yoklama ve izleme oturumlarında kullanılmıştır.

3.4 Ortam

Çalışmanın başlama düzeyi oturumları, öğretim, yoklama ve izleme oturumları üç çocuk için de aynı okulda ve okulun uygulama evinde gerçekleşmiştir. Uygulama evi dört kısımdan oluşmaktadır. Girişteki koridorun hemen yanında yatak odası ve diğer tarafında uygulama mutfağı, koltuk, televizyon, masadan oluşan birleştirilmiş bir oda bulunmaktadır. Çalışma, çocuklarla bu odada gerçekleştirilmiştir. Birde uygulama evinin banyosu vardır. Banyoda şofben, klozet ve lavabo bulunmaktadır. Uygulama güvenilirliği, gözlemciler arası güvenilirlik ve oturum sonrası çocukları değerlendirmede kullanılacak verileri toplamak için video görüntülerini rahat çekebilmeyi sağlamak üzere cep telefonunu yerleştirecek uygun bir konum olmasına dikkat edilmiştir. Bu konumda 25 cm uzunluğunda ayarlanabilir özelliği olan bir kamera sabitleyici aparatı kullanılmıştır. Uygulama 200cm-100cm ebatlarında dikdörtgen biçiminde bir masada gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.2. Uygulama oturumlarının gerçekleştirildiği ortama ilişkin özellikler

Çocuklar	Oda	Bulunan Eşyalar
Zehra	Okul uygulama evi odası	2 çalışma masası, 2 koltuk, 1 TV
Nurcan	Okul uygulama evi odası	2 çalışma masası, 2 koltuk, 1 TV
Koray	Okul uygulama evi odası	2 çalışma masası, 2 koltuk, 1 TV

3.5 Araç-Gereçler

Araştırma sürecinde kullanılan çeşitli araç gereçler vardır. Öncelikle video görüntüsü çekiminde ve uygulamalarda kullanılan akıllı telefon, video kamera ve tablet bilgisayar vardır. Ayrıca nesneli taklit becerisi öğretimine ilişkin babaların videolarda kullandıkları ve uygulamada kullanılan materyaller vardır.

3.5.1 Video

Araştırmacı tarafından çekilen videolarda çocukların babaları model olarak kullanılmış ve her çocuğun babası kendi çocuğuna model olacak videoda yer almıştır. Videolarda babalar tarafından uygulama sürecinde belirlenen hedef taklit becerilerinin modellenmesi yapılmış ve ilgili araç setleri kullanılmıştır. Babalar videolarda model olmadan önce araştırmacı tarafından onlara videolarda beceriyi nasıl taklit edecekleri ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. Her baba ile 10 nesneli taklit becerisini sergiledikleri ortalama 10’ar sn’lik ayrı ayrı 10 video çekilmiştir. Her videoda bir nesneli taklit becerisine model olunmuştur. Her baba ile ayrı ayrı 10 video çekilmiş babalarla toplam 30 video çekilmiştir. Video çekimi için ortamın, dikkat dağıtıcı uyaran bulunmayan, aydınlık ve modelin kolayca hareket edebileceği bir alan olmasına dikkat edilmiştir. İki baba bu araştırmaya katılmaktan çok memnun olduklarını belirterek gönüllü olarak işten izin almış ve video çekimleri için okula gelmişlerdir. Onların videoları okulun uygulama mutfağında çekilmiştir. Bir baba ile ise video, çok yoğun çalıştığı için babanın iş çıkışında evinde çekilmiştir. Videolarda baba önü masaya dönük şekilde oturmuş ve video kaydı görüntünün anlaşılır olması açısından karşısından çekilmiştir. Baba pembe plastik bir kutu içerisine konulmuş materyali kutusuyla birlikte masanın üzerine koymuştur. Taklit edeceği becerinin materyalini sözel etiketleyici kullanarak “hooopp” şeklinde kutudan çıkarmıştır. Beceriye üç kez taklit etmiştir ve materyali masanın üzerine koymuştur. Tüm videolar aynı şekilde çekilmiştir.

Tablo 3.3. Videolarda ve uygulama sürecinde kullanılan materyaller

Materyaller
1. Bir adet tarak
2. 1 adet D şeklinde zil
3. Bir adet bez cırt cırt
4. Bir adet plastik bardak
5. Bir adet oyuncak trampet, bir adet sopası
6. İçi ses çıkarak oyun hamuru kutusu
7. Bir adet şapka
8. İki adet ahşap dikdörtgen
9. Bir adet renkli oyuncak araba
10. Bir adet ahşaba girmeli çıkarmalı çivi, bir adet ahşap çekiç

3.6 Hedef Nesneli Eylem Taklit Becerileri

Model olunan nesneli taklit becerileri çocuğun gelişimsel yaş düzeyine uygun, işlevsel olan ya da olmayan eylemleri içerirler (Ingersoll, 2008a). Nesneli taklit beceriler seçilirken çocukların yaş düzeyine uygun olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca seçilen nesneli taklit becerileri çocukların günlük hayatta sıkça karşılaştıkları beceriler olmasına ve bu becerileri artık rahatlıkla kullanabilmelerine yardımcı olacak becerilerden oluşmasına dikkat edilmiştir.

Hedef nesneli eylem taklit becerileri; amaçlı olarak en az bir yöne kendi saçını taramak, eline aldığı zili en az bir kere öne arkaya ya da sağa sola sallayarak ses çıkarmak, amaçlı olarak cırt cırtı tutup açmak, amaçlı olarak bardağı eliyle kaldırıp dudağına götürmek, amaçlı olarak önündeki trampete sopası ile en az bir kez vurmak, amaçlı olarak ses çıkaran kutuyu sağa sola ya da öne arkaya sallamak, amaçlı olarak önündeki şapkayı kendi kafasına takmak, amaçlı olarak iki küçük ahşap dikdörtgeni iki eliyle tutup birbirine vurmak, arabayı amaçlı olarak en az bir yönde masa boyunca sürmek, amaçlı olarak ahşap çekici eline alarak önündeki ahşap çiviye en az bir kez vurmak şeklinde daha operasyonel bir şekilde ifade edilebilir.

Puanlama yapılırken çocuk beceriyi yukarıda tanımlamaları belirtilmiş şekliyle taklit ederse “Taklit Performansı Gözlem Formu”na (EK 8) “+”, tepkide bulunmaz ya da yanlış tepkide bulunursa “-” konularak yapılmıştır. Örneğin çocuk oyuncak arabayı amaçlı olarak masa boyunca en az bir yönde sürmüştü “+”, arabayı masa boyunca yuvarlamış, zıplatmış ya da farklı bir eylem sergilemişse veya hiçbir tepkide bulunmamışsa “-” şekilde puanlama yapılmış ve 10 taklit becerisinin ard arda öğretimi yapıldıktan sonra performans gözlem formundaki “+” ve “-” sayısı toplanarak oturuma ait doğru performans sayısı belirlenmiş ve yüzdeliği hesaplanmıştır.

Tablo 3.4. Araştırmada kullanılan nesneli eylem taklit becerileri

Beceriler	
1.	Saçını tarama
2.	Zili sallama
3.	Cırt cırt açma
4.	Bardaktan su içme
5.	Trampete sopayla vurma
6.	Kutuyu sallama
7.	Şapka takma
8.	Ahşap dikdörtgeni birbirine vurma
9.	Araba sürme
10.	Büyük çivi çakma

3.7 Uygulama Süreci

Araştırmanın deney süreci, gerçekleştirilen başlama düzeyi, öğretim, günlük yoklama oturumları ve izleme oturumlarından oluşmaktadır. Ayrıca araştırmanın bu kısmında verilerin toplanmasına, analiz edilmesine dair ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Tüm oturumlar okulun uygulama evinde haftanın iki günü üçer oturum olmak üzere gerçekleştirilmiştir. Araştırma uygulama süreci toplam dokuz hafta sürmüştür. Öğretim oturumları haftada iki gün üçer oturum şeklinde yapılmıştır. Başlama düzeyi, yoklama ve izleme oturumları ortalama 5dk, öğretim oturumları ortalama 8dk sürmüştür. Çocuğun, her bir hedef taklit becerisi sergilemesi süresi ortalama 8sn olarak belirlenmiştir. Araştırma her bir denkle haftanın iki günü üç öğretim oturumu olarak planlanmıştır. Her öğretim oturumu arasında en az 1 saat mola olmasına dikkat edilmiştir. Öğretim oturumları genel olarak çocukların okula geldikleri ve kahvaltı yaptıkları saatin 9.30'un hemen sonrasında ve öğleden sonra yemek yedikleri saatin 12.30'un hemen sonrasında yapılmıştır. Oturum saatleri gün içinde bazen çocukların uyuyakalmaları, ağlama krizleri, özbakım ihtiyaçlarının giderilmesi gibi durumlardan ötürü değişiklik gösterebilmektedir. Oturumlar ölçüt olarak doğru tepki yüzdesi %80 ve üzeri olduğunda, veriler üç oturum üst üste kararlılık gösterdiğinde sona ermiştir. Grafiğe verilerin yüzdeliği hesaplanarak işlenmiştir.

3.7.1 Başlama Düzeyi Oturumu

Öğretimleri yapmadan önce çocukların taklit becerileri performanslarını belirlemek için başlama düzeyi oturumları gerçekleştirilmiştir. Başlama düzeyi oturumlarının uygulanışında; a) Ortamın düzenlenmesi, b) Beceri için gerekli araç gereçlerin hazırlanıp uygun yere konumlandırılması, c) Çocuğun oturumdan haberdar edilmesi, d) Videonun izletilmesi, e) Hedef uyarının verilmesi, f) Yanıt

aralığının beklenmesi (8sn), g) Çocuğa uygun tepkinin verilmesi, h) Oturumun sonlandırılması basamaklarına dikkat edilmiştir.

Başlama düzeyi oturumlarını gerçekleştirmeye başlamadan önce uygulamacı ortamı uygun hale getirmiş ve çocuğun dikkatini dağıtmamak için gerekli araç gereci çocuğun göremeyeceği kendisinin rahat uzanabileceği şekilde masanın yanına yerleştirmiştir. Uygulamacı cep telefonunu sabitleyici aparatı ile birlikte uygun yere yerleştirmiştir. Ortamı düzenledikten sonra birinci çocuk Zehra, uygulama odasına alınmış ve çocuğa taklit becerilerinde kullanılacak araç ve gereçleri incelemesi için 5dk izin verilmiştir. Çocuğun taklit becerileriyle ilgili materyalleri incelemesinin ardından materyaller masanın yanına, çocuğun dikkatini çekmeyecek şekilde göremeyeceği bir yere pembe plastik renkli bir kutu içerisine konulmuştur. İçerisinde babaların videolarının kayıtlı olduğu tablet bilgisayar da masanın üzerine çocuğun dokunamayacağı fakat görebileceği uzaklıkta yerleştirilmiştir. Sonrasında kamera kaydı başlatılmış, Zehra masaya alınmış, sandalyeye oturtulmuştur. Uygulamacı çocuğa “Merhaba Zehra, şimdi seninle taklit becerileri çalışacağız hazırsan başlayalım” demiştir ve çocuktan hazır olduğuna dair uygun jest mimik ifadesini aldığı anda tablet bilgisayar üzerindeki ilgili babanın ilk taklit becerisini gerçekleştirdiği videoyu başlatmıştır. Bu videoda baba ilgili taklit becerisini sözel ipucu vermeden gerçekleştirmiştir. Örneğin ilk taklit becerisi olan şapka takma becerisine baba videoda şu şekilde model olmuştur. Masasının yanında olan pembe renkli kutuyu masanın üzerine koymuş ve sözel etiketleyici kullanarak “hooop” diyerek kutunun içerisindeki şapkayı çıkarmış ve kutuyu yere koymuştur. Baba videoda hafif gülümseyen bir yüz ifadesiyle şapkayı 2’şer sn aralıklarla üç defa başına takıp çıkararak model olmuştur. Sonrada şapkayı masanın ortasına bırakmıştır. Bu video çocuğa izletilmiş ve video sonlandığında videodaki taklit edilen materyal çocuğun önüne konularak “sende yap” beceri yönergesi verilmiştir. Araştırmacı çocuğun istenilen taklit becerisini gerçekleştirmesi için en fazla 8sn beklemiştir. Çocuğa bu süreçte herhangi bir sözel ipucu, düzeltme veya pekiştirme yapılmamıştır. Çocuk bu sürede doğru tepki ya da yanlış tepki verirse veya tepkide bulunmazsa hiçbir dönüt verilmeden ilgili materyal önünden alınıp ikinci taklit becerisine model olan babanın bulunduğu videoya geçilmiştir. Çocuk 8sn’den daha az zamanda performans sergilemişse 8sn’nin dolmasını beklemeye gerek kalmadan diğer taklit becerisi performansı ölçümüne geçilmiştir.

Diğer nesneli hedef taklit becerilerinde de başlama düzeyi verilerini almak için yukarıdaki uygulama çocukla aynı şekilde devam ettirilmiştir. Çocuk sıkıldığı veya masadan kalkmak istediği zaman sessizce sandalyesi düzeltilmiş, çocuğun yönü tablet bilgisayardaki videoya çevrilmiş ve diğer taklit becerisi performansını belirlemek için oturuma devam edilmiştir. Başlama düzeyindeki her bir taklit becerisi uygulamacı tarafından “Taklit Performansı Gözlem Formu”na (EK 8) işaretlenmiştir. Araştırmacı tarafından çocuğun doğru tepki gösterdiği taklit becerisi için o becerinin karşısına “+” işareti konulmuş, çocuk yanlış tepkide bulunmuş ya da tepkisiz kalmışsa ilgili taklit becerisinin karşısına “-” işareti konulmuştur. Hedef taklit becerileri performansını belirlemek için yapılan ilk oturum bittikten sonra çocuğa herhangi bir dönüt verilmeden sandalyeden kaldırılmış ve video kaydı sonlandırılmıştır. Başlama düzeyinde elde edilen verilerin kararlılığı üç oturum art arda kararlı veri olmasıyla (% $\pm$ 15) belirlenmiştir (Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997). İlk çocukta başlama düzeyi taklit becerileri performansı belirlemek için aynı gün kararlı veri elde edilmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda üç oturum üst üste kararlı veri elde edilerek performans belirlemesi yapılmıştır. Diğer iki çocukta sadece bir oturum taklit becerisi performans düzeyi belirlemesi yapılmıştır. Taklit becerilerine ilişkin gerçekleştirilen oturumlar üç çocuğun da başlama düzeyi oturumları için aynı şekilde gerçekleştirilmiştir. Birinci çocukla uygulanan öğretim oturumlarına başlandığı süreçte ikinci çocuk için kararlı veri toplanmaya başlanmış, üçüncü çocuk için bir yoklama verisi alınmıştır. Birinci çocukta öğretim sonunda üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra ikinci çocukta öğretime başlanmıştır. İkinci çocukta yapılan öğretim oturumunda kararlı veri elde edildikten sonra üçüncü çocukta öğretim oturumuna geçilmiştir.

Çocuklara uygulanan başlama düzeyi oturumları bittiğinde her oturumda beceriyi doğru taklit ettiği basamak sayısına bakılmış yüzdeliği hesaplanmış ve grafiğe kaydedilmiştir. Çocukta kararlı bir başlama düzeyi verisi elde edildikten sonra öğretim oturumu uygulanmaya başlamıştır. Verilerin kararlılığını ortaya çıkarmak için belirlenen veri noktalarındaki değerler toplanmıştır. Bu toplama sonucu oturum sayısına bölünmüştür. Bu sayede verilerin aritmetik ortalaması alınmış olmuştur. Sonrasında ise aritmetik ortalamanın %15’i hesaplanmıştır. Elde edilen verilerin kabul edilebilirliğini hesaplamak için aritmetik ortalamanın %15

fazlası ile %15 eksiği arasındakiler temel alınmıştır (Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997).

3.7.2 Öğretim Oturumları

Öğretim oturumları çocuklarla üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra yapılmıştır. Öğretim oturumlarında araştırmacı çalışmayı; (a) Ortam düzenlemesi (b) Beceri için gereken araç gereçlerin uygun yerde bulundurulması (c) Videoyu tablette izlemeye hazır duruma getirme (d) Dikkat sağlayıcı ipucu sunma (e) Videonun çocuğa izletilmesi (f) Gerektiğinde dikkat sağlayıcı uyaran verme (g) Hedef uyaranı verme (h) Yanıt aralığı bekleme (8sn.) (i) Çocuğa uygun tepki verme (i) Gerektiğinde fiziksel yardım uygulama basamaklarına göre gerçekleştirmiştir.

Öğretim oturumlarının planlaması haftada iki gün, her güne üçer oturum olmak üzere toplam altı oturum şeklinde düzenlenmiştir. Öğretim oturumları ard arda düzenlenmemiş aralarında en az 1 saat olmasına dikkat edilmiştir. Uygulama oturumları okulun uygulama evindeki masada yapılmıştır. Ortam ve araç gereçler çalışmaya uygun hale getirilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Çocuk sandalyeye masaya yüzü dönük şekilde konumlandırılarak oturtulmuştur.

Taklit becerisi öğretiminde video modelle öğretim yöntemi kullanılırken uygulamacı şu süreci takip etmiştir. Araştırmacı: “Merhaba Zehra, şimdi seninle taklit becerilerini öğreneceğiz. Derse hazır mısın?” demiştir. Araştırmacı çocuktan derse hazır olduğuna ilişkin uygun jest mimik ifadesi aldığı anda babanın taklit becerisine model olduğu ilk videoyu çocuğun önündeki masada duran tabletten açmıştır. Bütün videolarda baba ilgili taklit becerilerini sözel ipucu vermeden gerçekleştirmiştir. Birinci videoda baba renkli kutuyu masanın yanından alarak masanın üzerine koymuştur. Baba çocuğun motivasyonunu artırmak ve çocuğun öğretimini ilgi çekici hale getirmek için kutunun içerisindeki şapkayı sözel etiketleyici kullanarak “hoop” diyerek çıkarmıştır. Nesne ile ilişkili eyleme üç kez model olmuştur. Baba birinci taklit becerisi olan şapkayı üç kez başına takmıştır. Sonrasında materyali masanın tam ortasına bırakmıştır. Video bu eylemle birlikte sonlanmıştır. Hemen sonrasında uygulamacı çocuğun dikkatini çekmemesi için göremeyeceği şekilde koyduğu masanın yanında bulundurduğu ilgili materyali şapkayı çocuğun önüne koymuş “sende yap” beceri yönergesini vermiştir. Ardından araştırmacı 8sn beklemiştir. Çocuk bu süreçte doğru tepkide bulunursa “aferin, harikasın sen çok güzel yaptın” gibi sözel pekiştireçler verilmiştir. Çocuk

8sn dolmadan örn. 3.sn'de doğru taklit beceri performansı sergilerse yine pekiştirilmiş diğer becerinin öğretime geçilmiştir. Çocuk yanlış tepkide bulunmuş ya da tepkisiz kalmışsa, babanın model olduğu aynı video tekrar açılmış ve çocuğa izletilmiştir. Burada artan ipucu sistemi kullanılmıştır. Artan ipucu sistemi, çocuk üzerinde daha az etkisi olan ipucu kullanımından daha çok etkisi olan ipucuna geçilmesiyle birlikte uygulanan bir öğretim sistemidir (Tekin-İftar ve Kırcaali- İftar, 2013). Çocuk videoya bakmazsa başı videoya çevrilerek beceriyi izlemesi sağlanmıştır. Çocuğa bu videonun bitmesiyle birlikte tekrar “sende yap” beceri yönergesi verilmiş ve ilgili materyal tekrar önüne konulmuştur. Çocuk doğru tepkide bulursa ikinci taklit becerisinin öğretime geçilmiştir. Öğretim süreci devam ederken çocuk tekrar yanlış tepkide bulunursa veya tepkisiz kalırsa uygulamacı çocuğa fiziksel yardım uygulamıştır. Uygulamacı çocukla birlikte şapkayı tutmuş ve birlikte çocuğun kafasına koymuşlardır. Sonrasında şapka ortamdan kaldırılmış ve ikinci taklit becerisi öğretimi için ikinci videoya geçilmiştir. İkinci taklit becerisi öğretimi birinci taklit becerisinin öğretimi gibi öğretim planlamasıyla aynı şekilde yapılmıştır. Bu süreç 10 hedef nesneli taklit becerilerinin öğretiminde aynı şekilde uygulanmıştır. Çocuğun doğru tepkileri uygulamacı tarafından “aferin, harikasin sen” gibi sözel olarak pekiştirilmiştir. Çocuk tepkisiz kalırsa ya da yanlış tepkide bulunursa video ikinci kez izlettirilmiştir. Çocuk yine tepkisiz kalmış ya da yanlış tepkide bulunmuşsa ilgili taklit becerisi fiziksel yardım yoluyla çocuğa yaptırılmıştır. Bu fiziksel yardım yapılırken çocuğun elinin üzerinden tutulmuş ilgili nesneyi kavraması sağlanmış ve eylem çocukla birlikte taklit edilmiştir. Öğretim oturumlarının sonunda çocuklar “biz seninle çok güzel çalıştık, harikaydın” denilerek pekiştirilmiştir.

Tablo 3.5. Öğretim oturumları basamakları ve uygulamacı davranışları

Öğretim oturumları basamakları	Kullanılan sözel ifadeler ve gerekli ipucu
Ortam düzenlemesi	Tableti masanın üzerine bırakma, sandalyeyi masanın önüne koyma, kamerayı uygun yere sabitleme
Beceri için gereken araç gereçleri hazırlama	On taklit becerisi materyalini çocuğun göremeyeceği şekilde masanın diğer yanına koyma
Tableti videoyu izlemeye hazır duruma getirme	Tableti kılıfı yardımıyla çocuğun net görebileceği şekilde dik koyup videoyu başlatmaya hazır hale getirme
Dikkat sağlayıcı ipucu sunma	Çocuğa “videoyu izle” demek
Videonun çocuğa izletilmesi	Tablete uzanmaya çalışırsa elini yavaşça tableten alma, izlemesini bekleme
Gerektiğinde dikkat sağlayıcı uyaran verme	Videodan başını çevirdiği ya da başka yöne baktığında yavaşça el yardımıyla yüzünü videoya yönlendirip “izle” demek
Hedef uyararı verme	Materyali önüne koyup “sen de yap” deme
Yanıt aralığı bekleme (8sn.)	Çocuğun izlediği taklit becerisi videosunu gerçekleştirmesini 8sn bekleme
Çocuğa uygun tepki verme	Çocuk doğru tepki verirse “aferin harikasin” diye pekiştirme, yanlış tepki verirse ya da tepkisiz kalırsa videoyu tekrar izletme
Oturumu sürdürme	Çocuk taklit becerisini ikinci kez gerçekleştirmez ya da tepkisiz kalırsa uygulamacı tarafından fiziksel yardım uygulama
Oturumu sonlandırma	Çocuğun öğretimi yapılan ilgili materyalle 5 sn ilgilenmesine izin verme ve oturumu bitirme

3.7.3 Öğretim Sonu Değerlendirme

Öğretim sonu değerlendirmeler her öğretim uygulaması sonunda gerçekleştirilmiştir. Bu öğretim sonu değerlendirmelerde çocukla çalışılan 10 taklit becerisinin değerlendirmesi başlama düzeyi oturumları gibi yapılmıştır. Üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra oturumlara son verilmiştir. Oturum bittiğinde “Taklit Performansı Gözlem Formu”na (EK 8) çocuğun gerçekleştirdiği doğru tepkiler için (+), yanlış gerçekleştirdiği tepkiler ya da tepkisiz kaldığı beceriler için karşısına (-) işareti konulmuştur.

3.7.4 İzleme Oturumları

İzleme oturumları öğretim oturumları bittikten sonra gerçekleştirilmiştir. İzleme oturumları her çocuğun öğretim oturumları bittikten yani kararlı veri elde edildikten sonra çocukların öğrendikleri taklit becerilerini ne düzeyde koruduklarını ortaya çıkarmak amacıyla 1. 2. ve 4. haftalarda gerçekleştirilmiştir. İzleme oturumları belirlenen haftalarda birer oturum olmak üzere toplam üç oturum şeklinde düzenlenmiştir. İzleme oturumları çocuklarla yapılan başlama düzeyi oturumlarıyla aynı olarak yapılmış ve veriler “Taklit Performansı Gözlem Formu”na (EK 8) işlenmiştir.

3.8 Verilerin Toplanması

Otizimli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelendiği bu çalışmada birçok veri toplanmıştır. Toplanan bu veriler; etkililiğe ilişkin veriler, gözlemciler arası güvenilirliğe ilişkin veriler, uygulama güvenilirliğine ilişkin veriler ile sosyal geçerliliğe ilişkin verilerden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında kullanılan veri kayıt formları aşağıda açık bir şekilde bulunmaktadır.

3.8.1 Etkililik Verileri

Çalışmada, otizmli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiği araştırılmıştır. Çocukların nesneli taklit becerilerindeki doğru tepkilerini ölçmek için etkililik verisi toplanmıştır. Araştırmacı etkililik verilerini toplamak için çocuklarla çalışılan nesneli taklit becerilerini içeren “Taklit Performansı Gözlem Formu” oluşturmuş ve bu formu kullanmıştır. Taklit becerilerinin öğretimine ilişkin oluşturulan bu form “Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumları Taklit Performansı Gözlem Formu”nda (EK 8) belirtilmiştir.

Araştırmacı video ile kayıt altına alınan oturumların hepsini tek tek izlemiş ve çocukların taklit becerilerinin öğretimine ilişkin performanslarını “Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumları Taklit Performansı Gözlem Formu”na (EK 8) işaretlemiştir. Araştırmacı bu formu işaretlerken çocuğun, bağımsız olarak gerçekleştirdiği taklit becerileri için veri kayıt formuna “+”, tepki vermediği ya da yanlış performans sergilediği taklit becerilerine de “-” koymuştur. Doğru tepki yüzdesi, verilen doğru tepki deneme sayısının, toplam deneme sayısına bölünmesi ve yüz ile çarpılması ile hesaplanmıştır. Veriler grafik üzerinde gösterilmiştir.

3.8.2 Güvenirlik Verileri

Otizimli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin kullanıldığı bu çalışmada iki tür güvenilirlik verisi toplanmıştır. Bunlardan ilki gözlemciler arası güvenilirliktir. Diğer güvenilirlik verisi ise uygulama güvenilirliğidir.

3.8.2.1 Gözlemciler Arası Güvenirlik

Gözlemciler arası güvenilirlik uygulamada sergilenen nesneli taklit becerilerini çocukların ne düzeyde gerçekleştirdiklerinin güvenilirliğini belirlemek amacıyla oluşturulur. Bu güvenilirliği belirlemek için gözlemciden ve araştırmacıdan farklı zamanlarda veriler toplanmıştır. Bunu sağlamak için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nde Zihin Engellilerin Eğitiminde Yüksek Lisans

yapmış olan bağımsız bir gözlemci seçilmiştir. Gözlemci çalışılan konu ve araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Araştırmacı tarafından gözlemciye Taklit Performansı Gözlem Formu tanıtılmış nasıl doldurması gerektiği anlatılmıştır.

Tablo 3.6. Çocukların taklit becerilerine ilişkin gözlemciler arası güvenilirlik verileri

Çocuklar	Bağımlı Değişken	Başlama Düzeyi Oturumları	Uygulama Oturumları	Yoklama Oturumları	İzleme Oturumları
Zehra	Taklit Becerisi	%100	%94	%100	%100
Nurcan	Taklit Becerisi	%100	%100	%94	%100
Koray	Taklit Becerisi	%100	%94	%100	%100

Gözlemci, öğrenciye ait çekilmiş videolardaki başlama düzeyi, uygulama ve yoklama oturumlarının yansız atama ile belirlenmiş olan %30'unu, izleme oturumlarının da %100'ünü izlemiştir. İzlediği bu taklit beceri performanslarını kendisine açıklandığı biçimde “Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Öğretim Yoklama ve İzleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Gözlem Formu”na (EK 11) İşaretlemiştir. Sonrasında araştırmacının ve gözlemcinin toplanan verileri “Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100” formülü ile hesaplanmış ve öğrenciler için ayrı ayrı gözlemciler arası güvenilirlik bulunmuştur. Bu güvenilirlik hesaplamalarında elde edilen gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı olarak en az %80, olması gereken güvenilirlik katsayısı ise %90 ve üstü olarak görülmektedir (Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997).

3.8.2.2 Uygulama Güvenirliği

Otizmlili çocukların nesnel eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelendiği bu araştırmada araştırmacı ve çocuklar tarafından gerçekleştirilen oturumların planlandığı şekilde uygulanıp uygulanmadığına bakılması için uygulama güvenirliği verileri toplanmıştır. Bu uygulama güvenirlik verileri araştırmacıdan bağımsız olan bir gözlemci tarafından yapılmıştır. Bu gözlemci, gözlemciler arası güvenilirlik verilerini toplamada rol alan kişiyle aynıdır. Gözlemci yine taklit becerilerine ilişkin çocuklarla çekilmiş videoları izleyerek ilgili formunu doldurmuştur. Toplanan uygulama güvenirliği verileri, “Gözlenen uygulamacı davranışı/Planlanan uygulamacı davranışı X 100” ile hesap edilmektedir. Uygulama verisi ise oturumların minimum %30'unda toplanması öngörülmektedir (Kırcaali-İftar ve Tekin, 2001).

Belirlenen uygulamacı davranışlarında başlama düzeyi, yoklama ve izleme oturumlarında uygulamacının; (1) Ortamı düzenleme (2) Beceri için gereken araç gereçleri hazırlama (3) Çocuğu uygulamadan haberdar etme (4) Videoyu çocuğa izletme (5) Hedef uyararı verme (6) Yanıt aralığını bekleme (8sn) (7) Çocuğa uygun tepkiyi verme (8) Oturumu sonlandırma, basamaklarını doğru gerçekleştirip gerçekleştirmediğine yönelik veri toplanmıştır. Bu veriler “Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Gözlem Formu”na (EK 9) işaretlenmiştir. Uygulama sürecinde taklit becerilerinin öğretildiği başlama düzeyi ve yoklama oturumlarında yansız atamayla belirlenen oturumların %30’u, izleme oturumlarının da %100’ünde uygulama güvenirligi verisi toplanmıştır.

Nesneli taklit becerileri öğretiminde baba aracılı video ile model olma öğretimi kullanılarak oluşturulan öğretim oturumları için yapılan uygulama güvenirliginde uygulamacının belirlenen güvenirlilik verisi sıralamasını doğru şekilde uygulayıp uygulamadığına bakılmıştır. Uygulamada; (1) Ortam düzenlemesi (2) Beceri için gereken araç gereçlerin uygun yerde bulundurulması (3) Tablette videoyu izlemeye hazır duruma getirme (4) Dikkat sağlayıcı ipucu sunma (5) Videonun çocuğa izletilmesi (6) Gerektiğinde dikkat sağlayıcı uyararı verme (7) Hedef uyararı verme (8) Yanıt aralığı bekleme (9) Çocuğa uygun tepki verme (10) Oturumu sürdürme (11) Oturumu sonlandırma basamakları için “Taklit Becerilerine İlişkin Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirligi Gözlem Formu” (EK 10) tutulmuştur.

Tablo 3.7. Başlama düzeyi, yoklama ve izleme oturumlarına ilişkin uygulama güvenilirliği verileri

Uygulamacı Davranışı	Oturumlar	Çocuklar		
		Zehra	Nurcan	Koray
Ortam düzenlemesi	Başlama düzeyi oturumu	%100	%100	%100
	Yoklama oturumu	%100	%100	%94
	İzleme oturumu	%94	%100	%100
Beceri için gereken araç gereçleri hazırlama	Başlama düzeyi oturumu	%100	%94	%100
	Yoklama oturumu	%100	%100	%100
	İzleme oturumu	%100	%100	%94
Çocuğu uygulamadan haberdar etme	Başlama düzeyi oturumu	%100	%100	%100
	Yoklama oturumu	%94	%100	%100
	İzleme oturumu	%100	%100	%100
Videoyu çocuğa izletme	Başlama düzeyi oturumu	%100	%100	%100
	Yoklama oturumu	%100	%100	%94
	İzleme oturumu	%100	%100	%100
Hedef uyarını verme	Başlama düzeyi oturumu	%100	%100	%100
	Yoklama oturumu	%100	%100	%100
	İzleme oturumu	%94	%100	%100
Yanıt aralığı bekleme (8sn)	Başlama düzeyi oturumu	%100	%100	%94
	Yoklama oturumu	%94	%100	%100
	İzleme oturumu	%100	%100	%100
Çocuğa uygun tepki verme	Başlama düzeyi oturumu	%94	%95	%100
	Yoklama oturumu	%100	%100	%94
	İzleme oturumu	%100	%100	%100
Oturumu sonlandırma	Başlama düzeyi oturumu	%100	%100	%100
	Yoklama oturumu	%100	%100	%100
	İzleme oturumu	%100	%100	%100

Tablo 3.8. Öğretim oturumlarına ilişkin uygulama güvenilirliği verileri

Çocuk davranışları	Zehra	Nurcan	Koray
Ortam düzenlemesi	%100	%100	%100
Beceri için gereken araç gereçlerin uygun yerde bulundurulması	%100	%100	%94
Tablette videoyu izlemeye hazır duruma getirme	%100	%100	%100
Dikkat sağlayıcı ipucu sunma	%94	%100	%100
Videonun çocuğa izletilmesi	%100	%100	%100
Gerektiğinde dikkat sağlayıcı uyarın verme	%100	%94	%100
Hedef uyarını verme	%94	%100	%94
Yanıt aralığı bekleme (8sn.)	%100	%94	%100
Çocuğa uygun tepki verme	%100	%100	%100
Oturumu sürdürme	%100	%100	%100
Oturumu sonlandırma	%100	%100	%100

3.8.3 Sosyal Geçerlilik Verileri

Çocuğa kazandırılacak eylem ve becerilerin çocuk üzerindeki etkililiği gibi sosyal etkileri de önemlidir. Çocuktaki gerçekleşen davranış değişiklikleri çocuğun çevresini de etkilemektedir. Araştırmaya yönelik sosyal geçerlilik verileri bu sebeple önem taşımaktadır (Kurt, 2012). Otizmli çocukların nesnel eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelendiği bu araştırmada ebeveynlerden sosyal geçerlilik verisi alınmıştır. Bu veriler araştırmada yer alan üç çocuğun babalarıyla

yapılmıştır. Babalar videolarda da rol aldıkları ve için araştırmanın daha çok içinde olduğu bilindiğinden onların sosyal geçerlilik verileri alınmıştır. Babalara başlama düzeyi, öğretim, yoklama oturumu ve izleme oturumlarından birer video izletilmiştir. Babalara taklit becerilerine ilişkin çalışma videoları izletilmesinden sonra kendilerine toplam yedi soru sorulmuştur. Bu yedi sorunun yer aldığı form “Sosyal Geçerlilik Görüşme Soruları Formu”dur. Ayrıca babalara “Sosyal Geçerlilik Görüşme Soruları Anketi” uygulanmıştır.

3.9 Verilerin Analizi

OSB gösteren çocuklara nesneli taklit becerileri öğretiminde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelendiği bu çalışmada etkililik verileri analizi, gözlemciler arası güvenirlik, uygulama güvenirliği ve sosyal geçerlilik verilerinin analizi elde edilmiştir. Elde edilen bu veri analizleri aşağıdaki başlıklarda açık bir şekilde ifade edilmiştir.

3.9.1 Etkililik Verileri Analizi

Uygulamacı etkililik verilerini hesaplarken, baba aracılı video ile model olma öğretimi ile etkililiğine bakılan nesneli taklit becerileri doğru tepkileri kaydedilmiştir. Bu kayıt “Ek E. Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Öğretim, Yoklama ve İzleme Oturumları Gözlem Formu” üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çocukların sergiledikleri tepkilerin doğruluk yüzdeleri hesaplanmış ve hesaplanan veriler grafiğe dökülmüştür. Bulguların analiz edilerek oluşturulduğu bu grafikte “x” ve “y” eksenleri bulunmaktadır. Yatay x ekseninde başlama düzeyi, öğretim ve izleme oturumları bulunur. Dikey y ekseninde ise araştırmanın bağımlı değişkeni olan taklit becerileri öğretiminde gösterdikleri taklit becerisi doğru tepkilerinin sayıları vardır. Çalışmadaki hedef taklit becerisi artırılmak istenen bir beceridir. Buna bağlı olarak başlama düzeyi verilerine göre öğretim sonu değerlendirme verilerinde yükselme olması beklenmiştir. Sonrasında öğretim sonu değerlendirme verileri ile izleme verileri karşılaştırılarak davranışın kalıcı olup olmadığına bakılmıştır. Grafiğe bakıldığında verilerdeki artış uygulamanın etkisini göstermiştir.

3.9.2 Güvenirlik Verilerinin Analizi

Güvenirlik verileri analizi için elde edilen verilerin gözlemciler arası güvenirlik verileri analizi ve uygulama güvenirliği verileri analizi yapılmıştır.

3.9.2.1 Gözlemciler Arası Güvenirlik Verilerinin Analizi

Çalışmada rol alan gözlemci uygulama oturumlarından yansız olarak belirlenenleri izlemiş ve elde ettiği verileri Ek E.Taklit Becerilerine İlişkin

Başlama Düzeyi, Öğretim, Yoklama ve İzleme Oturumları Gözlem Formuna işaretlemiştir. Araştırmacı da elde ettiği verileri aynı kayıt formuna işaretlemiştir. Bu formlar birbirleriyle karşılaştırılmış ve gözlemciler arası güvenilirliği ortaya çıkmıştır. Belirlenen bu veriler $\text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}) \times 100$ formülü ile hesaplanmış ve gözlemciler arası güvenilirlik verileri elde edilmiştir.

3.9.2.2 Uygulama Güvenirliği Verilerinin Analizi

Uygulama güvenilirliği analizi, uygulamacının uygulama sürecindeki planlama aşamalarına ne düzeyde uyup uymadığını belirlemek için yapılmıştır. Hazırlanan uygulama güvenilirliği formu gözlemci tarafından doldurulmuştur. Çalışmanın uygulama güvenilirliği verilerini belirlemek için “Gözlenen uygulamacı davranışı / Planlanan uygulamacı davranışı x 100” formülü kullanılmıştır.

3.9.3 Sosyal geçerlilik verilerinin analizi

Araştırmaya yönelik sosyal geçerlilik verileri uygulamada yer alan üç çocuğun babaları ile yapılan görüşmelerden toplanmıştır. Verilerin toplanmasında “Sosyal Geçerlilik Görüşme Soruları Formu” (EK 12) ve “Sosyal Geçerlilik Görüşme Soruları Anketi” (EK 13) kullanılmıştır. Töret (2016)’in çalışmasındaki sosyal geçerlilik görüşme sorularından uyarılama yapılarak bu form ve anket hazırlanmıştır. Babalardan elde edilen sosyal geçerlilik verilerinin analizi araştırmacı tarafından yapılmıştır.

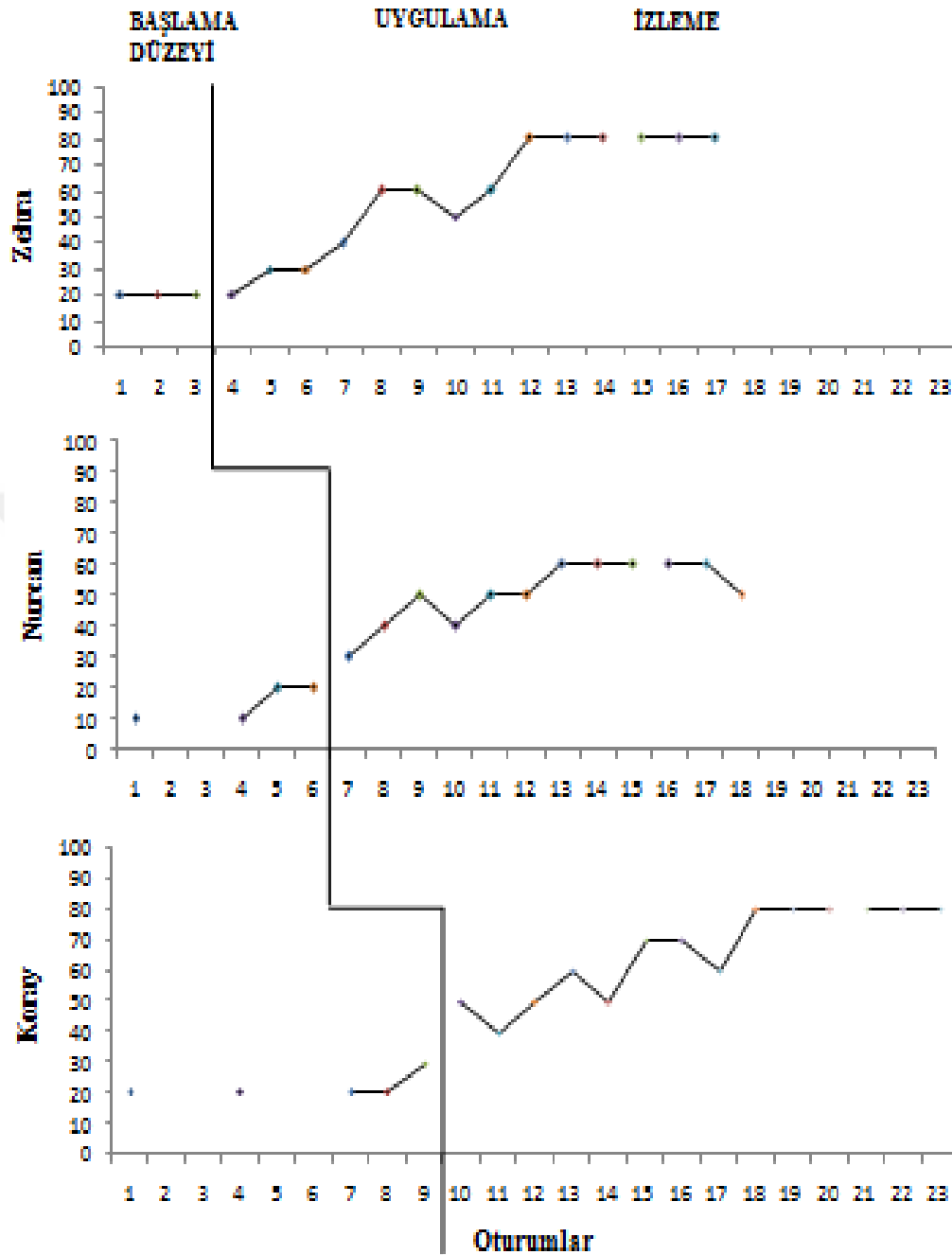
4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde otizmli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğe ilişkin veriler yer almaktadır.

4.1 Otizmli Çocukların Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyleri Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretimine İlişkin Etkililik Bulguları

Araştırmada ilk olarak otizmli çocuklara nesneli taklit becerisinin öğretiminde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkiliği incelenmiştir. Bunun için üç OSB’li çocukla baba aracılı video ile model olma öğretimi ile bireysel olarak öğretim yapılmıştır. Araştırma için aktif katılım sağlayan üç OSB’li çocuğun, nesneli taklit becerileri öğretimine babalarının model olduğu videolar kullanılarak video model öğretimi yapılmıştır. Aşağıdaki bölümlerde bu bulgular ve yorumlar açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Araştırma bulguları yapılan analizler sonucu elde edilen etkililik bulgularından oluşmaktadır. Baba aracılı video model öğretimi ile taklit becerisi öğretimine katılan üç çocuktan elde edilen veriler Şekil 4.1’de gösterilmiştir. Şekil 4.1’deki grafik üzerinde başlama düzeyi, öğretim sonu değerlendirme ve izleme oturumlarından elde edilen veriler bulunmaktadır. Grafikteki yatay eksen de oturum sayıları, dikey eksen de çocuklara ait doğru tepki yüzdeleri bulunmaktadır.

Şekil 4.1. Zehra, Nurcan ve Koray'ın nesneli taklit becerileri öğrenme düzeylerine ilişkin başlama düzeyi, uygulama ve izleme oturumları doğru tepki yüzdeleri

4.1.1 Zehra'nın Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyi Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin Bulgular

Şekil 4.1'de görüldüğü üzere nesneli taklit becerisi öğretimine katılan birinci çocuk olan Zehra'dan elde edilen bulgular vardır. Bunlar grafikte görüldüğü üzere başlama düzeyi, uygulama ve izleme oturumu bulguları şeklinde

verilmiştir. Birinci çocuk olan Zehra başlama düzeyi evresinde üç oturum üst üste %20 düzeyinde performans sergilemiştir. Başlama düzeyi evresinde üç oturum üst üste kararlı veri toplandığı için başlama düzeyi oturumları sonlandırılmış nesneli taklit becerisi uygulama evresine geçilmiştir. Zehra ile yapılan öğretim oturumları toplam on bir öğretim oturumu düzenlenmiştir. Öğretim oturumları ortalama 8'er dk sürmüştür. Zehra ile taklit becerisi öğretiminin birinci öğretim oturumunda %20, ikinci oturumunda %30, üçüncü oturumunda %30, dördüncü oturumunda %40, beşinci oturumunda %60 doğru tepki yüzdesine ulaşılmıştır. Yine devam eden altıncı oturumunda %60, yedinci oturumunda %50, sekizinci oturumunda %60, dokuzuncu oturumunda %80, onuncu oturumunda %80 ve on birinci oturumunda da yine %80 doğru tepki yüzdesine ulaşmıştır. Zeynep'ten dokuzuncu, onuncu ve onbirinci öğretim oturumlarında üç oturum üst üste kararlı veri elde edildiği için nesneli taklit becerileri öğretim oturumları sonlandırılmıştır.

4.1.2 Nurcan'ın Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyi Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin Bulgular

Şekil 4.1'de görüldüğü üzere nesneli taklit becerisi öğretimine ilişkin bulgulara bakıldığında ikinci çocuk olan Nurcan'dan öncelikle başlama düzeyi verileri alınmıştır. Nurcan başlama düzeyi evresinin birinci oturumunda %10, ikinci oturumunda %10, üçüncü oturumunda % 20 ve üçüncü oturumunda %20 başlama düzeyi verisi toplanmıştır. Veriler kararlılık gösterdiği için nesneli taklit becerisi uygulama evresine geçilmiştir. Nurcan ile toplam dokuz öğretim oturumu düzenlenmiştir. Nurcan ile nesneli taklit becerisi öğretim oturumlarına ilişkin birinci oturumunda % 30, ikinci oturumunda % 40, üçüncü oturumunda %50, dördüncü oturumunda % 40, beşinci oturumunda % 50, altıncı oturumunda %50, yedinci oturumunda %60, sekizinci oturumunda % 60, dokuzuncu oturumunda % 60 doğru tepki yüzdesi elde edilmiştir. Nurcan ile yedinci, sekizinci ve dokuzuncu öğretim oturumlarında üç oturum üst üste kararlı veri elde edildiği için öğretim oturumları sonlandırılmıştır.

4.1.3 Koray'ın Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyi Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin Bulgular

Şekil 4.1'de görüldüğü gibi nesneli taklit becerisi öğretimine ilişkin bulgulara bakıldığında üçüncü çocuk olan Koray'dan ilk olarak başlama düzeyi verileri alınmıştır. Koray'ın birinci oturum başlama düzeyi evresinden %20, ikinci

oturumdan %20, üçüncü oturumdan %20, dördüncü oturumdan %20 ve beşinci oturumdan %30 başlama düzeyi verisi toplamıştır. Başlama düzeyi verileri kararlılık gösterdiği için uygulama evresine geçilmiştir. Uygulama evresinde Koray ile toplam on bir öğretim oturumu gerçekleştirilmiştir. Koray ile nesneli taklit becerisi öğretim oturumlarına ilişkin birinci oturumda % 50, ikinci öğretim oturumunda %40, üçüncü öğretim oturumunda %50, dördüncü öğretim oturumunda %60, beşinci öğretim oturumunda %50, altıncı öğretim oturumunda %70, yedinci öğretim oturumunda %70, sekizinci öğretim oturumunda %60, dokuzuncu, onuncu ve on birinci öğretim oturumunda %80 doğru tepki yüzdesi elde edilmiştir. Üç oturum üst üste kararlı veri elde edildiği için öğretim oturumları sonlandırılmıştır.

4.2. Otizmlı Çocuklara Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyi Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin İzleme Bulguları

Bu araştırmada ikinci olarak otizmlı çocuklara baba aracılı video ile model olma öğretimi ile kazandırılan nesneli taklit becerilerinin kalıcılığına bakılmıştır. Bu bölümde üç OSB’li çocuğun edindikleri nesneli taklit becerilerini öğretim bittikten 1,2 ve 4 hafta sonra koruyup koruyamadıklarına bakılmıştır. Bu bulgulara şekil 4.1’de “izleme” altında yer verilmiştir. Grafik incelendiğinde baba aracılı video ile model olma öğretimi ile kazandırılan nesneli taklit becerilerinin kalıcılığına ilişkin verilerden Zehra ve Koray’da birinci, ikinci ve üçüncü oturumlarda %80 doğru tepki yüzdesi elde edilmiştir. Nurcan’dan elde edilen izleme verilerinde ise birinci oturumda %60, ikinci oturumda %60, üçüncü oturumda %50 doğru tepki yüzdesi elde edilmiştir.

4.3. Otizmlı Çocuklara Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyleri Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkililiğine İlişkin Sosyal Geçerlilik Bulguları

Araştırmada üçüncü olarak sosyal geçerliliğin belirlenmesi için araştırmada yer alan OSB’li çocukların babalarıyla görüşülmüştür. Sosyal geçerlilik verileri için “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği” ve “Sosyal Geçerlilik Görüşme Soruları Anketi” kullanılmıştır. Töret (2016)’in kullandığı “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği” ve “Sosyal Geçerlilik Görüşme Soruları Anketi”nden uyarlanarak hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede babalara “Sosyal Geçerlilik Görüşme Soruları Formu”ndaki (EK 12) ilk soru olan “*Temel taklit becerilerinde video modellerle öğretim uygulaması sonucunda, uygulama*

öncesine göre çocuğunuzun taklit becerilerinin gelişimi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?” sorusuna Zehra’nın babası: “Çocuğumun taklit becerilerinde bir süredir ilerlemeler görüyorum, Zehra sesli materyallere daha çok yönelmeye başladı, onları inceleme ve keşfetme isteği arttı. Gördüğü videolara artık anlamsızca bakmıyor. videolarda izlediklerini bazen kendisi de yapmaya çalışıyor.” diye yanıt vermiştir. Nurcan’ın babası: “Çocuğumun taklit becerilerinde gelişmeler olduğunu düşünüyorum. Videolarda gördüklerine daha çok tepki verdiğini, güldüğünü, oradaki çıkan sesleri kendi de çıkarmaya çalıştığını fark ettim.” diye görüş bildirmiştir. Koray’ın babası da: “Evet, gelişmeler gözle görülür derece arttı. Evde onunla oynarken benim hareketlerimi yapmaya başladı. Örneğin ben onu genellikle incitmeden güreşerek, yerde yuvarlanarak severim. Şimdi oda beni bacağımdan tutup devirmeye çalışıyor. Yere düşürmeye uğraşiyor. Araba kullanırken de ben kornaya bastığımda yanıma gelmek istiyor heyecanlanıyor. Kucağıma aldığımda aynı şekilde kornaya basıyor.” diye görüş belirtmiştir.

İkinci soru olan “*Çocuğunuzun taklit becerilerini kazanmasında temel taklit becerilerinde video modellerle öğretimin etkili olup olmadığı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?”* sorusuna ise Zehra’nın babası: “Etkili olduğunu düşünüyorum. Ben Zehra’nın oyun oynarken veya yapabildiği bir beceriyi sergilerken çektiğim videoları yine kedisine izlettiğimde ilgisini çekerek izliyor ve o beceriyi gerçekleştirmek için ilgili materyali gözleriyle etrafta arıyor. Mesela oyun hamuru oynamak için hamuru arıyor, bebekle oynamak için bebeği arıyor.” diye görüş bildirmiştir. Nurcan’ın babası: “Videolarda gördüğü beceri, etkinlik veya oyunları kendisi de yapmaya çalışıyor. Bu bazen videoları izledikten hemen sonra oluyor. Bazen de birkaç dakika ya da saat sonra oluyor.” demiştir. Koray’ın babası: “Etkili olduğunu düşünüyorum. Videoları daha dikkatli izliyor. Oradaki duyduğu sesleri çıkarmaya çalışıyor. Bazılarını net olarak taklit edebiliyor.” diye görüş bildirmiştir.

Üçüncü soru olan “*Temel taklit becerilerinde video modellerle öğretimin uygulaması sonucunda kazandığı çocuğunuzun taklit becerilerini ev, kreş gibi doğal ortamlarda kendiliğinden sergileyip sergilememesi hakkında ne düşünüyorsunuz?”* sorusuna ise Zehra’nın babası: “Ortam fark etmiyor onu gergin yapan çok gürültülü ortamlar hariç her ortamda kazandığı taklit becerilerini sergiliyor. Bunu babaannesinin evinde, arabada ve rehabilitasyon merkezinde

denedik, olumlu sonuç aldık” demiştir. Nurcan’ın babası da: “Nurcan ev ortamında, benim videolarda kullandığım taklit becerileri materyallerinden evde bulunanları eline alıp taklit ediyor bazen “hoop” diyor. O zaman benim gibi taklit ettiğini düşünüyorum.” diye görüş bildirmiştir. Koray’ın babası: “Ev ortamında veya annesiyle benim işyerime geldiklerinde, benzer ya da aynı materyalleri gördüğünde benim model olduğum becerilerin aynısını taklit etmeye çalışıyor.” diye cevap vermiştir.

Dördüncü soru olan “*Sizce temel taklit becerilerinde video modellerle öğretim uygulaması sonunda uygulama öncesine göre çocuğunuzun dil ve iletişim becerileri ile ortak dikkat başlatma ve yanıtlama gibi sosyal etkileşim becerilerinde ilerleme olup olmadığı hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna Zehra’nın babası: “Dil konuşma becerilerinde daha çok çabaladığını görüyorum. Sosyal etkileşimlerinde eskisi kadar soğuk tepkiler vermiyor” demiştir. Nurcan’ın babası: “İlerlemeler var. Mesela ben yapmasını istemediğim herhangi bir şeye müdahale edip Nurcan yapma dediğimde bana bakıyor. Veya aynı şekilde annesi tepki verdiğinde ona bakıyor. Kalabalık ortamlardan da eskisi kadar korkmuyor.” demiştir. Koray’ın babası da: “Konuşmada ilerleme oldu, özellikle hayvan sesleri çok ilgisini çekiyor ve onları görünce çıkardıkları sesleri çıkarmaya çalıştığını görüyorum. Birde göz kontağımız arttı.” diye görüş bildirmiştir.

Beşinci soru olan “*Temel taklit becerilerinde video modellerle öğretim uygulaması sonucunda çocuğunuzun temel taklit becerilerini edinip edinmediği ile ilgili ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna Zehra’nın babası: “Taklit becerilerinden bir kısmını artık taklit edebildiğini görüyorum. Benim yaptığım basit eylemleri yapmaya uğraşıyor.” demiştir. Nurcan’ın babası: “Nurcan genellikle çabuk sıkılan ve dikkati çabuk dağılan bir yapıya sahip. Ama son bir aydır evdeki oyuncaklar ve nesneler daha çok ilgisini çekiyor, inceliyor, çalışmanızda yer verdiğiniz taklit becerilerinin materyallerinden eline aldığı anda bazılarını benim videodaki model olduğum şekilde taklit ediyor ve onları artık fırlatmıyor.” diye görüşünü bildirmiştir. Koray’ın babası da: “Kesinlikle edindiğini düşünüyorum, hem sizin bize gönderdiğiniz Nurcan’ın öğretim videolarından hem de evde gözlemlediklerimizden bunu anlıyorum.” diye görüşünü belirtmiştir.

Altıncı soru olan “*Bu çalışmadaki videolarda rol aldıktan ve çocuğunuz için bu çalışmada gönüllü olduktan sonra kendinizi nasıl hissettiniz?*” sorusuna Zehra’nın babası: “Kendimi çok iyi hissettim. Onun için yararlı olacağını

düşündüğüm bir çalışmaydı. Kızımın eğitimi için böyle bir çalışmada rol almak bana kendimi çok iyi hissettirdi ve kızımın böyle bir çalışmaya dahil edilmesi beni onore etti.” Nurcan’ın babası: “Kişilik olarak video, fotoğraf çekimi gibi durumlarda hep çekimser ve isteksizimdir. Hatta hiç sevmem de denilebilir. Fakat Nurcan için böyle bir videoda yer almak bana bazı takıntılarımı ve sabit fikirlerimi yenebileceğimi hissettirdi. Onun için her şeyi yapabilecek cesaret ve güçte olduğumu hatırladım. Bu videoda rol almak bana da iyi geldi.” diye görüş bildirmiştir. Koray’ın babası da: “Kendimi gerçekten Koray adına bir an bile olsa işe yarar hissettim. Bu bana onun için daha fazla sorumluluk sahibi olmam gerektiğini düşündürdü. Ayrıca videolarda rol almaktan büyük keyif duydum.” demiştir.

Son soru olan yedinci soru “*Bu çalışmada rol aldıktan sonra çocuğunuzla aranızdaki yakınlıkta olumlu gelişmeler oldu mu?*” sorusu için Zehra’nın babası: “Kesinlikle olumlu gelişmeler oldu. Ben zaten kızımın annesi olmadığı için onunla çok yakındım. Şimdi onun benim yaptığım bazı eylemleri eskiye göre daha çok taklit etmeye başlaması beni çok heyecanlandırıyor.” demiştir. Nurcan’ın babası: “Etkili olduğunu düşünüyorum. Çocuğum iletişime daha açık hale geldi, seslendiğimde daha fazla dönüp bakmaya başladı, bana gülümsüyor, bazen bana bakıp el çırpıyor heyecanlanıyor, buda beni ona daha yakın hissettiriyor.” demiştir. Koray’ın babası ise: “Koray ile aramızda sanki böyle tatlı bir bağ oluşmaya başladı. Bu çalışmaya başlamadan ve sizi tanımadan önce çocuğuma annesi kadar yaklaşamıyordum. Ama sizin verdiğiniz bilgiler, videoda rol almam, çocuğumun taklit becerileri eğitiminde gelişimini görmem beni çocuğuma daha yakın hissettirdi. Onunla oyunlar oynuyorum, iletişim kurmaya çalışıyorum.” diye görüşünü bildirmiştir.

Araştırmada sosyal geçerlilik verilerini belirlemek için babalarla yapılan “Sosyal Geçerlilik Görüşme Soruları Anketi”nin (EK 13) verileri de şu şekildedir: İlk anket cümlesi olan “*Çocuğumun temel taklit becerileri, çalışma sonunda ilerledi.*” cümlesine babalar %100 “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. İkinci anket cümlesi olan “*Taklit becerilerinin öğretimi amacıyla kullanılan temel taklit becerileri öğretiminde kullanılan video model yöntemi, çocuğuma, taklit becerilerinin öğretiminde etkili oldu.*” cümlesine babalar %100 “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Üçüncü anket cümlesi olan “*Çocuğuma taklit becerilerinin öğretimi amacıyla kullanılan video modellerle öğretim, çocuğuma*

temel taklit becerilerinin öğretiminde uygun bir yöntemdir.” Cümlesine babalar %100 “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Dördüncü anket cümlesi olan *“Çocuğumun aldığı taklit eğitiminden memnunum.”*cümlesi için yine babalar %100 “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Beşinci anket cümlesi olan *“Çocuğuma taklit becerilerinin öğretilmesi amacıyla kullanılan bu yöntemin sürdürülerek uygulanmasını isterim.”*cümlesi babalar %100 “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Altıncı anket cümlesi olan *“Çocuğum, yetişkin model olan babanın, nesneler ile videoda model olduğu eylemleri taklit ediyor.”* Cümlesine babalar %100 “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Yedinci anket cümlesi olan *“Çocuğum, uygulama öncesine göre uygulama sonrasında öğrendiği taklit becerilerini ev veya okul gibi doğal ortamlarda kendiliğinden kullanıyor.”* Cümlesine babalar %100 “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Sekizinci anket cümlesi olan *“Çocuğumun, uygulamacı ile olan sosyal etkileşimi uygulama öncesine göre ilerledi.”* Cümlesine babalar %100 “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Dokuzuncu anket cümlesi olan *“Çocuğum uygulama öncesine göre nesnelerle daha uygun bir şekilde oynuyor.”* cümlesine yine babalar %100 “kesinlikle katılıyorum” demiştir.

Elde edilen sosyal geçerlilik verilerine bakıldığında baba aracılı video ile sunulan video model olma öğretiminin çocuklarının nesneli taklit becerileri edinimlerinde etkili olduğunu, bu nesneli taklit becerilerini farklı ortamlarda da sergileyebildiklerini, dil ve iletişim becerilerinde çocuklarının gelişim sağladığını, bu çalışmada rol almanın babalara olumlu katkıları olduğunu ve baba-çocuk arasında daha fazla etkileşim oluşmaya başladığını düşündükleri görülmektedir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Otizimli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelendiği araştırmanın bu bölümünde araştırma bulguları ile ilgili tartışmaya, araştırmanın güçlü ve sınırlı yanlarına değinilmiştir.

5.1 Tartışma

Bu araştırmanın amacında, otizimli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiğine, otizimli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin edindikleri becerileri 1, 2 ve 4 hafta sonra korunumlarına, otizimli çocukların nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretime ilişkin babalardan alınan sosyal geçerlilik görüşlerinin neler olduğuna değinilmiştir.

Araştırma OSB gösteren 40-43 ay arası takvim yaşı bulunan ikisi kız biri erkek üç çocukla yapılmıştır. Çocukların görme, işitme gibi ek yetersizliklerinin olmaması, vücudun baş ve gövde bölümlerinde motor hareketlerini engelleyici bir durumunun olmaması, çocukların en az 5dk süre ile video izleyebilmeleri önkoşul beceriler olarak görülmüştür. Çalışma boyunca çocuklarla ayrı ayrı ortalama on, on bir öğretim oturumu düzenlenmiştir. İlgili araştırmalara bakıldığında OSB'li çocuklarda uygulanan video modelle öğretim tekniğinin nesneli taklit becerileri üzerinde etkililiğini inceleyen (Kleeberger ve Mirenda, 2010; Cardon ve Wilcox, 2011; McDowell, Gutierrez, Bennett, 2015) araştırmalardaki çocukların takvim yaşlarının ve önkoşul becerilerinin bu araştırma ile benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Araştırmada, otizimli çocuklara nesneli eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde kullanılan baba aracılı video ile model olma öğretim tekniği temel alınmıştır. Bu araştırmadaki öğretim tekniğinin tercih edilmesinin sebepleri; OSB gösteren çocukların dikkat, bilgiyi işleme ve bilgiyi hafızada tutmalarında görsel uyaranların etkili olduğunun görülmesi, nesnelere karşı aşırı ilgili olmaları, sosyal ve iletişim becerilerinde sınırlılıklar yaşadıklarından dolayı bu öğretim tekniğinin canlı modele göre daha çok ilgi çekeceğinin düşünülmesidir. Video modelle öğretim, istenilen hedeflere ulaşmada özellikle görsel olması sebebi ile beceri ya da davranış ediniminde çoğunlukla hızlı ilerleme sağlayan etkili bir tekniktir

(Sherer ve ark., 2001). Bunun yanında bu öğretim tekniği ile çocuklar ekrana bakarken kısıtlı bir alana baktıkları için dikkatlerinin dağılması en aza çekilmiş olmaktadır. Plavnick (2012) araştırmasında, taklit becerisi öğretiminde video modellerle öğretimin etkililiğine bakarken akıllı telefon kullanmış ve dikkat dağınıklığını en aza indirmeye çalışmıştır. Ayrıca video modellerle öğretim tekniği zaman bakımından ve videonun daha sonra başkaları tarafından da kullanılabilmesi açısından ekonomiktir (Charlop-Chisty, Le ve Freeman, 2000). Çocukların çalışmaya başlamadan önce yapılan görüşme ve gözlemler sonucu görsel uyaranlara ve bilgisayar, tablet gibi teknolojik araçlara ilgileri olduğu, video izlemekten hoşlandıkları ve bu araçlarla yapılan çalışmaların dikkatlerini çektiği gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda video modellerle öğretim tekniği bu çalışmada tercih edilmiştir. Türkiye alanyazında OSB gösteren çocuklarda video modellerle öğretimin etkili olduğu beceri araştırmalarına bakıldığında, günlük yaşam becerileri (Öncül ve Özkan, 2010), oyun becerileri (Sani-Bozkurt, 2011), beslenme becerileri (Kaya, 2015), ev içi beceriler (Deniz, 2019; Halisküçük, 2007; Yavuz, 2016), sosyal beceriler (Terzioğlu, 2017), ortak dikkat (Tunçel, 2017), ebru yapma becerisi (Eldeniz-Çetin ve Ulugöl, 2017), oyun becerileri (Kaptan, 2018), tarım becerileri (Ulugöl, 2018), araştırmaları görülmektedir.

Bu çalışmada baba aracılı videolara model olma öğretiminin etkili olmasının sebepleri arasında, nesneli taklit becerilerinde kullanılan nesnelerin onların günlük yaşamları içinde sık karşılaştıkları ve kullandıkları nesnelerden olması görülebilir. Ayrıca araştırma planlanmadan önce aileleri ve öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonunda en çok yetersiz oldukları ve ihtiyaç duydukları beceriler belirlenmiştir. Bu beceriler arasından taklit ediniminde kullanılacak becerilere ve becerilerde kullanılacak nesnelerin neler olacağına karar verilmiştir.

Bu çalışmada nesneli eylemleri taklit etmeye yönelik hazırlanan videolarda 10 nesneli taklit becerisi sergilenmiştir. Kaydı yapılan videolarda model olarak çocukların babaları yer almıştır. Babalara ilgili bilgilendirmeler yapıldıktan sonra videolarda rol almak isteyip istemedikleri sorulduğunda videolarda büyük bir zevkle yer almak istediklerini, bunun için gönüllü olduklarını belirtmişlerdir. Babalar model oldukları videolarda becerileri ayrı ayrı üçer kez sergilemişlerdir. Babalar çekilen videolarda nesneyi kutudan çıkarırken çocuklarının dikkatini çekmek için “hoop” biçiminde sözel etiketleyici kullanmışlardır. Ayrıca videolarda sert ve otoriter bir yüz ifadesi yerine daha

yumuşak bir yüz ifadesi kullanmışlardır. Alanyazına bakıldığında OSB gösteren çocukların nesnel eylemleri taklit etmelerinde video modelle öğretim tekniğini kullanırken çekilen videolarda model olarak aile içinde bulunan, annenin ve kardeşin rol aldığı videoların kullanıldığı araştırmalara rastlanmıştır. Cardon (2012)'un araştırmasında öğretimlerde kullandığı videolarda model olarak anneleri yer almıştır. Rayner (2011)'ın araştırmasında ise kullanılan bazı videolarda çocukların kardeşleri yer almıştır. Alanyazına bakıldığında otizimli çocuklarda taklit becerisi öğretiminde baba aracılı videoların kullanıldığı bir video modelle öğretim araştırmasına rastlanmamıştır. Çekilen videolarla babaların, çocuklarıyla daha kaliteli iletişim kurabilmelerinde, baba-çocuk etkileşiminde, aile içinde babaların çocuklarına karşı sorumluluk bilinçlerinde, uygulama ile ilgili daha derin bilgi edinip sonrasında çocuklarına benzer beceri ya da davranışları kazandırmada bu öğretim yöntemini kullanarak uyarlamalar yapabilmelerinde ciddi katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Alanyazında baba-çocuk etkileşimi araştırmalarına bakıldığında (Elder ve ark., 2005; Seung ve ark., 2006; Susan ve ark., 2011; Ünlü, 2012; Arslan, 2016; Potter, 2016; Oğuz ve Sönmez, 2018; Aydın ve Cavkaytar, 2020) araştırmalarına rastlanmıştır. Bu araştırmalarda baba-çocuk etkileşimi üzerinde durulmuştur. Araştırma bulgularına bakıldığında genel olarak, babaların çocukları için çok iyi modeller olabildikleri, aile içinde çocuklarıyla daha sağlıklı bir sosyal iletişim kurmaya başladıkları, çocukların aile dışındaki çevreleriyle sosyal ilişkiler kurarken babalardan destek aldıkları, günlük yaşam ve ev içi becerilerde babaların çocuklarına yardım etmekte daha özgüvenli oldukları ve çocuklarının babaları ile kurdukları olumlu etkileşimler sonunda babaları daha çok rol model aldıkları görülmüştür. Ayrıca baba ile güvenli bağlanma geliştiren çocukların ilerde, sosyal, öğrenmeye istekli, işbirlikçi, lider özellikleri yüksek ve özgüvenli olabilecekleri düşünülmektedir.

Araştırmaya baktığımızda otizimli çocukların taklit becerileri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkili olduğu görülmektedir. Araştırmadan edinilen bulgulara bakıldığında, OSB'li çocuklara taklit becerileri öğretiminde video modelle öğretimin etkililiğinin incelendiği (Kleeberger ve Mirenda, 2010; Tereshko, MacDonald ve Ahearn, 2010; Cardon ve Wilcox, 2011; Rayner, 2011; Cardon, 2012; Plavnick, 2012; Cardon, 2013; MacDonald, Dickson, Martineau, Ahearn, 2015; McDowell 2015; McDowell, Gutierrez, Bennett, 2015; Rayner, 2015) araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Bu

araştırmalarda video modelle öğretim tekniğinin nesneli taklit (Kleeberger ve Mirenda 2010; Tereshko, MacDonald ve Ahearn, 2010; Cardon ve Wilcox, 2011; Rayner, 2011; Cardon 2012; McDowell, Gutierrez, Bennett, 2015), jest taklit (Cardon, 2013; anında ve ertelenmiş taklit (MacDonald, Dickson, Martineau ve Ahearn, 2015), motor taklit (McDowell, 2015; McDowell, Gutierrez, Bennett 2015) becerileri edinim düzeylerinde etkili olduğu görülmüştür.

Ayrıca araştırmada baba aracılı video ile model olma öğretiminde çocukların taklit becerisi ediniminde nesneli eylemleri taklit etme düzeylerine bakılmıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında bu araştırma, taklit becerileri edinimlerinde video modelle öğretimin etkililiğinin araştırıldığı ve nesneli eylemlerin kullanıldığı (Kleeberger ve Mirenda 2010; Tereshko, MacDonald ve Ahearn, 2010; Cardon ve Wilcox, 2011; Rayner, 2011; Cardon 2012; McDowell, Gutierrez, Bennett, 2015) araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Türkiye alanyazın incelendiğinde OSB’li çocukların taklit becerileri üzerinde video ile model olma öğretimi ile yapılmış herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Cardon ve Wilcox (2011), araştırmasına bakıldığında bu araştırma ile benzer 20-48 ay takvim yaş aralığında OSB’li altı çocuk katılımcısı olduğu görülmüştür. Araştırmada çocukların nesneli taklit becerileri ediniminde KTE ve video model öğretiminin etkililiği karşılaştırılmıştır. Uygulama beş hafta sürmüştür. Kullanılan araç setleri bu araştırmadaki gibi çocukların günlük yaşamda en çok tercih ettikleri ve ilgili oldukları 10 araç setinden oluşmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında nesneli eylemleri taklit etmede uygulanan iki müdahale de etkili olmuştur. Araştırmada elde edilen verilerin bu araştırmadan elde edilen verilerle benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Araştırma yapılmadan önce çocuklar okulun uygulama odasına alındıklarında araştırmacı ile yakın ilişki kurmama, uygulama odasında bulunmak istememe ve kapıya yönelme davranışları sergilemişlerdir. Bunların sebebi olarak, uygulama odasında çok nadir bulunmuş olmaları ve uygulama odasının onlarda yabancı bir ev ortamı hissi yaratmış olması, sosyal ve iletişim becerilerinde kısıtlılığa sahip olmaları nedeni ile araştırmacı ile yakın ilişki kurmaktan kaçınma gibi faktörler olabileceği düşünülmektedir. Uygulamaya başlamadan önce, çocuklar ilgili nesnelerle karşılaştıktan ve nesnelerle ilgilendikten kısa süre sonra istekli olarak uygulama odasına girmeye başlamışlardır. Özellikle videolardaki babasını gören bir çocuk ellerini çırpıp ve tabletteki videoya dokunmaya

çalışmıştır. Bu davranışlarının, çocuğun sadece babasıyla yaşadığı için babaya karşı videolardaki yaklaşımında daha yoğun bir etki yaratmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma grafiğine bakıldığında; üç çocukta da ilk uygulama oturumlarına göre nesnel taklit becerileri edinimlerinde artış gözlemlenmiştir. Öğretim yapılan ilk oturumlar, çocuklar ilgili videolar ve araç setleri ile yeni karşılaşmaya başladıkları ve bu süreçte öğretim yapılırken artan ipucu sistemi daha çok kullanıldığı için zaman bakımından ilerleyen oturumlara göre daha uzun sürmüştür. İlk oturumlarda öğretimler ortalama 8dk sürerken ilerleyen öğretim oturumlarında bu sürenin 6dk'ya kadar düştüğü görülmüştür. Çocuklardan biri bazı günler ağlama krizleri yaşadığı, evden uykusuz olarak geldikleri günlerde sınıfta uyuyakaldıkları ve spontane gelişen okul ziyaretlerinden dolayı okulun yoğun olması sebebi ile bazı oturumlar planlanan saatlerde yapılamamıştır. Uygun olan ve çocukların hazır olduğu en yakın saatlerde oturumlar gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın ikinci bulgusuna bakıldığında otizmli çocukların, baba aracılı video ile model olma öğretiminde edindikleri becerileri 1, 2 ve 4 hafta sonra korudukları görülmüştür. Sadece bir çocukta 4. haftada uygulanan izleme oturumunda performans düşüklüğü yaşandığı görülmüştür. Alanyazına baktığımızda taklit becerileri ediniminde video modelle öğretim ile ilgili izleme oturumlarına dair elde edilen araştırma bulgularında (Cardon, 2012; Cardon ve Wilcox, 2011; Rayner, 2015) edinilen taklit becerilerinin tutarlılıklarına bakılmıştır. Elde edilen bulgular ile bu araştırma bulguları tutarlılık göstermektedir. Cardon (2012) araştırmasında OSB'li çocuklar annelerinin model olduğu video modelle öğretimle elde edilen taklit becerilerini öğretim bittikten 1 ve 3 hafta sonra da sürdürdükleri ve kalıcılığının sağlandığı görülmüştür. Elde edilen veriler bu çalışmada elde edilen izleme verileri ile tutarlılık göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü bulgusuna bakıldığında otizmli çocukların nesnel eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiği ile ilgili sosyal geçerlilik verileri alınmıştır. Sosyal geçerlilik verileri üç çocuğun da babalarından elde edilen sosyal geçerlilik görüşme soruları ve sosyal geçerlilik görüşme soruları anketinden elde edilmiştir. Elde edilen sosyal geçerlilik bulguları uygulama bittikten sonra babalardan alınmıştır. Babalarla yapılan görüşmeler video kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve sonrasında

yazıya dökülmüştür. Babalara sorulan sosyal geçerlilik sorularına göre; Babalar çocuklarının nesneli taklit becerilerinde video modelle öğretim uygulaması sonunda uygulama öncesine göre taklit becerilerinin gelişimlerinde ciddi bir ilerleme olduğunu söylemişlerdir. Babalar çocuklarının nesneli taklit becerilerini kazanmalarında video modelle öğretimin etkili olduğunu ve videoların özellikle görsel ve hareketli oluşu sebebiyle çocuklarının dikkatini çektiğini belirtmişlerdir. Babalar, çocuklarının nesneli taklit becerilerinde video modelle öğretim uygulaması sonunda kazandıkları taklit becerilerini ev, kreş gibi doğal ortamlarda, kendilerini rahat hissettikleri zamanlarda sergilediklerini söylemişlerdir. Babalar nesneli taklit becerilerinde video modelle öğretim uygulaması sonunda uygulama öncesine göre çocuklarının dil ve iletişim becerileri ile ortak dikkat başlatma ve yanıtlama gibi sosyal etkileşim becerilerinde ilerleme olduğunu söylemişlerdir. Babalar bu öğretim uygulaması sonunda çocuklarının nesneli taklit becerilerinin birçoğunu edindiklerini ve bunları kendileri ev ortamında gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Babalar çocukları için bu çalışmadaki videolarda gönüllü rol aldıktan sonra onlar için bir şeyler yapabilmenin kendilerine çok iyi geldiğini, onlara bu katılımın sorumluluk bilincini hatırlattığını belirtmişlerdir. Babaların bu çalışmadan sonra çocukları ile aralarında etkili bir bağ oluştuğunu ve onlarla daha iyi iletişim kurmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşme sonuçlarına bakıldığında nesneli taklit becerisi öğretiminde video modelle öğretim tekniğinin çocuklara ve babalara özellikle baba-çocuk etkileşimi ile ilgili önemli katkılar sağladığı görülmüştür.

Babalarla yapılan sosyal geçerlilik görüşme soruları anketi sonuçlarından elde edilen verilerde ise bütün anket sorularına üç çocuğun babası da kesinlikle katılıyorum demiştir. Bu anket cümlelerine araştırmanın bulgular bölümünde yer verilmiştir. Alanyazına bakıldığında OSB'li çocukların taklit becerileri edinimlerinde video modelle öğretimin kullanıldığı araştırmalarda sınırlı sayıda (Cardon ve Wilcox (2011) sosyal geçerlilik verileri olduğu görülmüştür. Bu araştırmada OSB gösteren çocuklara video modelle öğretim ile taklit becerileri kazandırılmasında babalardan edinilen sosyal geçerlilik verileri önemli görülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen sosyal geçerlilik verilerinin başka çalışmalara da örnek teşkil edeceği düşünülmektedir.

5.2 Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın elde edilen bulgular dâhilinde ulaşılan sonuçlarına, uygulamaya yönelik ve gelecekteki araştırmalara yönelik önerilerine aşağıda yer verilmiştir.

5.2.1 Sonuç

Otizmli çocuklarda nesneli eylemleri taklit etmede baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkili olduğu görülmüştür. Araştırmadaki üç çocuktan ikisinin öğretim oturumları sonunda üç oturum üst üste %80 veri elde edilerek istenilen ölçüte ulaşıldığı görülmüştür. İkinci çocukta öğretim oturumları sonunda üç oturum üst üste %60 veri elde edilerek taklit becerileri edinimlerinde artış gözlemlendiği görülmüştür. Öğretim oturumları bittikten 1,2 ve 4 hafta sonra uygulanan izleme oturumlarında edindikleri becerileri korudukları, sadece bir çocukta 4.hafta uygulanan izleme oturumunda performans düşüklüğü yaşandığı görülmüştür. Çocukların babalarıyla yapılan sosyal geçerlilik verilerinden elde edilen bulgulara bakıldığında uygulanan video modelle öğretim tekniği ve taklit becerileri edinimleri ile ilgili görüşlerinin olumlu yönde olduğu görülmüştür. Ayrıca bu araştırmanın kendileri için baba-çocuk etkileşimine büyük katkı sağladığını söylemişlerdir. Otizmli çocuklarda nesneli eylemleri taklit etmede video ile model olma öğretiminin etkililiğinin incelendiği sınırlı sayıda araştırma olduğu için alanyazına katkı sağlayacağı ve ileriki araştırmalara örnek teşkil edeceği düşünülmektedir.

5.2.2 Öneriler

5.2.2.1 Uygulamaya yönelik öneriler

1. Otizmli çocuklara nesneli eylemleri taklit etmede baba aracılı video ile model olma öğretiminin kullanıldığı bu araştırmada çalışılan nesneli taklit becerileri dışında aşına olmadıkları nesnelerle taklit becerileri öğretimi çalışılabilir.
2. Özel eğitim öğretmenleri ve özel eğitimde çalışan diğer öğretmenler gerekli bilgilendirme sonrasında OSB gösteren çocuklara video modelle öğretim yöntemiyle taklit becerisini öğretebilirler.
3. Bu araştırmada taklit becerileri öğretiminde video modelle öğretimin etkili olduğu görüldüğü için çalışılan çocukların ailelerine video modelle öğretim yöntemi ayrıntılı olarak anlatılarak onların farklı beceri öğretimlerine yönelik bu tekniği evlerinde kullanabilmeleri için yol gösterilebilir.

4. Sadece OSB gösteren çocuklara değil OSB risk grubunda bulunan erken çocukluk dönemindeki çocuklar için de video modellerle öğretim tekniğiyle taklit becerisi öğretime ilişkin, velilere ve okul öncesi öğretmenlerine bilgilendirme seminerleri yapılabilir.
5. Çocuklar için düzenlenmiş eğitim programlarında beceri öğretimi alanında taklit becerilerine, bebekteki çoğu becerilerin kazanım yolunu açan önemli bir beceri olduğu için daha özel olarak yer verilebilir.
6. Bu çalışmadaki gibi babalarla yapılan sosyal geçerlilik görüşmeleri dışında çocukların kardeşleriyle, yakın çevresiyle ve bakıcısı varsa onlarla sosyal geçerlilik görüşmeleri yapılabilir.
7. OSB gösteren çocuklara nesnel taklit becerisi öğretiminde uygulanan video modellerle öğretime ilişkin yapılan bu çalışmadan destek alınarak; yakın çevrede veya çevre okullarda bulunan OSB gösteren çocukların ailelerine video modellerle öğretimi taklit beceri öğretimlerinde kullanabilecekleri konusunda aile eğitim seminer ve çalışmaları düzenlenerek bilgilendirmeler yapılabilir.

5.2.2.2 İleriki araştırmalara yönelik öneriler

1. Video modellerle taklit becerileri öğretimi erken çocukluk dönemindeki farklı engel gruplarıyla çalışılıp etkililiği araştırılabilir.
2. Video modellerle öğretim ile OSB gösteren çocuklarla ya da diğer engel gruplarıyla bu araştırmada çalışılanların dışında ses taklit, motor taklit becerileri gibi farklı taklit becerileri çalışılabilir.
3. OSB gösteren çocuklarla nesnel taklit becerisi öğretiminde video modellerle öğretim ile KTE gibi farklı müdahaleler bir araya getirilerek, karşılaştırma çalışmaları yapılabilir.
4. OSB gösteren çocuklara nesnel taklit becerisi öğretiminde video modellerle öğretim tekniği ile ilgili genelleme oturumları yapılabilir.
5. Taklit becerisi öğretiminde video modellerle yapılan öğretimin etkiliği videodaki modelin model olma tekniği ile karşılaştırılabilir.
6. OSB gösteren çocuklarla yapılan video modellerle öğretim ile edinilen taklit becerilerinin ve kendiliğinden kullanımlarının daha geniş örneklem grubuyla ve farklı yaş grubuyla etkililiğinin araştırılması yapılabilir.

7. OSB gösteren çocukların ailelerine video modelle öğretim ile taklit becerisi öğretimi üzerine aile eğitimi verilerek onların çalışmalarının etkililikleri incelenebilir.

6. KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 7th Edition atıf sistemi kullanılmıştır)

- Akmanoğlu, N. (2008). *Otistik Çocuklara Kötü Niyetli Yabancı Kişilerin Kaçırma Girişimlerinden Kaçınmayı Öğretme*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Akmanoğlu, N. ve Kurnaz, E. (2014). Otizmlı çocukların eğitiminde yeni eğilimler: Videoyla kendine model olma ve etkileri. *Özel Eğitim Dergisi*, 15(2), 63-77.
- Akoğlu, G. (2020). Taklit Nasıl Gelişir? *Çocuk ve Taklit* (1-18). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- American Academy of Pediatrics (2017). Maternal influenza vaccination and autism risk. *AAP Grand Rounds*, 37(2), 17-17.
- Amerikan Psikiyatri Birliği-APA (2013). *Ruhsal bozuklukların tanısı ve sayımsal elkitabı (DSM-5)*, (Çev: Ertuğrul Köroğlu) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Arslan S. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve babalarının etkileşimsel davranışlarının incelenmesi. 18 Ocak 2021 tarihinde <https://easiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/3963?locale-attribute=en> adresinden alınmıştır.
- Aydın O., Cavkaytar A. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bir Çocuğa Temel Matematik Becerilerinin Öğretiminde Baba Eğitim Programının Etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Özel Eğitim Dergisi*, 21(1) 71-93.
- Ayres, K. M., and Langone, J. (2005). Intervention and instruction with video for students with autism: a review of the literature. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 40(2), 183-196.
- Banda, D. R., Matuszny, R. M., and Turkan, S. (2007). Video modeling strategies to enhance appropriate behaviors in children with autism spectrum disorders. *Teaching Exceptional Children*, 39(6), 47-52.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bellagamba, F., and Tomasello, M. (1999). Re-enacting intended acts: Comparing 12- and 18-month-olds. *Infant Behavior and Development*, 22, 277-282.
- Bellini, S. and Akullian, J. (2007). A meta-analysis of video modeling and vide selfmodeling interventions for children and adolescents with autism spectrum disorders. *Exceptional Children*, 73, 264-287.
- Bellini, S., Akullian, J., and Hopf, A. (2007). Increasing social engagement in young children with autism spectrum disorders using video self-modeling. *School Psychology Review*, 36(1), 80-90.
- Barr, R., Dowden, A., & Hayne, H. (1996). Developmental changes in deferred imitation by 6- to 24-month-old infants. *Infant Behavior and Development*, 19, 159-170.
- Berry, P. B. (1974). Elicited imitation and assesment of abilities. *Language and Speech*, 19, 363-373.
- Birkan, B. (1999), Otistik Bir Çocuğa Öğrenmeye Hazırlık Becerilerinin Öğretimi. *Özel Eğitim Dergisi* 2 (3) 51-57
- Bodur, Ş. ve Soysal, Ş. (2004). Otizmin erken tanısı ve önemi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 13(10), 394-398.

- Bremner, J. G. (1989). Perceptual and intellectual development in infancy. *Sci. Prog., Oxf.*, 73, 443-456.
- Bulut, A. (2015). Çocuklarda Model Alma ve Taklit Becerisi. 2 Nisan 2019 tarihinde <http://centralhospital.com/Haberler/cocuklarda-model-alma-ve-taklit-becerisi/> sitesinden alınmıştır.
- Butterworth, G. (1999). Neonatal imitation: Existence, mechanisms and motives. In J. Nadel and G. Butterworth (Eds.), *Imitation in infancy* (s. 63–88). New York: Cambridge University.
- Cardon, T. (2012). Teaching caregivers to implement video modeling imitation training via iPad for their children with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders* 6, 1389–1400.
- Cardon, T. (2013). Video modeling imitation training to support gestural imitation acquisition in young children with autism spectrum disorder. *Speech, Language and Hearing*, 16(4), 227-238.
- Cardon, T., and Wilcox, M. J. (2011). Promoting Imitation in Young Children with Autism: A Comparison of Reciprocal Imitation Training and Video Modeling. *J Autism Dev Disord*, 41, 654–666.
- Carpenter, M. (2006). Instrumental, social, and shared goals and intentions in imitation. In Rogers S. J., and Williams H. G. (Eds.), *Imitation and the social mind: Autism and the typical development* (pp. 48-70). New York: The Guilford Press.
- Carpenter, M., Nagell, K., and Tomasello, M. (1998). Social cognition, joint attention, and communicative competence from 9 to 15 months of age. *Monograph of the Society for Research in Child Development*, 63(4), 1-174.
- Carpenter, M., Tomasello, M., and Striano, T. (2005). Role reversal imitation and language in typically developing infants and children with autism. *Infancy*, 8(3), 253-278.
- Charlop-Christy, M. H., Le, L., and Freeman, K. A. (2000). A comparison of video modeling with in vivo modeling for teaching children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 30, 537-552.
- Charman, T. (1997). The relationship between joint attention and pretend play in autism. *Development and Psychopathology*, 9, 1–16.
- Charman, T., Swettenham, J., Baron-Cohen, S., Cox, A., Baird, G., and Drew, A. (1997). Infants with autism: An investigation of empathy, pretend play, joint attention, and imitation. *Developmental Psychology*, 33(5), 781-789.
- Corbett, B. A. (2003). Video modeling: A window into the world of autism. *The Behavior Analyst Today*, 4, 367-377.
- Darıca, N., Abidoğlu, Ü., ve Gümüşcü, Ş. (2011). *Otizm ve Otistik Çocuklar* (5), İstanbul: Özgür Yayınları.
- Dawson, G., Galpert L. (1986). A developmental model for facilitating the social behavior of autistic children. Social Behavior in Autism, E Schopler, GB Mesibov (Eds), *Plenum Press*, (237-261). New York.
- Dawson, G., Meltzoff, A., Osterling, J., and Rinaldi, J. (1998). Neuropsychological correlates of early symptoms of autism. *Child Development*, 69(5), 1276-1285.
- Deniz, S. (2019). *Zihinsel Yetersizliğe Sahip Bireylere Yiyecek Hazırlama ve Servis Yapma Becerilerinin Öğretiminde Eşzamanlı İpucu ve Video Modelle Öğretim Yöntemlerinin Etkililiğinin ve Verimliliğinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Dowrick, P. (1999). A review of self-modeling and related interventions. *Applied and Preventive Psychology*, 8, 23-39.

- Eldeniz Çetin, M. ve Ulugöl, F. (2017). Zihinsel yetersizliği olan bireylere ebru yapma becerisinin öğretiminde video modellerle öğretimin etkililiği. *Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 234-25.
- Elder, J. H., Gregory V., Hossein Y. Deborah W., Elder, T. H. (2005). *Nursing Research*, 54(1), 22-32.
- Ergenekon, Y. (2012). Otizmli çocuklara videoyla model olma kullanılarak ev kazalarında basit ilkyardım becerilerinin öğretimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2739-2766.
- Gast, D.L. (2010). Single subject research methodology in behavioral sciences. New York: Taylor and Francis. 10 Temmuz 2019 tarihinde <https://ebookcentral.proquest.com> sitesinden alınmıştır.
- Genç-Tosun, D. ve Kurt, O. (2014). Otizm spektrum bozukluğu ve video modellerle öğretim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(3), 37-49.
- Gisela E. Speidel Keith E. Nelson (1989). The Many Faces of Imitation in Language Learning. 30 Mart 2019 tarihinde <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4612-1011-5> sitesinden alınmıştır.
- Halisküçük, E. Ş. (2007). *Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere makarna pişirme becerisinin öğretiminde video modelinin etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Hine F. J., Wolery, M. (2006). Using point-of-view video modeling to teach play to preschoolers with autism. *Topics in Early Childhood Special Education* 26(2), 83-93.
- Hitchcock, C. H., Dowrick, P. W., and Prater, M. A. (2003). Video self modeling in school based settings. *Remedial and Special Education*, 56, 36-45.
- Ingersoll, B., and Schreibman, L. (2006). Teaching reciprocal imitation skills to young children with autism using a naturalistic behavioral approach: Effects on language, pretend play, and joint attention. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 36, 487-505.
- Ingersoll, B. (2007). Teaching imitation to children with autism: A focus on social reciprocity. *The Journal of Speech and Language Pathology- Applied Behavior Analysis*, 2(3), 269-277.
- Ingersoll, B., and Gergans, S. (2007). The effect of a parent-implemented naturalistic imitation intervention on spontaneous imitation skills in young children with autism. *Research in Developmental Disabilities*, 28, 163-175.
- Ingersoll, B. (2008a). The social role of imitation in autism: Implications for the treatment of imitation deficits. *Infants & Young Children*, 21, 107-19.
- Ingersoll, B. (2008b). The effect of context on imitation skills in children with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 2(2), 332-340.
- Ingersoll, B., and Meyer, K. (2011a). Examination of correlates of different imitative functions in young children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5, 1078-1085.
- Ingersoll, B., and Meyer, K. (2011b). Do object and gesture imitation skills represent independent dimensions in autism? *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 23, 421-431.
- İftar, E. (1999). Yanlışsız öğretim yöntemleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3) 87-102.
- Johnson, S. C., Booth, A. and O'Hearn, K. (2001). Inferring the goals of a nonhuman agent. *Cognitive Development*, 16, 637-656.
- Jones, E. J. H., and Herbert, J. S. (2006). Exploring memory in infancy: deferred imitation and the development of declarative memory. *Infant and Child Development*, 15(2), 195-205.

- Kaptan, S. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara video modelle öğretim yöntemiyle sosyodramatik oyun öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Karasu, N. (2011). Otizmlili bireylerin eğitiminde video ile model olma uygulamalarının değerlendirilmesi: Bir alanyazın derlemesi ve meta-analiz örneği. *Özel Eğitim Dergisi*, 12(2) 1-12.
- Kaya, F. (2015). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilere Yiyecek-İçecek Hazırlama Becerilerinin Öğretiminde Sesli Anlatım İçeren ve İçermeyen Video İpucunun Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kenneth K., Linda R., Grace T., and Michele D. (2011). To what extent do joint attention, imitation, and object play behaviors in infancy predict later communication and intellectual functioning in ASD? *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42(6), 1064–1074.
- Kırcaali-İftar, G. ve Tekin, E. (Ed.). (1997). *Tek Denekli Araştırma Yöntemleri* (1) Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Kırcaali-İftar, G. ve Tekin, E. (2001). *Özel Eğitimde Yanlızsız Öğretim Yöntemleri* (1) Ankara: Nobel Yayınları.
- Kleeberger, V., and Mirenda, P. (2010). Teaching generalized imitation skills to a preschooler with autism using video modeling. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 12(2), 116-127.
- Korkmaz, B. (2000). *Yağmur Çocuklar/Otizm Nedir?* İstanbul, Doğan Kitapçılık.
- Kubota, N. (2005). Computational intelligence for structured learning of a partner robot based on imitation. *Information Sciences*, 171(4), 403-429.
- Kurt, O. (2012). Sosyal geçerlilik. E.Tekin-İftar (Ed.), *Eğitim ve Davranış Bilimlerinde Tek-Denekli Araştırmalar* (375-401). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- MacDonald, R. P. F., Dickson C. A., Martineau M., and Ahearn W. H. (2015). Prerequisite Skills That Support Learning through Video Modeling. *Education and Treatment of Children*, 38, 33-48.
- Maione, L., and Mirenda, P. (2006). Effects of video modeling and video feedback on peer-directed social language skills of a child with autism. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 8, 106-118.
- Matson, J. L., and Kozlowski A. M. (2011). The increasing prevalence of autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders* 5, 418–425.
- McCoy, K., and Hermansen, E. (2007). Video modeling for individuals with autism: A review of model types and effects. *Education and Treatment of Children*, 30, 182-213.
- McDowell, L. S. (2015). *Video Modeling for Teaching Imitation to Young Children with Autism: A Treatment Comparison and Analysis of Potential Predictors of Success*. FIU Electronic Theses and Dissertations. 2178.
- McDowell, L. S., Gutierrez A., and Bennett D.B. (2015). Analysis of live modeling plus prompting and video modeling for teaching imitation to children with autism. *Behavioral Interventions*, 30, 333–351.
- Mechling, L. C. (2004). Effects of multimedia, computer-based instruction on grocery shopping fluency. *Journal of Special Education Technology*, 19(1), 23-34.
- Mechling, L.C. (2005). The effects of instructor-created video programs to teach students with disabilities: A literature review. *Journal of Special Education Technology*, 20(2), 25-36.

- Meltzoff A. N., and Moore M. K. (1977) Imitation of facial and manual gestures by human neonates. *Science* 198, 75-78.
- Meltzoff, A. N., and Moore, M. K. (1983). Newborn infants imitate adult facial gestures. *Child Development*, 54(3), 702-709.
- Meltzoff, A. N. (1988). Infant imitation after a I-week delay: Long-term memory for novel acts and multiple stimuli. *Developmental Psychology*, 24, 470-476.
- Meltzoff, A. N., and Moore, M. K. (1989). Imitation in newborn infants: Exploring the range of gestures imitated and the underlying mechanisms. *Developmental Psychology*, 25, 954-962.
- Meltzoff, A. N., and Moore, M. K. (1992). Early imitation within a functional framework: The importance of person identity, movement, and development. *Infant Behavior & Development*, 15, 479-505.
- Meltzoff A. N., and Moore M K. (1997). Explaining Facial Imitation: A Theoretical Model. *Early Dev Parent.* 6,179-192.
- Meltzoff, A. N. (1999). Origins of theory mind, cognition, and communication. *Journal of Communication Disorders*, 32, 251-269.
- Meltzoff, A. N. (2005). Imitation other minds: The “Like me” hypothesis. In S. Hurley, and N. Chater (Ed.), *Perspectives on imitation: From neuroscience to social science* (57-77). Cambridge, MA: MIT Press.
- Meltzoff, A. N. (2007). “Like me”: A foundation for social cognition. *Developmental Science*, 1, 126-134.
- Miller, N. E., and Dollard, J. (1941). *Social learning and imitation*. New Haven, CT, US: Yale University Press.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2017). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Otizm Spektrum Bozukluğu ve Kaynaştırma*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Murdock, L C., Ganz, J. and Crittendon, J. (2013). Use of an iPad play story to increase play dialogue of preschoolers with autism spectrum disorders. *Journal Autism Developmental Disorder*, 43(9), 2174-2189.
- Murray, S. and Noland, B. (2013). *Video modeling for young children with autism spektrum disorders: A practical guide for parents and professionals*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Nadel, J. (2006). Does imitation matter to children with autism? In S. Rogers and J. Williams (Eds.), *Imitation and the social mind* (s. 118-137). New York: The Guilford.
- Nadel, J. (2014). *How imitation boosts development: In infancy and autism spektrum disorder*. Oxford: Oxford University Press.
- Nikopoulos C. K., and Keenan M. (2003). Promoting social initiation in children with autism using video modeling. *Behavioral Interventions*, 18, 87–108.
- Nikopoulos, C., & Keenan, M. (2006). *Video modeling and behaviour analysis*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Nikopoulos, C.K., and Keenan, M. (2007). Using video modeling to teach complex social sequences to children with autism. *Journal of Autism Developmental Disorders*, 37, 678-693.
- Oğuz, H., & Sönmez, N. (2018). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip ailelerde anne-çocuk ve babaçocuk etkileşiminin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(1), 55-77.

- Olçay-Gül, S. and Vuran, (2010). An Analysis of Studies Conducted Video Modeling in Teaching Social Skills.. *Educational Sciences: Theory & Practice*. 10 (1), 249-274.
- Quill, K. A. (2000). *Do-Watch-Listen-Say: Social and communication intervention for children with autism*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Quill K. A. (Ed.). (2002). *The complexity of autism. Do, watch, listen, say: Social and communication intervention for children with autism* (2). Baltimore, Maryland. Brookes Publishing.
- Ökcün Akçamuş, M. Ç. ve Turan, F. (2015). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda taklit gelişimi ve taklidin gelişimsel rolü. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2(2), 14-30.
- Ökcün-Akçamuş, M.Ç., (2020). Taklit Etme Süreci: Çocuklar Nasıl Taklit Eder? *Çocuk ve Taklit* (149-176). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Öncül, N. ve Özkan, Ş. Y. (2010). Orta ve ileri düzeyde zihin yetersizliği olan yetişkinlere videoyla model olma kullanılarak günlük yaşam becerilerinin öğretilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (3), 143- 156.
- Patricia J., Krantz and Lynn E., Mc Clannahan (1994). Generalized imitation and response-class formation in children with autism, *Journal Of Applied Behavior Analysis*, 27, 685-697.
- Piaget, J. (1951). *Play, Dreams and Imitation in Childhood*. New York: ILI.4 temmuz 2019 tarihinde <https://ebookcentral.proquest.com/lib/abant/reader.action?docID=1273074&ppg=5> sitesinden alınmıştır.
- Pişkin Abdioğlu, Ü. (1993). Otistik Çocuklarda Oyun. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1(03), 43-46.
- Plavnick, J. (2012). A practical strategy for teaching a child with autism to attend to and imitate a portable video model. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, 37(4), 263-270.
- Poulson, L. C., Kyparissos, N., Andreatos, M., Kymissis, E., and Parnes, M. (2002). Generalized imitation within three response classes in typically developing infants. *Journal of Experimental Child Psychology*, 81, 341-357.
- Potter. C. A. (2016). I accept my son for who he is – he has incredible character and personality’: fathers’ positive experiences of parenting children with autism. *Disability & Society*. 31(7), 948-965.
- Radley, K. C., Hanglein, J. and Arak, M. (2016). School-based social skills training for preschool-age children with autism spectrum disorder. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, 20(8), 938-951.
- Rakap, S., Birkan, B. ve Kalkan, S. (2017). *Türkiye’de Otizm Spektrum Bozukluğu ve Özel Eğitim*. İstanbul: Tohum Otizm Vakfı Yayınları.
- Rao P.A., Beidel, D.C, Murray, M.J., (2008). Social Skills Interventions for Children with Asperger’s Syndrome or High-Functioning Autism: A Review and Recommendations. *J Autism Dev Disord*, 38, 353–361.
- Rayner, C. (2011). Sibling and adult video modelling to teach a student with autism: Imitation skills and intervention suitability. *Developmental Neurorehabilitation*, 14(6), 331–338.
- Rayner, C. (2015). Video-based intervention for children with autism: Towards improved assessment of pre-requisite imitation skills. *Developmental Neurorehabilitation*, 18(2), 113-121.
- Rogers, S. J., and Pennington B. F. (1991). A theoretical approach to the deficits in infantile autism. *Development and Psychopathology*, 3, 137-162.

- Rogers, S. J., Hepburn, S. L., Stackhouse, T., and Wehner, E. (2003). Imitation performance in toddlers with autism and those with other developmental disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, 763-781.
- Rogers, S. J., Cook, I., & Meryl, A. (2005). Imitation and play in autism. *Handbook of Autism and Pervasive Developmental Disorders*, 1, 382-405.
- Rogers, S. J., and Williams, J. H. (Ed.). (2006). *Imitation and the social mind: Autism an typical development*. Guilford Press.
- Rogers, S. J., Young, G. S., Cook, I., Giolzetti, A., and Ozonoff, S. (2008). Deferred and immediate imitation in regressive and early onset autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 449-457.
- Sally, J., Rogers, Hepburn, S. L., Stackhouse, T., and Wehner, E. (2003). Imitation performance in toddlers with autism and those with other developmental disorders. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(5), 763-781.
- Sani-Bozkurt, S. (2011). *Otizmli çocuklara rol oyun becerilerinin öğretiminde akran ve yetişkin modelin kullanıldığı video modelin etkililiği ve verimliliği*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Schreiber, C. (2010). Social skills interventions for children with high-functioning autism spectrum disorders. *Journal of Positive Behavior Interventions* 13(1), 49-62.
- Seung, H. K., Ashwell, S., Elder, J. H. ve Valcante, G. (2006). Verbal communication outcomes in children with autism after in-home father training. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(2), 139-150.
- Sherer, M., Pierce, K. L., Paredes, S., Kisacky, K. L., Ingersoll, B., and Schreibman, L. (2001). Enhancing conversation skills in children with autism via video technology: Which is beter "self" or "other" as a model? *Behavior Modification*, 25, 140-158.
- Stine, E. L., and Bohannon III, J. N. (1983). Imitations, interactions, and language acquisition. *Journal of Child Language*, 10, 589-603.
- Stone W. L., Ousley O. Y., and Littleford C. D. (1997) Motor imitation in young children with autism: What's the object? *J Abnorm Child Psychol* 25, 475-85.
- Şengül, Y. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların nesnel oyun ve taklit becerilerinin alıcı ve ifade edici dil sözcük dağarcığı ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tekin-İftar, E. (Ed.). (2008). *Eğitim ve Davranışlar Bilimlerinde Tek-Denekli Araştırmalar* (2.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tekin-İftar, E. Ve Kırcaali-İftar, G. (2013). *Yanlısız öğretim yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık
- Tereshko L, MacDonald R., and Ahearn W. H. (2010). Strategies for teaching children with autism to imitate response chains using video modeling. *Research in Autism Spectrum Disorders*. 4, 479-489.
- Terzioğlu, I. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciye tablet bilgisayar ile sunulan video modelle öğretimin sosyal becerilerin kazandırılmasındaki etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Toth, K., Munson, J., Meltzoff, A. N., and Dawson, G. (2006). Early predictors of communication development in young children with autism spectrum disorder: Joint attention, imitation, and toy play. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 36(8), 993-1005.

- Töret, G. (2016). *Karşılıklı taklit eğitiminin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların taklit becerileri üzerinde etkililiğinin belirlenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Töret, G. ve Özmen, E. R. (2014). Erken çocukluk döneminde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda taklit becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(3), 51-66.
- Töret, G. ve Özmen, E. R. (2019). Karşılıklı taklit eğitiminin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal iletişim becerileri üzerinde etkililiğinin belirlenmesi. *Eğitim ve bilim*, 44(199), 279-296.
- Turan, F. ve Ökçün-Akçamuş, M. Ç. (2013). Otistik spektrum bozukluğu olan çocuklarda taklit becerileri ve taklidin alıcı-ifade edici dil gelişimi ile ilişkilerinin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24, 111-116.
- Turan, F. ve Ökçün-Akçamuş, M. Ç. (2015). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda taklit gelişimi ve taklidin gelişimsel rolü. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2,2.
- Ulugöl, F. (2018). *Zihinsel yetersizliği olan bireylere tarım becerilerinin öğretiminde video modelle öğretim yönteminin etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Uzgisir, I. (1981). Two functions of imitation in infancy. *International Journal of Behavioral Development*, 4, 1-12.
- Vanvuchelen, M., Roeyers, H., and De Weerd, W. (2011). Do imitation problems reflect a core characteristic in autism? Evidence from a literature review. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5(1), 89-95.
- Volkmar, F. R., Lord, C., Bailey, A., Schultz, R. T., and Klin, A. (2004). Autism and pervasive developmental disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 135-170.
- Volkmar, F. R., and McPartland, J. C. (2014). From Kanner to DSM-5: Autism as an evolving diagnostic concept. *Annual review of clinical psychology*, 10, 193-212.
- Vuran, S. ve Olçay-Gül, S. (2010). Sosyal becerilerin öğretiminde video model yöntemiyle yürütülen araştırmaların analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 10 (1), 217-274.
- Vuran, S., ve Olçay-Gül, S. (2013). Video modelle öğretim. S. Vuran (Ed.). *Sosyal Yeterliklerin Geliştirilmesi* (2. basım). Ankara: Vize Basın Yayın.
- Warren P., Roeyers H., and De Groote I. (2005) Early social communicative behaviors of preschoolers with autism spectrum disorder during interaction with mothers. *Autism* 9, 342-58.
- Wendy L. S., Opal, Y. O., and Cynthia D. L. (1997). Motor Imitation in Young Children with Autism: What's the Object? *Journal of Abnormal Child Psychology*. 25(6), 475-485.
- Yavuz, M. (2016). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara ev içi becerilerin öğretiminde videoyla model olma ile videoyla ipucu yöntemlerinin etkililiğinin ve verimliliklerinin karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Young, R. L., and Rodi, M. L. (2014). Redefining autism spectrum disorder using DSM-5, *The Journal of Autism and Developmental Disorders*. 4, 758-765.
- Zaghlawan, H. (2010). *A parent-implemented intervention to improve spontaneous imitation by young children with autism*. Doctoral dissertation, Proquest, University of Illinois.
- Zaghlawan, H. (2011). *A parent-implemented intervention to improve spontaneous imitation by young children with autism*. Doctoral dissertation, University of Illinois at Urbana-Champaign.

Zentall, T. R. (2006). Imitation: Definitions, evidence, and mechanisms. *Animal Cognition*, 9(4), 335-353.

7. EKLER

EK 1 Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu

Çocuğa İlişkin Bilgiler

Adı Soyadı:

Doğum Tarihi:

Anne-Tlf:

Tanı Bilgileri

Tanısı:

Tanı alma yaşı:

Ek bir tanısı var mı? () Var () Yok

Varsa ek tanısı nedir?

Eğitim Bilgileri

Özel eğitime başlama yaşı:

Kaç yıldır eğitim alıyor?

Devam ettiği kurum ve okullar ve eğitim süreleri (haftada kaç gün kaç saat)

1.

2.

3.

Aldığı ek hizmetler var mı (dil ve konuşma vb.)? :

Aile Bilgisi

Eğitim Düzeyi Anne:

Eğitim Düzeyi Baba:

Ortalama Aylık Gelir:

Çocuğun Gelişimine İlişkin Bilgiler

Motor Gelişim

1. Çocuğunuz kaç aylıkken yarımsız oturdu?

2. Çocuğunuz kaç aylıkken yürümeye başladı?

3. Çocuğunuzun motor gelişiminde herhangi var mı?

Dil Gelişimi

Çocuğunuz kendisini nasıl ifade eder?

- a) Kendini jest ve mimikleriyle ifade eder?
- b) Kendini tek sözcüklerle ifade eder?
- c) Kendini cümlelerle ifade eder?

Çocuğunuz ilk sözcükleri kaç aylıkken kullanmaya başladı?

EK 2 Ebeveyn Görüşme Formu

Ebeveyn Görüşme Formu

1. Çocuğunuz kaç yaşında yürümeye başladı?
2. Çocuğunuzun engelini fark edebildiniz mi? Ettiyseniz nasıl fark ettiniz?
3. Çocuğunuz sizin el-vücut hareketlerinizi veya bir eşya, oyuncak gibi bir nesne ile yaptığınız davranışı taklit eder mi? Örneğin, siz oyuncak bir arabayı sürdüğünüzde, sizi taklit eder mi? Örneğin, siz el salladığınızda sizi taklit eder mi?

EK 3 Öğretmen Görüşme Formu

Öğretmen Görüşme Formu

A-Kimlik Bilgileri

1. Öğrencinin adı ve soyadı nedir?
2. Ebeveynin adı ve soyadını nedir?
3. Öğrenciye verdiğiniz eğitim süresi ne kadardır?
4. Öğrenci haftalık ne kadar süre ve ne tür bir eğitim alıyor?

B-Ön Koşul Bilgileri

5. Öğrencinin tanısı nedir?
6. Öğrencinin doğum tarihi nedir?
7. Öğrencinin özel eğitim alma nedeni nedir?
8. Öğrencinin ek bir yetersizliği var mı?
9. Öğrencinin sahip olduğu büyük ve küçük motor becerileri nelerdir?

C-Gelişim Bilgileri

10. Öğrencinin sahip olduğu taklit becerileri var mıdır?
11. Öğrenci dikkatini başka yöne yönlendirmeden en az 5 dk süren bir video görüntüsünü izleyebiliyor mu?
12. Eklemek istedikleriniz var mı?

EK 4 Veli Bilgilendirme Formu

Veli Bilgilendirme Formu

Bu araştırmada Otizmlı Çocukların Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyleri Üzerinde Baba Aracılı Video İle Model Olma Öğretiminin Etkililiğinin incelenmesi planlanmaktadır. Bu çalışmada çocuklara, size açıklanacak olan öğretim yöntemi kullanılarak nesneli taklit becerilerinin öğretilmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışma Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak Dr. Öğr. Üyesi Alpaslan KARABULUT danışmanlığında Hacer DİNER EVREN tarafından yürütölmektedir.

Bu çalışmada çocuklara nesneli eylemleri taklit etmede baba aracılı video ile model olma öğretimi hedeflenmektedir. Nesneli taklit becerilerini kazandırmada çocuklara babalarının model olduğı videolar izlettirilecek ve gördüklerini taklit etmesi beklenecektir. Bu şekilde çocukların görsel uyaranlar içeren video modelleri becerileri daha iyi taklit edebilecekleri düşünülmektedir. Çalışma üç çocuk ile yapılacaktır. Çalışmada öncelikle çocukların nesneli taklit becerisini ne kadar sergileyip sergileyemediklerine bakılacaktır. Bunun için bir değerlendirme yapılacaktır. Değerlendirme aşamasından sonra çocuklara bireysel olarak ve farklı zamanlarda öğretim yapılacaktır. Öğretimler haftanın iki günü üçer oturum şeklinde planlanacaktır. Öğretimlerdeki ilerlemeyi gözlemleyebilmek için öğretim sonrasında birer oturum değerlendirme yapılacaktır. Bu oturumlar kaydedilecektir. Çocuk nesneli taklit becerisini kazandığı ya da kararlı veri elde edildiğı sonucuna ulaşıldığında öğretime son verilecektir. Her çocuğun kendi öğretimi bittikten sonra 1. 2. ve 4. haftalarda edindikleri beceriyi sürdürüp sürdüremediklerini görmek için izleme oturumları düzenlenecektir. Uygulama çocuğunuzun eğitim gördüğü okulun uygulama odasında yapılacaktır. Oturumlar çocuğunuzun eğitim görmekte olduğı okulun destek eğitim odasında yapılacaktır. Tüm veriler formlara işlenecektir. İstedığınız zaman bu formları inceleyebileceksiniz.

Çocuğunuzun taklit becerileri edinimlerinde zorluk yaşadığı görülmüştür. Çocuğunuzun bu beceri öğrenebilmesi için gerekli önkoşul özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu sebeple bu çalışma için çocuğunuz uygun görülmüştür. Aynı benzerlik gösteren üç öğrenci bu çalışmaya dahil olacaktır.

Çalışma tarafınızdan kabul edildiği takdirde çocuğunuzun okula planlanan günlerde ya da haftada en az iki gün gelmeleri için gerekli hassasiyeti göstermeniz gerekmektedir. Çocuk okula devam ettiği müddetçe uygulama gerçekleştirilebilecektir. Çalışmalar video kaydına alınacaktır. Bu video kayıtları araştırmacı (Hacer DİNER EVREN) ve araştırmanın danışmanı (Dr. Öğr. Üyesi Alpaslan KARABULUT) ve uygulama kontrolü sağlayan bir özel eğitim öğretmeni dışında hiç kimseyi ilgilendirmemektedir. Çalışma bitiminde videolar sadece araştırmacıda kalacaktır.

Çocuk çalışmaya başladığı takdirde öğretimler haftanın iki günü planlı olarak üçer oturum yapılacaktır. Çocuğun bu süreçlerde biraz da olsa sıkılabileme ihtimali olacaktır. Öğretimler etkili olursa çocuğun akademik, sosyal ve günlük yaşam becerilerinde katkı sağlayacaktır. Araştırma sonuçları bilime katkı sağlayacaktır. Araştırma ile ilgili hiçbir katılımcıdan ücret talep edilmeyecektir.

Araştırmada çocuğun kendisi ile ilgili olumsuz bir durum veya rahatsızlık görülürse çalışma sonlandırılacak ve veli bilgilendirilecektir. Araştırmada çocuğa ait hiçbir kimlik bilgisi olmayacaktır. Araştırmada çocuklara kod adlar belirlenecek ve kod adlar kullanılacaktır. Araştırma bittiğinde istenildiği takdirde araştırma sonuçları katılımcıya verilebilir.

Araştırma ile elde edilen yüksek lisans tezi, ilgili kişi ve kurumlar tarafından onaylandıktan sonra Ulusal Tez Merkezi'nde yayınlanacaktır. Tezde çocukların ya da katılımcıların kişisel bilgileri yer almayacaktır.

Şahsım için önemli olan bu çalışmayı desteklediğiniz için çok teşekkür ederim.

EK 5 Veli İzin Formu

Veli İzin Formu

Otizmli çocukların nesnel eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiği, isimli bu araştırmada Otizm Spektrum Bozukluğu gösteren 24-48 aylık çocuğunuz üzerinde erken çocukluk döneminde nesnel taklit becerisi öğretiminde video modelle öğretimin etkililiği incelenecektir. Araştırma, Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisi olan Hacer DİNER EVREN tarafından Dr. Öğr. Üyesi Alpaslan KARABULUT danışmanlığında yürütülmektedir.

İstemeniz halinde çocuğunuzdan toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır. Araştırmaya çocuğunuzun katılımı tümüyle sizin onayınız ve gönüllülüğünüz esasına dayanmaktadır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan tüm katılımcıların isimleri ve kimlik bilgileri gizli tutulacaktır. Araştırma süresince herhangi bir nedenle rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zaman ayrılma hakkına sahipsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda, çocuğunuzdan toplanan veriler araştırma kapsamından çıkarılacak ve imha edilecektir. Veli gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Hacer DİNER EVREN'e telefon veya mail yoluyla yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Hacer DİNER EVREN

Mail:hacerdina[REDACTED]n [REDACTED]

Bu çalışmaya çocuğum nın katılmasını, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimizi ve çocuğumdan elde edilen bilgilerin sadece bilimsel amaçlarla kullanılmasını bilerek kabul ediyorum.

Veli Adı-Soyadı:

Tarih:İmza:

EK 6 Veli Onam Formu

Veli Onam Formu

Araştırmanın Adı: Otizmli Çocukların Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyleri Üzerinde Baba Aracılı Video İle Model Olma Öğretiminin Etkililiği

Sorular

(6. soru hariç, sorulara yanlarına gelecek şekilde evet/hayır yazınız)

1. Bilgilendirme metnini okudunuz mu?
2. Araştırma size sözlü olarak anlatıldı mı?
3. Araştırma ile ilgili sorduğunuz sorulara cevap alabildiniz mi?
4. İsteddiğinizde araştırmadan ayrılma hakkınızı biliyor musunuz?
5. Araştırma sonuçlarının size belirtilen şartlarda yayınlanacağından haberdar mısınız?
6. Bu soruların yanıtlarını size kim verdi?

İmza:

Adı / Soyadı:

EK 7 Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Formu

Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Hazırlama Formu

Bu form araştırmanın öğretiminde kullanılacak videolarda model olacak babalar içindir. Bu çalışma “Otizmli Çocukların Nesneli Eylemleri Taklit Etme Düzeyleri Üzerinde Baba Aracılı Video İle Model Olma Öğretiminin Etkililiği” olup olmadığını ve edindikleri becerileri sürdürmelerinde video modelle öğretimin etkililiğinin incelenmesi amacını taşıyacaktır.

Çalışma, **Hacer DİNER EYREN** tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile erken çocuklukta OSB gösteren çocukların temel taklit becerilerinde video modelle öğretimin etkililiğini ortaya koyacaktır. Çalışmamı üç OSB’li çocukla gerçekleştireceğim. Bunun haricinde araştırmada öğrencilerin izleyecekleri video görüntüleri için yetişkin model kullanılacaktır. Kullanılacak yetişkinler bu üç öğrencinin babaları olacaktır. Bu yüzden aşağıdaki maddeler babalar içindir.

1. Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
2. Çalışmanın amacı doğrultusunda, video kaydı yapılarak sizin taklit becerisi öğretimi için rol model olmanız gerekecektir.
3. İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
4. Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
5. İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
6. Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz.
7. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

8. Araştırma sonunda sonuçlar hakkında katılımcıları bilgilendirilecektir.
9. Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Abant İzzet Baysal Üniversitesi Özel Eğitim ABD, Zihin Engellilerin Eğitimi Bilim dalı Zihin Engellilerin Eğitim tezli yüksek lisans bölümünden Hacer DİNER EVREN'e (mail/tel) yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Hacer DİNER EVREN

Mail: hacerdin[REDACTED]

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK 8 Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumları Taklit Performansı Gözlem Formu

Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumları Taklit Performansı Gözlem Formu

Öğrencinin Adı Soyadı:		Oturum sayısı:	
		Tarih:	
	Beceriler	Evet	Hayır
1.	Saçını tarar		
2.	Zil sallar		
3.	Cırt cırt açar		
4.	Bardaktan su içer		
5.	Trampete sopayla vurur		
6.	Kutu sallar		
7.	Şapka takar		
8.	Tahta dikdörtgeni birbirine vurur		
9.	Araba sürer		
10.	Büyük çiviye çakar		
Toplam (+), (-)			
Yüzde			

EK 9 Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Gözlem Formu

Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Yoklama ve İzleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Gözlem Formu

Adı Soyadı:
Oturum:

Tarih:
Oturum Sayısı:

Oturumlar Uygulamacı davranışları													
1. Ortam düzenlemesi													
2. Beceri için gereken araç gereçleri hazırlama													
3. Çocuğu uygulamadan haberdar etme													
4. Videoyu çocuğa izletme													
5. Hedef uyarını verme													
6. Yanıt aralığı bekleme (8sn)													
7. Çocuğa uygun tepki verme													
8. Oturumu sonlandırma													
Toplam "+", "% "													

**EK 10 Taklit Becerilerine İlişkin Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği
Gözlem Formu**

**Taklit Becerilerine İlişkin Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği
Gözlem Formu**

Adı Soyadı:
Oturum:

Tarih:
Oturum Sayısı:

Oturumlar												
Uygulamacı davranışları												
1.Ortam düzenlemesi												
2. Beceri için gereken araç gereçlerin uygun yerde bulundurulması												
3. Tablette videoyu izlemeye hazır duruma getirme												
4. Dikkat sağlayıcı ipucu sunma												
5. Videonun çocuğa izletilmesi												
6. Gerektiğinde dikkat sağlayıcı uyarı verme												
7. Hedef uyarıyı verme												
8. Yanıt aralığı bekleme (8sn.)												
9. Çocuğa uygun tepki verme												
10.Oturumu sürdürme												
11.Oturumu sonlandırma												
Toplam "+", "%"												

EK 11 Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Öğretim, Yoklama ve İzleme Oturumları Gözlemciler Arası Güvenirlik Formu

Taklit Becerilerine İlişkin Başlama Düzeyi, Öğretim, Yoklama ve İzleme Oturumları Gözlemciler Arası Güvenirlik Formu

Öğrencinin Adı Soyadı:		Oturum sayısı:	
		Tarih:	
	Beceriler	Evet	Hayır
1.	Saçını tarar		
2.	Zil sallar		
3.	Cırt cırt açar		
4.	Bardaktan su içer		
5.	Trampete sopayla vurur		
6.	Kutu sallar		
7.	Şapka takar		
8.	Tahta dikdörtgeni birbirine vurur		
9.	Araba sürer		
10.	Büyük çiviye çakar		
Toplam (+), (-)			
Yüzde			

EK 12 Sosyal Geçerlik Görüşme Soruları Formu

Sosyal Geçerlik Görüşme Soruları Formu

1. Temel taklit becerilerinde video modelle öğretim uygulaması sonucunda, uygulama öncesine göre çocuğunuzun taklit becerilerinin gelişimi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
2. Çocuğunuzun taklit becerilerini kazanmasında temel taklit becerilerinde video modelle öğretimin etkili olup olmadığı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
3. Temel taklit becerilerinde video modelle öğretim uygulaması sonucunda kazandığı çocuğunuzun taklit becerilerini ev, kreş gibi doğal ortamlarda kendiliğinden sergileyip sergilememesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
4. Sizce temel taklit becerilerinde video modelle öğretim uygulaması sonucunda uygulama öncesine göre çocuğunuzun dil ve iletişim becerileri ile ortak dikkat başlatma ve yanıtlama gibi sosyal etkileşim becerilerinde ilerleme olup olmadığı hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. Temel taklit becerilerinde video modelle öğretim uygulaması sonucunda çocuğunuzun temel taklit becerilerini edinip edinmediği ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
6. Bu çalışmadaki videolarda rol aldıktan ve çocuğunuz için bu çalışmada gönüllü olduktan sonra kendinizi nasıl hissettiniz?
7. Bu çalışmada rol aldıktan sonra çocuğunuzla aranızdaki yakınlıkta olumlu gelişmeler oldu mu?

EK 13 Sosyal Geçerlik Görüşme Soruları Anketi

Sosyal Geçerlik Görüşme Soruları Anketi

1. Çocuğumun temel taklit becerileri çalışma sonunda ilerledi.

Kesinlikle Katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum ()
Kesinlikle Katılıyorum ()

2. Taklit becerilerinin öğretimi amacıyla kullanılan temel taklit becerileri öğretiminde kullanılan video model yöntemi, çocuğuma taklit becerilerinin öğretiminde etkili oldu.

Kesinlikle Katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum ()
Kesinlikle Katılıyorum ()

3. Çocuğuma taklit becerilerinin öğretimi amacıyla kullanılan video modelle öğretim, çocuğuma temel taklit becerilerinin öğretiminde uygun bir yöntemdir.

Kesinlikle Katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum ()
Kesinlikle Katılıyorum ()

4. Çocuğumun aldığı taklit eğitiminden memnunum.

Kesinlikle Katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum ()
Kesinlikle Katılıyorum ()

5. Çocuğuma taklit becerilerinin öğretilmesi amacıyla kullanılan bu yöntemin sürdürülerek uygulanmasını isterim.

Kesinlikle Katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum ()
Kesinlikle Katılıyorum ()

6. Çocuğum, yetişkin model olan babanın nesneler ile videoda model olduğu eylemleri taklit ediyor.

Kesinlikle Katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum ()
Kesinlikle Katılıyorum ()

7. Çocuğum, uygulama öncesine göre uygulama sonrasında öğrendiği taklit becerilerini ev veya okul gibi doğal ortamlarda kendiliğinden kullanıyor.

Kesinlikle Katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum ()
Kesinlikle Katılıyorum ()

8. Çocuğumun, uygulamacı ile olan sosyal etkileşimi uygulama öncesine göre ilerledi.

Kesinlikle Katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum ()

Kesinlikle Katılıyorum ()

10. Çocuğum uygulama öncesine göre nesnelerle daha uygun bir şekilde oynuyor.

Kesinlikle Katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum ()

Kesinlikle Katılıyorum ()

EK 14 Taklit Becerisi Öğretiminde Kullanılan Materyaller

Taklit Becerisi Öğretiminde Kullanılan Materyaller

EK 15 MEB İzin Formu

T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 32736299-605.01-E.2976849
Konu :Hacer DİNER EVREN'in
Araştırma Uygulama İzin Taalebi

11.02.2019

DAĞITIM YERLERİ

- İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22/08/201/ tarihli ve 35558626-10.06.01.- E.126607291-2017/25 sayılı Genelgesi,
b) Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 31/01/2019 tarihli ve 6908 sayılı yazısı.
c) 07/02/2019 tarihli komisyon tarafından imzalanan Araştırma Değerlendirme Formu .

İlgi (b) ve İlgi (c) yazıları ekte sunulmuştur.

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans öğrencisi Hacer DİNER EVREN'in, İlimiz Bafra İlçesi Doğan kaya Özel Eğitim Uygulama Merkezi Özel Eğitim Anasınıfı A Şubesi Öğrencilerine yönelik, **“Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Gösteren Çocuklara Temel Taklit Becerisi Öğretiminde, Uygulanacak Olan Video Modelle Öğretim Yönetiminin Etkinliği”** konulu araştırma, uygulama istediğine ilişkin, İlgi (b) yazı ve ekleri, ilgi (a) yazı genelgeye göre incelenmiş ve ilgi (c) Komisyon tarafından uygun görülmüştür.

Söz konusu çalışmanın komisyon kararı doğrultusunda tez çalışma sonuçlarının Müdürlüğümüz Ar-Ge Birimine gönderilmesine dikkat edilerek, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, duyurusu ve denetimi ilçe millî eğitim müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere okul müdürü sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmadan söz konusu çalışmanın yapılmasının sağlanması hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Coşkun ESEN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Ekler : İlgi (b) ve İlgi (c) yazıları ekte (26 sayfa)

Dağıtım:
Bafra İlçe Kaymakamlığına
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

Bilgi: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün
(Ek yok)

Adres: Atatürk Bulvarı Yeni Hükümet Konağı Kat:3 SAMSUN
Elektronik Ağ: webhttp://samsun@meh.gov.tr
e-posta: samsun@meh.gov.tr

Bilgi için: Cihangir Dursun (dahili 274)
Tel: 0 (362) 435 80 63
Faks: 0 (362) 432 48 54

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meh.gov.tr> adresinden 8ea9-a16f-375e-b047-932b kodu ile teyit edilebilir.

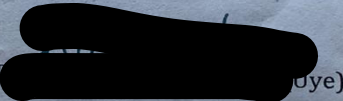
EK 16 Etik Kurul Onayı

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Hacer Diner
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Özel Eğitim Bölümü

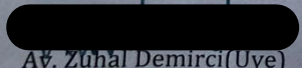
Sayın **Hacer Diner,**

“Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Gösteren Çocuklara Temel Taklit Becerisi Öğretiminde Uygulanacak Olan Video Modelle Öğretim Yönteminin Etkililiği” adlı İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvuru (Protokol NO. 2018/332) kurulumuzun 27.12.2018 tarihli ve 2018/11 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur/~~bulunmamıştır.~~ Bilgilerinize sunarız.

 (Başkan) (Üye)

 (Üye) (Üye)

 (Üye) (Üye)

A. Zühâl Demirci (Üye)

8. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hacer DİNER EVREN

Doğum Tarihi : [REDACTED]

Doğum Yeri : [REDACTED]

Eğitim : 2017-2021 Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yüksek Lisans
2008-2012 Ondokuz Mayıs Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü
Zihin Engelliler Öğretmenliği
2004-2008 Araklı Anadolu Öğretmen Lisesi
1996-2004 Şalpazarı Merkez İlköğretim Okulu

E-posta Adresi : [REDACTED]

9. ORJİNALLİK RAPORU

11b- İntihal beyan formu

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ÖĞRENCİ ve TEZ DANIŞMANI İNTİHAL BEYAN FORMU

Anabilim Dalı	Özel Eğitim Anabilim Dalı
Öğrencinin Adı ve Soyadı	Hacer DİNER EVREN
Numarası	[REDACTED]
Lisansüstü Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Sınavına Girdiği Eğitim Yılı ve Dönemi	2020 / 2021 ☒ Güz ☐ Bahar
Tez Sınavına Girdiği Tarih	14/01/2021
Tezin Sayfa Sayısı	120
Tez Başlığı (Tr)	Otizmli Çocukların Nesnell Eylemleri Taklit Etme Düzeyleri Üzerinde Baba Aracılı Video ile Model Olma Öğretiminin Etkilliliği
Tez Başlığı (En)	The Effectiveness of Father Mediated Video Modeling Instruction on Children with Autism on Imitating Objective Actions

Teze ilişkin 02 / 02 / 2021 tarihinde yapılan Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 9 olarak tespit edilmiştir.

Bu tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimizi ve yukarıda vermiş olduğumuz bilgilerin doğru olduğunu beyan ederiz.

[REDACTED]
Öğrenci
(Adı, Soyadı, tarih ve İmza)

[REDACTED]
Tez Danışmanı Onayı
(Adı, soyadı, tarih ve İmza)

Açıklamalar:

- 1- Tez savunma sınavı sonrasında başarılı bulunan öğrencinin tez çalışması muhtemel değişiklikleri içeren dosya kullanılarak ikinci kez benzerlik raporu alınır. "Öğrenci ve Tez Danışmanı İntihal Beyan Formu"na işlenir.
- 2- Bu form öğrenci tarafından elektronik ortamda hazırlandıktan ve tez sınavından sonra "tez teslim formu (tez sınavı sonrası)" ile birlikte öğrenci dosyasında saklanmak üzere tez danışmanı tarafından EADB aracılığı ile Enstitüye teslim edilmelidir.